

કલ્પિત.

સિદ્ધિ ચારનાટક.

કિંમત રૂ. ૧૧૧ પો. જુદું.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૌપીરાક્ષિત વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૨૭૮

દર્શાવ

પુસ્તકનું નામ રિનિદિદ ૨૧૧૨૧૨૩

વિષય દ-૨

કલ્પિત.

સિદ્ધિ ચાર નાટક.

ત્રિઅંકી.

રચી છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,
નર્મદાશંકર નાગજી ત્રવાણી.

સ્થળ માતાજીના નેત્રા-કચ્છ.

પ્રથમાવૃત્તિ પ્રત ૨૦૦૦.
સંવત ૧૯૭૩. સને ૧૯૧૭.

કિંમત રૂ. ૧૫ પ્રો. બુદ્ધ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
ગુજરાતી કોમ્પોઝિટ મંત્રાલય

અથ સ્વામિત્વના સર્વ લક્ષ સ્વાચિન.

અમદાવાદ હોંકવા ચોટી પામે આવેલા “શાન્તિવિજય”
પિન્ડીંગ પ્રેમમાં દત્તચલાન કામલાલ વડીલ અને
માણેકલાલ માનવજીએ છાપ્યું.

અર્પણ પત્રિકા.

॥ ૐ ॥

તને પ્રણામ છે, તું નિષ્કામ છે. તને જ્ઞાતું લાગે
એવું કર્તવ્ય કરાવવા પ્રેરણા કરવા આ તારી પ્રેરણાનું
સ્પુરણાનું સ્વરૂપ તનેજ અર્પું છું.

નેતી નેતી કરતો સર્વની માફક.

નર્મદ.

પ્રસ્તાવના,

ઈશ્વરી પ્રેરણાથી દરેક તેની ઉત્પન્ન કરેલી વસ્તુ, નિયમિત, પોત પોતાનું કર્તવ્ય કરતી રહેલી જોવામાં આવે છે. એટલે કે કોઈ પણ વ્યક્તિ, હું કઈંક એવું મિથ્યાભિમાન રાખનાર ઈશ્વર સત્તાની સામે થવારૂપ અપરાધ ભાગીજ થાય છે. એ નિયમે, એજ પરમકૃપાળુની કૃપાથી આ પુસ્તકની આરંભ અને પૂર્ણાદ્યુતિ થએલી છે. એટલે જે આનંદ વાચકને થાય, તે તમામ પ્રેરણા એજ પરમ કૃપાળુની છે.

પ્રેરણાથી સ્ફુરણ થાય, અને સ્ફુરણથી વસ્તુનું દર્શન થાય, તેજ નીચમે આજના વર્તમાન સમયનો ચિતાર તેનું સ્ફુરણ-“સિદ્ધિચાર” એટલે પવિત્રતા તેજ સિદ્ધ છે. અને સિદ્ધ,=સિદ્ધિ એજ પવિત્રતાનું ઉપનામ કહીએ તો ઘણો બાધ આવે એમ નથી. ગાન, તાન, ધ્યાન, વ્યાપાર, આગારાદિમા પણ, જ્યાં ચારૂતા, એટલે પવિત્રતા છે. ત્યાંજ સિદ્ધિ છે. એટલે અનાચારથી સમસ્ત પૃથ્વીની અવદશાનું અવલોકન, જે દરેક વ્યક્તિના બાહ્યાંતર પટમાં સાક્ષાત્ ચિત્રરૂપે રમ્યા કરે છે, તેનું મૂળ કારણ શું? અને પુનઃ આ ઉપાધીઓમાંથી કેમ બાહાર આવીએ તેના ત્રિશકીપચન, કે પ્રયોગ, કે નમુના રૂપ, આ કાદંબનિક કહેવાતો પણ જ્ઞાન દ્રષ્ટિથી સાનિધ્ય પ્રકાશતો સિદ્ધિચાર આનંદ માટે ખેલરૂપમાં ગુંથાયેલો છે.

અપવિત્ર, વિચારો સેવનારનું અનિષ્ઠ થાય એ તો ખુ-

હલુંજ છે. પણ એના દર્શન મનનથી પણ અંશે પરિણામ મળે છે. માટે આ “સિદ્ધિચાર” આદાંત વિચાર અને મનન પૂર્વક પવિત્ર ચિત્તથી અને પવિત્ર વિચારથી વાંચવાથી સ્વતઃ સિદ્ધિ, વાચકને સાનિધ્ય પ્રકાશી રહેવામાં કર્તાને કર્યો પણ શક નથી.

લાંબા વખતથી હિન્દુસ્તાન તો શું પણ સમસ્ત પૃથ્વીમાં મોહક વસ્તુઓએ પ્રથમ, અને તેના પરિણામે ઇતર લોકોને ફેશનેબલ બનાવ્યા, એટલે એજ ફેશને સમસ્ત પૃથ્વીનું સત્યાનાશ વાળું, જેથી માત્ર, ફેશન રૂપ કલ્પનાને કલ્લીરાજ ગણી ચિત્રપાટી તેનાજ કામ ક્રોધાદિક સલાહકારોનું મંડળ બનાવી, આજ કાલના એવા ફેશનમાં ફેસેલાઓને ચિત્રી બતાવ્યા છે. અંતમાં એ ફેશનમાં ફેસેલાઓ ફેશનમાંથી મુક્ત થવાથી વસંત આનંદ અને અરુણોદય, અરુણ નામ સૂર્ય અને તેનો ઉદય થતો જોઈ આ જગતની વાડી શોકથી કરમાતાં અજ્ઞાનના અંધારામાં કળી રૂપે ફેશને કબજે કરેલ તેમાંથી મુક્ત થતાં પ્રપુલિત વહને. આનંદમાં પૂર્ણાહુતી કરેલી છે. સિદ્ધિચાર ખાસ આર્યસ્થાનને માટેજ બનાવવાં કે કલ્પવામાં આવેલો નથી પણ સમસ્ત પૃથ્વીના જનસમાજને બાંધવગણ સમજી સર્વમાન્ય આદર્શથી આગેબવામાં આવેલ છે. કિન્તુ કર્તાના અપરિચયનું વર્ણન આવવું અશક્યજ છે. એટલે કોઈ પણ વ્યક્તિ પોતાના દેશગણતામાં બ્રાતૃભાવ વધારવા સર્વ

પૃથ્વીનો એકજ ઈશ્વરજ પિતા છે. એમ સમજી શુદ્ધચારનું પ્રસરણ કરે તો એ કાંઈ થોડા આનંદની અને સુખની વાત નથી એ મહામંત્રજ સિદ્ધિચાડ છે.

કર્તાનો આશય રાજ્યભક્તિ, દેશભક્તિ, કોમભક્તિ, દેવભક્તિ એ તમામ ભક્તિ શબ્દનો જે શબ્દમાં સમાસ થતો હોય. તેના સાથે, પવિત્રતાજ રાખવાથીજ મોક્ષ, આનંદ, કે કર્તવ્ય રાખેલો છે. અપવિત્ર, અનાચાર, અસંસ્કારનું નામજ અરેગ્યુલરતા. એટલે જેની રેગ્યુલરતા નથી. એટલે એ નાશવંતજ છે, એમ ઠસાવેલું છે. છતાં પણ વાંચનાર પોતાની હુર્બુદ્ધિ અનુસાર કપોળ કદપનાથી કુતર્ક કરી સિદ્ધિચાડના, સિદ્ધાંતને અળગો મૂકી અવગણના કરશે તેનું પરિણામ તેનેજ આભારી છે. નાટકોની રીત, નોવેલોની રીત. વંશપરંપરાનું વર્તન, ઇતિહાસ, કે કલ્પિત, સ્વરૂપ, ગોઠવી નાયક, નાયકા, પુત્ર સેવકો વગેરેની સાંકળ ગોઠવવાની છે. તેમ આ સિદ્ધિચાડમાં વાયક પ્રેક્ષકને જણાય એમ થોડું છે. તેનું કારણ આ માત્ર, એક જાતના સ્વપ્નાવસ્થાના ચિતારોજ સીનેમારૂપ, પ્રકાશ્યા છે. છતાં પણ કોઈ વિદ્વાન વર્ગ સહુ સમજી શકે એવી સાદી ભાષામાં આવાં નાટકો લખવાનો યત્ન આદરશે તો પ્રેમલા પ્રેમલી અને ંહાલા ંહાલીનાં શૃંગારિક લખાણોથી આ સિદ્ધિચાડના સ્ફુટરોની માફક સડતાં અટકતાં જોઈ સૃષ્ટિપર ઉપકાર કર્તા થશે.

આ પુસ્તકની કિંમત વધારે પડતી હોવાનું કેટલાક મારા સન્નિત્રો તરફથી શરૂઆતમાં કહેવાયેલું પણ લખનારના શબ્દોની કિંમત ગણી તેનો ઉપયોગ થાય તો પ્રેમલા, પ્રેમલીનાં વાંચન અને રાત્રિના ઉજ્જગરામાં દુરબ્યસનાદિથી થતા વ્યયના પ્રચારથી સર્વત્ર હાનીજ છે. તે સ્થળે આથી સર્વત્ર સિદ્ધિ થતાં તેનું મૂલ્યજ નથી એમ સમજાયા બાદ એ આશ્લેષ ટુંકા, મનના લોભીઓ અને અશક્ત પુરૂષો તરફથી બક્ષિશ મળવા માટે રાખી મૂકવામાં આવેલો છે.

અમદાવાદમાં સખ્ત પ્લેગ, કાગળોની મોંઘવારી, મજુરોની મોંઘવારી વગેરે તમામ ગેર વ્યવસ્થાના સંયોગોની વિપત્તિ અનુભવિઓજ સમજી શકે એમ છે, એટલે કંઈપણ ભૂલચૂકને માટે એ દુષ્ટ પ્લેગને ગાળો ન દેતાં આ સિદ્ધિયા-રૂના વૃક્ષરાજની સેવા કરવા પ્રાર્થના છે.

હિન્દુ, મુસલમાન, યુરોપ્યન, યાહુદી, પારસી કે કોઈ પણ કોમ, કે રાજ્ય, કે ધર્મ એકત્ર બળથી તેપણ સાત્વિક બળથી જનસમાજને શુદ્ધ સ્વતંત્રતામાં રમે અને રમાડે અને રમતાં શીખવે એવી અતિમ પ્રાર્થનાથી કર્તા વિરમે છે.

કર્તા.

નર્મદાશંકર નાગજી ત્રવાડી.

પાત્રોના નામ.

સૂત્રધાર-નાટક કર્તા.	વૃક્ષરાજ.	}	
નટી-સૂત્રધારની સ્ત્રી.	ડોસો.		
ત્રિદુષક-મસ્કરો.	રોસી.		
નારદ.	વિમળા.		
ગજનન.	સગુણા.	}	દેવો દેવીઓ, રૂપીઓ વગેરે- ના અવતારો.
શક્તિ.	નિર્મળા.		
શંકર.	વસંત.		
વિષ્ણુ.	વાડી.		
કળી દેશન.	અરુણોદય.	}	
	ભટાકસિંહ.		
દીનયારજી-શુદ્ધ ક્રૂરી.	ઉદ્ધવસિંહ.		
મુશ્વરાનંદજી-યોગી.	લોકરલાલ.		
અભિવાનંદ-ચેલો.	ગંદી ગુલામ.	}	અસુરો, પિશા- ચણીઓ, રા- ક્ષસી.
પાદરી-ઉપદેશક.	છુડેલ છખીલી		
બોળાભાઈ-શાહુકાર.			
દારકાંદાસ-સટોરીયો.			
વિષયલાલ-દેશનમાં ફસેલો.			
કામાજી કોધાજી, મોટાજી.	}		કળીના સેવકો.
લોભાજી, મદાંધજી, પાખંડાનંદ.			
દંભશંકર, વિલાસચંદ્ર.			
માખણદાસ બોટલલાલ.			
ગમારદાસ, સવલો, લખાડદાસ.			
લંબકણસિંહ.			
ડુબકાળસિંહ, દરિદ્રતાદેવી.			

વગેરે, વગેરે, વગેરે.

ૐ

સિદ્ધિ ચાર.

અંક ૧ લો.

પ્રવેશ ૧ લો.

(નેપથ્યમાં) અસિત્ ગિરિસમસ્યાત્ કબ્જલમ્ સિંધુપાત્રં,
સુર તદ્ વર શાખા લેખિનિ પત્ર મૂર્ધ્ન;
લિખતિ યદી જૃહિત્વા શારદા સર્વકાલમ્,
તદપિ તવ ગુણનામીશ પારમ્ નયાતી.

મૂર્ત્યાર—સત્ય છે સત્ય છે સત્ય છે. તારા ગુણોનો પારજ
નથી. શું સુંદર પ્રાર્થના? અહીંયાં નજીકમાંજ કોઈ
દેવમંદિરનો ભાસ થાય છે. વિપ્રવંદો, બૃસુરો, શિવાય
આવી સંસ્કૃત-દેવવાણી, સર્વની માતૃશ્રી નોંધની
ક્યાંથી હોય? પ્રભુ મને આપેલા અંતરપટના સુંદર
ચિતારોનું આશું દર્શન અપાય છે? શિવ શિવ શિવ—
હું અત્યારે તો બ્રહ્મ દશામાં છું. અત્યારે સ્વપ્ન
નથી. ચોક્કસ-મનુષ્ય જેવા વિચારમાં ગુંથાયો હોય છે,
તેનાજ મનન રટણ, નિદિધ્યાસમાં લીન હોય છે, ત્યારે
આજીબાજીના અનુભવો વિસરી સ્વપ્નાવસ્થાકે દશા

થાય છે, નાના ? વિચારમાંજ તદ્દરૂપ થાય છે, વિચારનુંજ સ્વરૂપ બની જાય છે.

નટી—(અકસ્માત આવી ગુપચુપ) માણસની ક્યારે કંઈ દશા બશે તે કંઈ કલ્પિત શકાતું નથી. આ મારા સ્વામી ? અત્યારે; કેવા ધ્યાનમાં લાગેલા છે, શું ધ્યાન કરે છે, ? કેનું સ્વરૂપ બની જાય છે; ? જરા જોઉં તો ખરી. (છુપાઈ જાય છે.)

ગીતી.

સૂત્રધાર—કણનો મેરૂ કરતો મેરૂનો કણ કરે પલકમાંહી,
આ જગ રચના એવી ભમતો હું તું કરે સહુ જ્યાંહી;
એમ અનેક ઉપાધી થી નહીં સાધી શકું કંઈ સાડું,
બહાલાં તન વમળોમાં વિંટાઈ જતાં નિશદિન હું ભાળું.

વિદુષક

ઓપાઈ.

વીંટાયો ગોળ મોઢકમાં હું ભમતો,
જો આ સૃષ્ટિ એવીમાં હું રમતો;
કરી દુષ્ટોની ટીખળ દમતો,
મારે ધોલ ધપોલા તે ખમતો.

સૂત્રધાર—આ કેણુ બહાલો વસંત ? વાહરે વસંત ?

ગીતી.

વસંત તાપ સહે છે અરૂણોદયની સાથ સહન કરતાં,
પણ મહાન તુજ જેવાં મસ્ત ફરી નહીં નજર તહીં ધરતાં.
(વિચારમાં ગુંથાય છે.)

વિદુષક—હા હું મહાન સાચો પણ મોરબી ? અરે ભૂદયો;
 “ધુ” એતો નારીજતી થઇ. અને તમે તો પુરૂષ,
 એટલે મોરબા હાહા સમજ્યો બરાબર.

કેરબો.

હાહા હમરા તમને પરની લાગે વાત ખ્યારીરે. હાહા.
 પરની વાત ખ્યારીરે પરની વાત ખ્યારીરે; હાહા.
 પણ નીચે જવાળા જે સળગે એ અવલોકો આપ,
 દીવા પાછળ થાય અંધારું નજરે દેખો આપ; હાહા.

ભાઈ દિવાનાની માફક ! અરે ભૂદયો, યોગીની માફક,
 નાના ? ભોગીની માફક, સાચેસાચું કહું છું એક સાચા રોગીની
 માફક. “બહુલાં તનવમજોમાં વિંટાઈ જતાં નિશદિન હું ભાળું ”
 અહીં ક્યાં છે. વમજ ? ક્યાં છે તન એટલે શરિર ? વળી
 ક્યાં છે વીટાવું ! એ શું ? કાંઈ ત્રિદોષ થયો છે કે શું ? અરે
 આંહી કોઈ વૈદ છે વૈદ ?

નટી—સદ્ગુણી વસંત ? આ જુઓતો ખરા સ્વામનાથને
 આજ કઈએક દિવસ થયા. કોણજાણે શું ઘેલું લાગ્યું છે ?
 આમજ કર્યા કરે છે. ઘણીક વખત; મારા બાંધવો,
 મારા ભાઈઓ; આપું જગત્ કુખતું જાય છે. રસાતાળ
 જાય છે, શું કરવું ? હરિ હરિ હરિ ! એવા ઉદ્ગાર
 કાડતાજ રહ્યા છે. એમના હૃદયમાં. શી વાત રમી રહી છે ?
 તે કશી સમજતી નથી. મારા પ્રાણેશની આ સ્થિતિ

જોઈ માફ અંતઃકરણ બળ્યા કરે છે. એવી કોણ અધમ હશે ? કે પોતાના પત્તિની વિપત્તિમાં કુશળ હોય ?

સૂત્રધાર—(ચોંકી) સદ્ગુણી રામા ? અને જહાલા વસંત ?

હું શા વિચારમાં છું, શું કરવા ધારું છું, તેનું સ્વલ્પ-વર્ણન તુરતજ સમજાવી આપું કે જેથી તમોને વિશેષ સમય વિચારવમળમાં વીંટાવું ન પડે. તમે ઊંઘ એટલું તો સમજી શકો છો કે અત્યારે આપણે આ સંસારરૂપ નાટકભૂમિની અંતરપટ, નાટ્ય ભૂમિપર છીએ. પ્રેક્ષકો આપણું કર્તવ્ય નિહાળવા આતુર થઈ રહેલા છે. તેઓને પણ અધીરા ન બનાવવા મારી ફરજ છે, સમજી આજે “સિદ્ધિ ચાર્” નામનો ખેલજે એક જાતનો અત્યારના સમયના અનાચાર, અસિદ્ધિ અને સર્વકાળ ચાર્=પવિત્રતાથી સિદ્ધિ મળે છે. તત્ સંબંધે કાલ્પનિક ખેલ ધધિર પ્રેરણાએ ઉત્પન્ન કરાયો છે, તે લજવવાનો છે.

જણુતી જણુતો લક્તજણુ કાં દાતા કાં શૂર,

નહીંતર રહેજે વાંઝણી પણ ખોઈશ ના નૂર.

એ મહત્ત્વ પુરૂષોના વાક્યાનુસાર દેશી વિદેશી અત્રે પધારેલા અને બિરાજીત થએલા એવા સત્પુરૂષોને “દેશનરૂપ કલીના અનાચારથી” શીશિ વિપત્તિઓ લોગવવી પડે છે તેનું ચિત્ર બતાવી તેનો ચિતાર તેઓનાં સ્ફાટિક સરખાં શુદ્ધ અંતરોમાં ઉતારવાની મારી ઈચ્છામાં સ્હાવતારૂપ થશે.

વિદુષક—અમારી સહાયતા તો ઠીક પણ પ્રેક્ષકોની ચાહનાનું શું ? એ તપાસ્યું છે ?

સૂત્રધાર—ચાહના ? શું કહે છે ? આ સમસ્ત પ્રેક્ષક મહાનુભાવો કોણ છે ? મારા બાંધવ છે, પ્રભુનાં બાળ છે; વિદ્વાન છે; તેઓને ચાહના ન હત તો અત્ર કૃપા કરી પોતાનો અમૂલ્ય સમય અને સાથે પૈસાનો ભોગ આપી પધારતે જ શા માટે ?

વિદુષક—આ તારાં વાળાંના અવાજપર તો ? અમે પણ તાબાટકોર થઈને મદ્દત આપ્યા છીએ. ને આ તારાં નાંબાં-સાહેબના કલકલ કંઠના કેકારવ માટે પણ ખરા હો ?

સૂત્રધાર—જ્ઞાનીકો જ્ઞાની મિલે તો રસકી લૂંટાલૂંટ,
અજ્ઞાનીસે જ્ઞાની મિલે તો ઉલટી માથાફટ.

એ અક્ષરસઃ ખરું છે. મારા મનનો ઉત્સાહ, મારા દ્રઢ સંકલ્પો, અને માફ કહી બતાવવાનું નહીં પણ કરી બતાવવાનું આ કાર્ય, તું તારી નજરેથી જોજે, અને એમાંથી સાફ જુહણુ કરજે, બાકીનું ફેંકી દેજે. ખરા ? બહાલી ? (નટી તરફ નજર કરીને) ચાલો ચાલો દર્શનની વેળા થાય છે.

વિદુષક—જોઈશું કે તમારો ઉપદેશ શું અસર કરે છે ? જ્ઞાની વિવેકીને તો લાગશે. પણ મારા સરખા બોથડમલ-ઉં

ઠીક ઠીક ચાલવા દો ચાલો. સ્વાંર્થધીનાં શસ્ત્રોના
ધારક થાઓ.

નટી—સ્વામીનાથ? આપણે દર્શન કરવા જશું તે પહેલાં
ઈશ્વરસ્તવન કરવાથી આપણા કાર્યમાં અધિક ઉત્સાહ
થશે એમ મારી પ્રાર્થના છે. પાત્રોને બોલાવું છું.
(પાત્રો બોલાવે છે.)

સૂત્રધાર—વિદુષક હા. હા. સર્વ પાત્રો સાથે.

ધનાશ્રી.

અજર અમર એક તુંહીં (૨)

નર તું, નારાયણ તું અયન તુંહીં એક તુંહીં; અજર.

બ્રહ્મ અહમ્ અનહલક અહુરમજદ તુંહીં એક તુંહીં; અજર.

શેષ શારદ તુંહીં કર્મમાં પણ તુંહીં તુંહીં. અજર.

(ગાયન પૂર્ણ થતાં સહુ પાત્રો જતાં રહે છે.)

વિદુષક—(એકલો આળા કરતો)

હુમરી.

ભજગોવિંદમ ભજગોવિંદમ (૨) ગોવિંદમ ભજ મૂઢમતે,
જટિ લો મુંડી લુચિત કેશ કાશાયામ બર બહુ ધૃત વેશ.
પશ્યન્નપિ નચ પશ્યન્તિ લોક ઉદર નિમિત્તમ બહુ કૃત શોક.

ભજ ગોવિંદમ.

હરિ હરિ હરિ? જટાઓ રાખી, કોઈએ મુંડ મુંડાવી

માથાના કેશો ખેંચાવી નાંખ્યા. ભગવાં વસ્ત્રો ધારણ કર્યાં, અનેક પ્રકારના વેશો ધાર્યા, તે પછી આ પાપી પેટને માટે અનેક પ્રકારથી આ લોકમાં શોક કરતા કર્યા કરે છે. આવા સમયમાં જ્યાં ભાષાની, પોશાકની, જાતની, રીતની, ભેળભેળની યાત્રા ? અરે ? ખીચડી થઈ ગઈ છે. નેપોલ્યને એક વાવટા સાફ મરણ તુલ્ય જહેમત કરી, ન કાવતાં પોતાને હાથે પોતાનો વાવટો સળગાવી નાખ્યો, આપણા બહાદુર ખ્રિસ્તો, પોતાના બહાલા પ્રાણ એજ વાવટાને માટે આપી રહ્યા છે. તેજ સર્વનો વાવટો પ્રથમ દરજ્જે પોશાક, તે આજ અમારા સહુ ભાઈઓ પોતાની મેળે ફેંકતા રહી અવનવાં કપડાંથી પોતાનું પોતાપણું ઓળખાણું ? અરે ? પોલીસનો યુનિકર્મ, ગાર્ડનો યુનિકર્મ, એમ દરેક સર્વિસનો યુનિકર્મ ? તે આપણી સર્વની ઓળખનો ? આપણો પોશાક ? ટ્રેડમાર્ક ? તેને વેગળો મૂકી તિલાંજલી આપવા માંડી ત્યાં શું સુધરવાનું હતું ! ચાલો જોઈએ શું થાય છે. સમજીને છે સલામ. ભાઈ બીજાને છેલ્લા રામરામ છે. વંદેમાતરમ.

અંક ૧ લો.

પ્રવેશ ૨ જો. સ્થળ જંગલ.

નારદ-વિશ્વંસર આધાર પ્રેમી ખ્યારા,

આપદમાં એક તારા ગુણો ન્યારા. ન્યારા, ખ્યારા, શ્યામ.

તારાં તનૂજો નીરે તરફડતારે પ્રભુ,

દુર્ગુણના જ્યાં ઓવારા. ક્યારા, ન્યારા, ન્યારા, ખ્યારા શ્યામ.

સધજો વહે છે, જાણે નદીઓ લોહીની ભરી,

મરડી, દુકાળે, ભ્રાત માર્યા ઢંગ ન્યારા, ખ્યારા, શ્યામ,

રમવાને જમવા દુધ ધીની છે પીડા વાહવા,

ધંધા ધોરીના ઓશીઆળા ચાળા, ન્યારા, ખ્યારા, શ્યામ,

આર્તનાદોથી અવનિ ઉભરાઈ ઉઠી સધજે,

હવે ઉઠોને ભાળ લેનારા. ન્યારા; ખ્યારા, શ્યામ.

ઘોર યુદ્ધ ? મહાન મોઘવારી ? ને માંહે માંહે મારા
મારી. આ દશા ? આખી પૃથ્વીની ? આ શું ? હજાહજ કળિ ?
વિદ્યાધ્યયનો, પ્રાદ્ધણો, પવિત્રતા, શીયળતા, શું તમામ ગેભ ?
અરે પ્રાદ્ધણો ? ભૂસુરો ? ક્યાં છુપાયા (ત્યાં એક પ્રાદ્ધણુનું
અકસ્માત આવવું)

સર્વહિત-અસીજવે, મસીજવે, દેવલો, ગ્રામ; યાચક.

ધાવક, પાવક, શ્રૈવ, ષડ, ઇતિ પ્રાદ્ધણો ધમા;

મહારાજ હથિયારથી જીવન કરનાર, કલમથી જીવનાર,

ગોરપડું કરનાર, કાસદીયો, અને રસોઇઓ, એ છ પ્રકારની નોકરીથી જીવન કરનાર એ અધમ પ્રકારના કહેવાતા છ જાતના પ્રાદ્ધણો આજ કલિમાં ક્યાં નથી? તે કૃપાળુ આપ બતાવશો? પ્રભુ એમાંનું એકપણ કર્તવ્ય હું કરતો નથી; તેથી ઉદર નિમિત્તની પણ આપદા છે. જો કે સાચા શુદ્ધ પ્રાદ્ધણનું સન્માન કરનાર, બહુ રત્નાનિ વસુંધરા, ના નિયમે આ કળિકાળમાં પણ આપના પ્રતાપે વર્તમાન છે, એટલે અડચણ નથી પણ કલિના પ્રભાવનું તો હવે અવધિપણું છે.

નારદ-હે વિપ્રવર્ય ? પ્રાદ્ધણોનું શુદ્ધ સ્વરૂપ હું સમજાવું છું.

કે જે તમામ શાસ્ત્રોમાં છે છતાં પણ ભુલી ગયેલા-ઓને ફરિ સ્મરણ કરાવું છું.

શાન્તા, શાન્ત, સુશીલાશ્ચ, સર્વભૂત, હિતેરતા;
કોધંમ્ કર્ત્ત્ત્મ ન જાનાતી એતદ્ પ્રાદ્ધણ લક્ષણમ્.
સંધ્યા પાસન શીળશ્ચ, સૌમ્યચિત્તૌ દૃઢવૃત્ત;
સમપરે શુચ રવેષુ એતદ્ પ્રાદ્ધણ લક્ષણમ્.
સત્યમ્પ્રદ્ધ, સ્તપોપ્રદ્ધ, સત્યમ્શ્રૈન્દ્રિય નિગ્રહ;
સર્વ ભૂત, દયા પ્રદ્ધ, એતદ્ પ્રાદ્ધણ લક્ષણમ્,

સર્વહિત-મહારાજ એ લક્ષણો શિવાયના અમરથા પેટ પૂરવાના કામ માટે રખડી દેશપર ભારરૂપ કરનારા મારા ભાઈઓની શી દશા થશે? પ્રભુ એવાઓને જ્ઞાન આપવાની હે કૃપાળુ પ્રભુ આપ કૃપા કરો, દયાનિધિ ?

આપ હરવખતે જ્યારે જ્યારે પ્રજાની પાયમાલી થતી હોય છે, ત્યારે ત્યારે જગતના કદ્યાણુ માટે યત્ન કરી રહ્યા છો. એવું સર્વ ધર્મોના ઘણા ગ્રંથોમાં લિખિત લિખિત રૂપે મારા વાંચવામાં આવેલું છે. તો આ વખતે આર્તનાદોથી ઉભરાઈ જતી, સમસ્ત પૃથ્વીપર આપની અમૃતમય દૃષ્ટિનું કિરણ પ્રકાશશે ? પ્રભુ ? પ્રાદ્યશ્લો, ભૂસુર એટલે પૃથ્વીના દેવતા કહેવાતા તેની દાસત્વ, લિખારી, કૂર ક્ષત્રિ કર્મ કરનારી વૃત્તિ ? શુદ્ર શરણા ? આચારની હવેતો અવધી આવી છે.

નારદ-તું તારા પ્રાદ્યશ્લોનોજ દોષ ન કાઢ; ક્ષત્રિઆદિ ત્રિવર્ણની દશા જો ? ત્યાં શું છે ? લવના લુહાણા સૂર્ય-વંશી શ્રીકૃષ્ણવંશી, ભાટીઆ અને શુરવીર ક્ષત્રિઓ, એમાંથી ઈતર ધર્મમાં જનારા જોજા, મેમણાદિની દશા જો, ખરા સિંહો હતા, તે સિંહો નથી. ગુરૂ કે પ્રભુની નિંદા કરનારા કે અત્યાચારી બની અનાચારી થઈ પોતાનું મહાનપણું મૂકી પોતાનીજ કોમોમાં કલહ કરાવનારા અને પવિત્ર પુરૂષોને પીડનારા થયા છે જંગલી સિંહોતો જંગલનું રક્ષણ કરે છે પણ અવળા સંસ્કારો અવળી વાણી અને અવનવા પોશાકોથી કેટલાક સિંહોતો પોતાનીજ કોમને સિંહ સમ્માન દાંત, નખ મુખ વગેરેથી ત્રોડવા ફેડવા રૂપ કૃત્યો કરનારા,

વિકાળ પણ લૂપી ગર્જના કરનારા અને લાકડાપર પંખા મારનારા થયા છે પ્રથમના સિંહો શસ્ત્ર લઈ દુશ્મન સામે ધસતા આ જડસિંહો વાણી શસ્ત્રથીજ પૂજ્યોની નિંદારૂપ હૃદય દુખની હિંસા કરી રહેલા છે. ત્યારે ખરા દાસો એ ખરા પ્રભુના અને ગુરૂના સત્ય વચનોના દાસરૂપ આજ પણ શોભી રહ્યા છે. અને પર માર્થ કરી રહ્યા છે છતાં બહાર બોલી બગાડી કોઈનાં અંતઃકરણો દુખવવાની હિંસા કરતા નથી એથી વિશેષ મહતા ઊંચાં મન અને એજ શ્રીકૃષ્ણ પ્રભુનાં વાક્ય અહિંસાનો બોલેબોલ પાળતા પ્રભુના બહાલા દાસ કાં નહીં ? સુધરેલા સિંહોની કરતા કારવતા સ્ત્રિ જ રહી, તમામ પુરૂષો જે સિંહો હતા તે તેના દાસ બન્યા ગુરૂ કે પ્રભુના દાસમટી આ દશા બહુધા વર્ણોમાં પ્રસરી રહી છે. એમાં એકલા બ્રાહ્મણોનો શો દોષ ? સાંભળ કાંઈક ચિત્રો આ સ્પષ્ટરૂપ નાટકના પટપરજો.

કવિત મનહર.

આર્ય બાળના છે પગ, જૂઓ ત્યાં ઢીલા ને લૂલા;
ચાલતી આવતી જંગા, બધી રીતે નાશ છે. ૧
સંસારિક નીતીઓમાં, એવી છે અનીતી પેઠી;
ધણીઓ ગણાયા એર, કામ આખી લાસ છે. ૨
બાધીઓ કરે રાજ, ભાયઠા તેના મોથાજ;

- આર્ય શૂરવીરો જાણે, બન્યા તે ખવાસ છે. ૩
- હાય ! આર્યરાજ ? આપદાદાઓની ખોઈ લાજ;
દેવસિંહ રાજમહા, શાહ બન્યા મોજી પાસ છે. ૪
- માનસિંહ દાનસિંહ, સૂરસિંહ વીરસિંહ;
અમૃત અજીતસિંહ, ખેતસિંહ ખાસ છે. ૫
- ધર્મસિંહ કર્મસિંહ, પ્રતાપ પદમસિંહ;
નરસિંહ હરસિંહ, (સિંહ) સિંહો ઠાંસા ઠાંસ છે. ૬
- ખુબ કરીછે તપાસ, મારવી નથી હાંસ;
સાબિતિ સમક્ષ, ને અસલ ઇતિહાસ છે. ૭
- હાય આર્યરાજ ? આપદાદાઓની ખોઈ લાજ;
દેવસિંહ રાજમહા, (શાહ) બન્યા મોજી પાસ છે. ૮
- જસરાજ હંસરાજ, હેમરાજ ખેમરાજ;
અભય વિજયરાજ, મૂલરાજ ખાસ છે. ૯
- રામુમહા હં મુમહા શામુમહા, શીરુમહા;
મલ્લેમહા સઘળાની. સિંધ સારી રાસ છે. ૧૦
- ભીમસેન અરજુન, ચંદજી લાલમલાલ;
પંજાબમાં જીનાબનો, રૂવાબથી વાસ છે. ૧૧
- હાય આર્યરાજ આપદાદાઓની ખોઈલાજ;
દેવસિંહ રાજમહા, (શાહ) બન્યા મોજી પાસ છે. ૧૨
- દાસ સાચા ગુરૂતણા, દીસે છે પ્રજુના ઘણા;
સાત્વિકનો શુદ્ધ આર્ય ખાળ સુ અજ્યાસ છે. ૧૩
- દાનમાં છે શૂરવીર, શાંતસ્વભાવે ગંભીર;

અનાથોની હજી પીડ, મોટા મને દુલકાનો ગણે નહીં કપાસ છે.
સીધેરાહિ ચાલે સાચા, ટેક પાળવેન કાચા, લવરીએ નહીં રાચ્યા;
વાચા ગુરૂ પ્રભુ રંગે સત્યમાં નિવાસ છે. ૧૫

ધન્યદાસ ખાસ પ્રભુ, વાસ ગૃહે હૃદયે ભૂ, મદથી મૂકીને વિભુ;
ફાટેલા ફેશન સિંહો મિથ્યા આપે ત્રાસ છે. ૧૬

થયા તેમાંના ગુલામ, નોકરીથી બદનામ, જાણે ન વ્યાપાર કામ;
બાલવે બાહોશ લાજ ખોયે ન કચાશ છે. ૧૭

ન ટેક કે વિવેક જરી, કુળનું ગુમાન હરી, ઓલાદ કોની છે ખરી;
જિંડા ઉતરીને તરવાનો નહીં ભાસ છે. ૧૮

છુટેછેડે છુટેમોડે, વડીલો ગુરૂને તોડે, રાખી યવનોને સોડે;
કોડે કોડા છતે, જુના સિંહોની ડફાંસ છે. ૧૯

ધન્યદાસ ખાસ પ્રભુ વાસ ગૃહે હૃદયે ભૂ, મદથી મૂકીને વિભુ;
ફાટેલા ફેશન સિંહો મિથ્યા આપે ત્રાસ છે. ૨૦

એવા સિંહ ગુલામ આમ; થયા છે શું કામ નામ;
બદનામ કામ હામ, કરનાર કહો એવા કોણ બદમાસ છે. ૨૧

તેની શુદ્ધ શોધ થતાં પાવૈયાને પાનો ચડતાં;
જગતકોમે શાંતિ થતાં, સુખે ફરે વિના શકે જેનો નહીં નાશ છે.

મહમદ, અહુરમજદ શંકર જસસખુદ; જૈન ને વદ્દલ શુદ્ધ;
સઘળા કહે તે શાસ્ત્રે (પ્રાણી) પ્રાણી તણો દાસ છે. ૨૩

ધન્યદાસ ખાસ પ્રભુ, વાસ ગૃહે હૃદયે ભૂ, મદથી મૂકીને વિભુ,
ફાટેલા ફેશન સિંહો મિથ્યા આપે ત્રાસ છે. ૨૪

(કોધમાં) હોય—એવા દાસત્વને પામેલા અધિકારે છકી અંધ થએલા ક્ષત્રિયો, જેનાથી અત્યારે બ્રાહ્મણ શબ્દનું અપમાન થાય ? બ્રાહ્મણને ન ઓળખે ? ગુરૂઓનાં છિદ્રો જુએ, ગુરૂઓની નિંદા કરે, તેમાં આશ્ચર્ય શું ? આવે વખતે નિરાશ થવાનું કારણ નથી, પરમાત્માને ઓળખતાં શુદ્ધ રહસ્યો સમજતાં મનોવૃત્તિનો મુંઝારો મટી જશે પણ પ્રભુ ? એ પરમાત્માને ઓળખાવવાનું અને રહસ્ય સમજાવવાનું કૃપાળુ પાણું થવું એ આપની દયાપર લટકતું છે. હુંતો અત્યારે ધર્માધર્મના વલોણામાં બીંટાયો છું.

નારદ—સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિથી આજ લગણુમાં અનેક ધર્મો ઉપસ્થિત થયા, અને નષ્ટ થઈ ગયા, થાય છે, અને થશે, એ વિશેનું સવિસ્તર વર્ણન સમજવું હોય તો સત્યામૃત, વાંચજે, તોપણ ટુંકામાં ધર્મો એક બાપનાં એક ઘરમાંથી અનેક ઘરો થએલાં, અને પેડી દર પેડી વંશવિસ્તાર થવાથી જુદાં જુદાં નામો અપાએલાં છે. વસ્તુતઃ ધર્મ એકજ છે. અંધારામાં પ્રકાશ નથી અને પ્રકાશમાં અંધારું નથી, એટલે જ્યાં જ્ઞાન છે, ત્યાં કલેશ નથી, ઝગડા નથી, અને અજ્ઞાન છે, ત્યાં શાંતી નથી. કોઈપણ ધર્મ એવો નથી કે જેમાં હિંસા, અનિતી, કે દુષ્ટ કર્મ કરવાની આજ્ઞાઓ અપાએલી હોય ? ત્યારે ધર્મ શું ? ધર્મ એટલે જુદાં જુદાં ઘરો, કૃષ્ણીઆં, વાડા,

લાઇન, ગલી, એજ બસ હવે હું જઈશ, તારી યાચ-
નાનુસાર પરમાત્માનું દર્શન કરવું હોય અને રહસ્ય
સમજવું હોય તો તું ચાલ, મારી સાથે (મનમાં આને
મારી સાથે લેવો ઠીક નહીં મારા ભજનમાં ભંગ થશે,
તેથી ખુદ્દી રીતે) અત્યારે આજ સ્થળે દેવતાઓનાં
તને દર્શન થશે તું જરા થોભી પછી આવ, અને કં-
ઈક વખત ધ્યાનસ્થ થવા દે, નારાયણ નારાયણ
નારાયણ) (કરતા ચાલ્યા જાય છે પ્રાણાણ પણ પાછળ
પાછળ જાય છે) અને રસ્તાપર વિચાર કરે છે ઈશ્વ-
રની અગાધ ચમત્ કૃતિનું.)

પ્રવેશ ૩ જો.

સ્થળ ગજનનનું મંદિર.

પ્રાદ્યલો સ્ત્રિયો, બાળકો સહિત, ગજનનની પ્રાર્થના કરે છે.

કલ્યાણ. સ્મરામી શકરગિરી જ્ઞપતિ—એરાગમાં ગવાશે.

નમું કરજોડીને શિવ સૂતને, પ્રથમહું સ્તુતિ કરુંછું તમતણી. (૨)

શુભમતિ શુભગતિ દો અતિ, યશયતિ ગણપતિ ગણપતિ, નમું

તવ ચરણધું, તવ શરણધું, દુખહરા. (૨)

તનથી, મનથી, ધનથી, યાચીયે, રાચીયે;

પ્રથમ હું સ્તુતિ કરુંછું કરજોડી ઈ. ઈ. ઈ.

હુંદાળા, મુંઢાળા, ગજનના, કરજો આંહી સાદ્ય સર્વને;

નમીએ તણ ગવંને સ્તવન તનથી શ્રવણ કરીએ સ્મરીએ?

ઉચરીએ? તમને એ જોડીને સિવ સૂતને....એ. નમું.

પ્રાદ્યલો—બાઈઓ આરતીમાં કાંઈક નાંખજો, ગણેશનું મહા-

તમ મોટું છે સર્વ દેવતાઓ પ્રથમ એનું પૂજન કરે છે.

સર્વ મનોકામના પૂર્ણ કરનાર એના સમાન એક પણ દેવ નથી.

લોળાભાઈ—(લાંબો થઈ પગે લાગે છે, અને પ્રાર્થના કરે

છે.) હે માળાપ? કીડપાનિધાન ડીન ડયાડ, માડે એક

ડીકડાની ખોટ છે, શેડ માટીની ભૂખ છે; પડભુ એંસી

વડસમાં પડજ તો ઘણી એ ઠઈ, પણ બચટી નથી, પડભુ

સાધુ ભાંમણ ઘણાએ પૂજ્યા, પણ હવે ટો ટારોજ આ-

શડો છે, રે ગણેશ ભગવાન, મોટી ફાંડવારા, કડપાકર પ્રહુ
હું ડયા કડ હે કીનાનાઠ ?

દ્વારકાંદાસ—હે પ્રહુ સદામાં શેરમાં મેં બધું
ગમાવ્યું ભીખારી જેવો થઈ ગયો. પ્રહુ, ઘણા નેતિપીચોને ઘેર
રાખ્યા. પણ સીધાં ખાઈ ઠગી ગયા અને એવા ખોટા આંક, ભાવતાલ
સમજાવ્યા, કે મારી મૂળની મૂઢી પણ નાશ પામી. પ્રહુ ? કેઈ
પણ સાધુ એવો મળી જાય કે મને કીમીઓ શીખવે. તેટલા
માટેજ, મેં કેવાં સાધુ બ્રાહ્મણને સીધાં સન્માન આપ્યાં ! રહે-
વાને ગાડી, બગીચા, બંગલા આપ્યા, મારી એટલી અકલ
મારી ગઈ હતી, કે, જો ભાવતાલમાં આંક બતાવી શકતા હોત
તો પોતે આંક કાઢી વ્યાપાર ન કરી શકત ? મારે ત્યાં શા
માટે રાજગવા આવત ? અગર કીમીયો બનાવી બજારૂ હોત
તો શા માટે પોતે સોનું રૂપું બનાવી ન શકતાં મારા પાસે
શા માટે આવત ? અરે પ્રહુ, હું મારી શું કદા કહું, મારું
એટલું પણ જ્ઞાન નહોતું. રહ્યું. લોકને વશ થવાથી ? અંધ
બની ગયો હતો, કે, સાધુ બ્રાહ્મણોને વસ્તીથી અને સિ-
ઓથી શું કામ હોય ? જેણે ઘર, બાર, બચ્ચાં, દેશ, છોડ્યો.
તે ફરિ મને બચ્ચા કહેવા આવે ? કીમીયા, ભાવ, બતાવવા
આવે, એ બનેજ કેમ ? અરે પ્રહુ; મારી પુત્રીઓ, સ્ત્રીઓ,
બહેનો, વચ્ચે, તેમને રાખવામાં મેં, પવિત્રજ આચરણથી પવિત્રજ
જોયા, પણ પરિણામે તમામ દુરાચરણી નીવડ્યા. જો સદાચરણી

હોત, તો, સંસાર ત્યાગી હોત, તો, અભાગીઆ, શા માટે ફરિ
સંસારીની સોખતમાં શા માટે આવે ? અરે ગણપત્તિ ? ભગવાન ?
મારું તમામ ગયું, રોટલીને માટે ભીખ માગી શકતો નથી,
સાંસા પડે છે. અરે મારી પેડી બાબડાડાની વંશપરમપરાથી
ચાલતી અરે ? ધર્મો, દાનો, કરવાથી હજારો સાધુ, બ્રાહ્મણોની
બીડ અમારે બારણે થતી, આશીરવાદ દેતા. આજ એમાંનું
કશું નથી, હે પ્રભુ ? મારી, બીડ, ભાંગે દીનાનાથ.

વિષયલાલ—હે પ્રભુ, વોયરે વોયરે રામ, રામ, રામ. હે દીન-
દયાળ, આ દરદ કરતાં મરવું સારું, હે દયાનિધાન એવાં
મેં શું પાપ કર્યાં હશે ? અરે મારું નાક, આખું ખવાઈ
ગયું. આંગળાંથી ચીજ ઉપડતી નથી, સાંધેસાંધા ઝલાર્ધ
ગયા. પ્રભુ પુરૂષત્વહીન ધઈ ગયો. અરે મારી આ દશા ?
હજી તો મારી વીશ વરસની પૂરી ઉમ્મર નથી, ત્યાં મારી
આ હાલત ? હે પ્રભુ હું શાહુકારનો છોકરો, મારી પરણેલ
સ્ત્રી ક્યાંક રખડે, તે બિચારી પ્રદર રોગથી પીડાય. શરિર-
માં મારાથી પણ વીક, તમામ ગાડી ઘોડા વગેરેનું સુખ
નકામું છે. અરે ઓછામાં પૂરું મને ભગંદરનું જખરદસ્ત
દરદ, વોયરે, વોયરે, વોયરે, હે પ્રભુ, હું ક્યાં જઉં ? દીના-
નાથ ? આવી આર્ત વાણી ધારી, તુરત આવો, આવો,
પ્રભુ, તમે અશરણના શરણ છો.

ગજનન—(ઘોર ગર્જનાથી)

હું કોણ ? (અર્થા અવાજથી સ્તબ્ધ થઈ જાય છે.)
 માઈ, જેનું તમે સ્મરણ કરો છો. તે હું ગણપતિ-નહીં, પણ
 ધર્મ છું. માઈ નામ ગણપતિ, ગણેશ, ગજાનન, વગેરે અનેક
 રીતે લોકો કહે છે, પણ તે તમામ નામોમાં ધર્મનો સમાવેશ
 થાય છે. સંસ્કૃત દિવ્યવાણીનો લોપ થવાના સમયે, તમારા
 સરખા અધમોના અવતરણના સમયે, તમારા શુભેચ્છકો-દીર્ઘ-
 દ્રષ્ટિ બ્રાહ્મણોએ, ધર્મને સ્વરૂપ આપી, ગણપતિની કલ્પના
 કરી. માઈ ચિત્ર ખડું કર્યું. અરે, સ્વાર્થાધો મહારાણીનું
 આવલું, કીચનરનું થવાનું આવલું, એવાં આજ કલિમાં પણ
 આવલાં, ખુલ્લાં તમે જુઓ છો ? શું એ સાક્ષાત મનુષ્યો
 સજીવ છે ? ના ? તેની યાદગીરી છે. તેમ માઈ સ્વરૂપ, ભાવના
 બતાવવા, જેમ, પૃથ્વીનું ચિત્ર, નકશો, બતાવી, દેશોની આંતર
 રચનાનો ખ્યાલ લીલા પીળા રંગોથી નદીઓ-પર્વતો-વગેરેથી
 બતાવે છે, તેવીજ રીતથી મહાન રૂપીઓએ તમોને નિશાળમાં
 શીખવાના અભ્યાસની માફક મારી મૂર્તિ બતાવી છે. પણ
 માઈ ખરું રહસ્ય ધર્મ, ધર્મ, ધર્મ, અને ધર્મજ છે. જ્યાં
 સુધી હું તમારામાં હોઉં નહીં, એટલે તમે મને ધારણ કરો
 નહીં. એટલે તમારામાં ધાર્મિક બુદ્ધિ હોય નહીં, તો, તમે
 બીજા કોઈ પણ દેવને માની શી રીતે શકશો ? પૂજન શી
 રીતે કરી શકશો ? માટેજ મારી પૂજા પ્રથમજ જણાવેલી છે.
 એમ જે માઈ મોટું પેટ, તે તમોને મોટું પેટ રાખવા સૂચવે છે

હલકા, ધાલકા, રાજ્યદ્રોહી, દેશદ્રોહી, અભિમાની, બનવાને અટ-
કાવવાનું સૂચવે છે, એજ મારી સુંઢ, ચારે બાજુ ફરિ શકે છે
તેમ તમે પણ ચારે બાજુ ધર્મને તપાસો. સુંઢ સામટી
વસ્તુ ઉપાડી લે છે. અને કચરો ફેંકી દેછે. તેમ તમે પણ
સાર વસ્તુનું ગૃહણ કરો, અધર્મ, અનાચાર, અ રેગ્યુલરતા,
શેર, સદ્દા, જુગાર, વ્યભિચાર, દંભ, પાખંડ ને તજો, અને પો-
તાના પણામાં મગ્ન રહો, અરે ડોસા ? તારી દશા તેં નાની
નાની છોકરીઓથી સગપણ કરી તારાં નીર્ભજ વીર્યથી પ્રજા
નિર્ભજ ઉત્પન્ન કરી, તેનાં ફળ, સડેલાં આડ, કે ફૂલ, તે શું
આજા દિવસ ટકી શકતાં હશે ? અરે જુગારી ? તેં અધર્મીઓ,
લુચ્ચાઓને, આશરો આપ્યો, તેણે તને ખાડામાં ઓપ્યો, તેજ
તારા અધર્મનું ફળ છે, અરે રોગી, ઈશ્વરકૃત કુદરતથી વિરૂદ્ધ
વર્તન કરવાથી, વ્યભિચારાદિથી, તને આ રોગો થયા છે. તારી
સ્ત્રીને તેંજ ખરાબ કરી છે. ચેપથી આખું ઘર ચેપી કરી
નાંખ્યું છે, તારા દેશને, ફેશનનો એપ લાગવાથી અંતર સળગી
રહ્યાં છે. અને દિવસા દિવસ રોગ, ચિંતા ભય શોકથી ખડ-
ખડયા કરે છે, અને દોષ રાજ્યકર્તા-ધર્મસ્વરૂપ, તેના પર, કે
ઈશ્વરપર, કે માળાપ પર, આરોપણ કરે છે, તેના પાસે ફર્યાદો
કરી તેનું માથું પકાવે છે, આ બધું શું છે ? એ મારી પિશ્ચાણ
વગર, મને મૂક્યો. અને અધર્મને ગૃહણ કર્યો. તેનું પરિણામ
તમે લોગવો છો, લોગવશો, અને લોગવ્યાં છે. માફ પૂર્ણ.

સ્વરૂપ સમજવું હોય તો સત્યામૃતમાં તપાસો, અને તે મુજબ વરતો, તેથી તમોને શાંતિ થશે, ખરા ધર્મને તમે ઓળખો, તમારો તુરતજ જય થશે, સુખી થશો, ખીજને સુખી બનાવશો, મારી પાસે યુરોપ્યન હિંદિ કે કોઈ પણ પ્રજા સરખીજ છે, હું કોઈનો પક્ષપાત કરી શકતો નથી, મારી પ્રાર્થના એજ કે મને બહાલું લાગે તેવું કર્તવ્ય કરો, મારા દાંત કદી પણ રંગ બદલતા નથી, ઘણાં વર્ષો ટકે છે, એજ દાંત સ્ત્રિ-ઓના હાથમાં રાખવાનાં કંકણો છે. કારણ પતિ સાથેનો રંગ કદી પણ ન બદલાવવાનું સૂચન છે, નિશાન છે, સોગન છે, પ્રતિજ્ઞાનું દર્શન છે, તેને બદલે કાચના કટકા, બંગડી, વગેરેથી શણગારી, શિયળરૂપ શણગારને, સમજ્યા વગર કાચપર મોહી કાચ સમાન પ્રીતી રાખનાર, અધમ દુરાચરણીઓ, દુખથી રિ-બાય, તેમાં તેનોજ દોષ છે, શા માટે તમે તમારો દેશ, વેશ, ભાષા, ગ્રંથો, ને મૂકેા છો ! તમે તમારું મૂક્યું એટલે તે તમને મૂકેજ છે, એ કુદરતના નિયમનું ઉલ્લંઘન કોણ કરી શકે છે? અવતારી પુરૂષો, રામ, કૃષ્ણ, શંકર આદીના પણ આત્મ્યાત્મિક અને લૌકિક અર્થોની રચના ભૂસુરોએ કરેલી દ્વિઅર્થિ કાવ્યો કોઈ પણ દેશમાં નથી, તે ભારત ભૂમી ભાગ્યવાન ભોગવે છે. પણ ગર્ધવને સાકર વિષ સમાન છે, તેમ ખડું તત્ત્વ સમજતા નથી, ઝુડ વાક્યો, ઇશ્વર વાક્યો, અને પ્રત્યક્ષ જણાવી, દે-ખાતી, આંખેએ થતું વારંવાર દુખ અનુભવે છે, છતાં સમજતા

નથી, એજ કુદરતની શિક્ષા દુર્બુધિને માટેજ ઘટે છે. સ્વાર્થ-
 ધો ? સ્વાર્થ કારણેજ માફ પૂજન, લજનજ કરો છો કે, જેમ
 નીચ અમલદારને લાંચ આપી પાપી બનાવી, પોતાનું ખોટું
 કામ સાચું કરાવી, પાપી બની, સામાને પાપી બનાવો છો,
 અને વાણીથી ખોટી ખુશામદ કરો છો, તેમજ તમે સ્વાર્થ
 સાફજ, માફ ફલાણું કામ થાય, તો, આટલી માનતા કરૂં, એવી
 લાલચો બતાવો છો, અને ખુશામદ રૂપ, પ્રાર્થના કરો છો, એ-
 ટલે તમારાં પાપી કર્મો છતાં ધર્મી થઈ બહાર બકતાઈનો
 ડોળ રાખો છો એ શું દેવતાઓ સમજતા નથી કે ? દેવતાઓને
 પણ સ્વારથીઆ, લાંચીઆ, કે તમારા સરખા મોહવશ, થયે-
 લાજ માનો છો કે ? કર્મનું ફળ ? તમને છોડશે કે ? હજી
 સમજો, સમજો, અને સુધરો, સર્વના કલ્યાણ માટે તમે સુધરો
 અને સર્વને સુધારો તમારો ધર્મ “હુ” ધારણ કરો, તેથીજ તમારું
 કલ્યાણ થશે.

પિતાજી આ કોપ તમે રોા કર્યો. એ રાહ.

સર્વે—અમે જૂલ્યા સઘળું સમજી આજી આજ (૨)

થશું અમે સઘળા હતા તેવા સાજ;

વિચારીશું સત્યામૃતોની સહુવાત,

ગણીશું તજીને ગુમાનો સહુ બ્રાત.

ગુહાં તત્વો ગોતીશું ગુણિ મહા ભાગ,

કુહા દંભ પાખંડીનો કરશું ત્યાગ;

રિતિ નિતી સાદી વિવેકીની વાત,
કરીશું ધરીશું અમો એજ ભાત.
પ્રતિજ્ઞા કરીએ છીએ દિલસાથ,
કૃત્તિમ સઘળું છોડી કરી નિજ હાથ.

પ્રભુ આ સઘળું છોડ્યું. (તમામ ફેશનેબલપણું
છોડી દે છે. સાદાં વસ્ત્રો પહેરે છે) ભૂલ્યા ત્યાંયા ફરીથી ગણીશું
દીનદયાળ ક્ષમા કરો; ક્ષમા કરો અમને આશિરવાદ આપો
અમારી પ્રતિજ્ઞા પળાય અને અમોને સત્પુરૂષોની સ્હાય મળે સદાય.
ગજનન-સર્વેનો જય, જય, જય, બંદેમાતરમ.

પ્રવેશ ૪ થો.

સ્થળ રસ્તો.

કુળી-(અવનવા સુધરેલા ફેશનેબલ પોશાકમાં દમામથી દોડતું
આવવું. પાછળથી ફેશન વિષયલાલનું આવવું, કુળીનું
ધમશાણ થઈ રહેલા બાદ ફેશન વિષયલાલનું ગાવું
અને વાર્તાલાપ.)

હું કોણ? અલતા જમાનાનો રાજા, વિદ્યા? વિદ્યા?
કેવી? કૂ વિદ્યાનો તાજ મારો એવોજ તમામ સાજ, કેવો છું
સર્વેનો મહારાજ બસ, બસ, મારી મારીજ હલાલ, એકજ
જગોએ કંદોઈ ને કંદાલ, ત્યાંજ ખાઈ રાખું હલાલ, મારાં

કામોથી કરૂં સર્વેને કમાલ ચાલ, ચાલ, અરે હાલચાલ, સર્વે
કુચાલ, કોણમાં છે માલ ?

સાખી.

રંગ રાગ ઢંગ ચંગ, બંગમાં પણ એવા;

નીતી ભીતી પ્રીતી પાઠ ખરૂં હું નહીં દઉં જગમાં રહેવા.

હેં, હેં, હેં, (હસેછે) કેમ ? (ને પથ્યમાં) માત્ર એક
પૂંછડાનીજ ખામી છે. (પાછળ ફરીને જોય છે). બ્રાહ્મણોની
ચોટલી વચમાં રાખવાની તેમનાં શાસ્ત્રોમાં દિક્ષા, અરે દિક્ષા
શાની ? ઓર્ડર, હુકમ, કેમ ? બંદાએ એ ઓર્ડરોને પણ ભૂ-
જાવી નાંખ્યા, શાસ્ત્ર વચનપર મૂક પાણી, સઘળું ધુળધાણી.
મેં નાંખ્યા તાણી. ક્યાં ? ચેરાશીનાં ચક્રરમાં જો ? આ ચોટલી
અમારી આ ચોટલી ? શું કરીએ ? એ વીના ચોટલી મળતી
નથી. પોઝીશન ઢેમ થાય છે શાખાશ, શાખાશ, શુરૂ નાનક
સાહેબનાં અને હજરત પેગમ્બર સાહેબનાં ફરમાન ખુદાતું નૂર
મારી બહાલી દાઢી. અરે મારો દીનનો શીખનો વાવટો, તેને
મૂકું કાઢી કેમ ? કલીના રંગ, વાહરે કલી વાહ, એક વાર-
સીનો ઠોકી, રંગ બેસાડ, પણ હિંદુડા તારૂં સૂતક મુછે મુંડા-
વવામાં, પણ હુંતો સદા સૂતકી. કેમ ? કાંઈ છે ? બધું સંક્રમ
સફાચટ, મારૂં તમામ છટ ખટપટ અને ચટપટ જશ વેશ,
હજી પણ દેખાડું ? નાના ! એતો મારાં ફેશનથી વાબાં અને વિ-
વય લાલનાં કામ, ઠામો ઠામ, ગામો ગામ, ધામો ધામ; આમો

આમ, ફેશન વિષય એ ફેશન વિષય ! આવો આવો. જરા ત-
મારું કામ બતાવો.

ફેશન-વિષયલાલ હાજર છીએ (ફેશન, જરા તમારું મધુર
સ્વરનું કર્તવ્ય સાથનું તાલસૂર વગરનું, પણ મોહક
એક ગાયન જરા પૂરઢમામથી સંભળાવોતો ખરા. પછી
જોજો મારું કામ, હું બતાવું છું.)

કલી-શા...આખાશ. શા....ખાશ, સાંભળજો હો,
ખરાખર, ધ્યાનથી, માનથી, તાનથી, ઘ્યાનથી નહીં હો ?
સુધરેલાગમાં, હું કોણ ? (૨)
હું કલિ અલી બલી બલી મત્તનું બુલાવું હું ભાન.

(કેમ?) હું હું આ દેશી બન્યો છું વિદેશી;
શરમ ન લેશી, રહું ન બેશી.
કરું જુઠાં શયતાન, કરું જુઠાં શયતાન;
બનાવું સહુને હેવાન. હું કોણ. ૧
મૂંઝાને મૂંઝાવું, (હું કાળો) ઘોળો પાઉડર લગાવું;
રાંડો વિધવા મંડાવું, સતિ સાચા સપડાવું,
જ્ઞાન ઊંઘાં ગળડાવું, કરું સર્વેને તે બે ઈમાન.
પડે કોઈને ના ધ્યાન. હું કોણ ?

(જુઓ) જુઠા જુઠા મારા ઢંગ, (૨) કરું સાચા સુ શાણનો ભંગ.
નહીં સતના કંઈ રંગ, દેખો એવા પ્રસંગ. (૨)

(એને જાતે ઓળખજો) આ કળી ખોટી ખુશામદના ખાન. (૨)

પૂરેપૂરા નાદાન.

હું કોણ ?

(તુરત નહીં) કોઈ ઓળખે મારી જાત, ગણું માન જાત તાત,
(ત્યાં) શુદ્ધ વાક્યની શી વાત, એથી અદકું શું આપું હું મારું
પિછાણ; નહીં નામ કે નિશાન. હું કોણ ?

કલ્પી—કેમ ? એમનું એમ કે કાંઈ પોઝીશન છે ઠેમ ?

ભલે જ્ઞાની ઓ કહે મને શેષમ શેષમ શેષમ;
આપણી તો એકજ માત્ર નેમ નેમ નેમ,
તે કરશુંજ, તેમ, તેમ, તેમ.

હાં હોનેદો જરા નાચ તાનસે હાં જરા વાહજી વાહ
હમ ખાંજીખાં ઉડાધએ. નાંજાં તેરા નખરા હાં હાં હાં (અલાપે છે.)

ભેરવી.

ફેશન—એ.....આજ મેંને મેરાયે કયસો જમાયો દમામ,
ભાગે બિબેકી સુનેકી ઔર ટેકી તમામ; એં
અંથો સંતો ગયે પહાડો શુદ્ધાઓમેં,
(દિખો) સબે બન ગયે હય મેરે શુલામ (૨) એં
જીવેં અચરચર નારી પુરુષ, અબ.

(અબે)સબકો મેં કયસે બનાયે બદનામ પ્યારે (૨) એં

કલ્પી—વાહજીવા અપનેકો વોહી હય કામ કામ કામ.

હાહાહા (ખુશી થાય છે.)

વિષયલાલ.

સાખી.

યોગીશ તાપસ કામ વશ બહાં પાંમ રોંકી ગત કહા !
સખ ચીજ દેખત નારી મય પ્રભુ લક્ષિત મતમેં જો રહા;
સ્ત્રિ પુરૂષ મય દેખત જગતકો પુરૂષ કામની. કામની.
(કામનીનો મણી)

સખ આપ પ્રબલ પ્રતાપ તપ તે બિરહ વ્યાકુળ ચાંદની.
કલી—અયશમેં ડુબાઓ જૂઠે જશમેં (જૂકો) ઝુકાઓ,
જાઓ, શાખાશ, શાખાશ. શાખાશ. હય ઇસકા ઇનામ.
એ....આજ મેને.

ફેશન—દર્શનાત હરતે ચિત્તમ્ સ્પર્શનાત્ હરતે બલમ્
સંભોગાત હરે વીર્યમ્ નારી પ્રત્યક્ષ રાક્ષશી.

જેના અવાજથી શબ્દ માત્રથી દુશ્મનોનાં ગાત્રો શિથિલ થઈ જાય, રણાંગણમાં જેના પગ સંચારથી રણુધીરો પણ પુંછડી લેઈને નાસતા શ્વાનની માફક નાસે, તેવા શૂરવીરોને પણ આ એક સોળ વરસની સુંદરી માત્ર હસ્તસ્પર્શથીજ (કળીને ગળામાં હાથ નાંખે છે ત્યાં) હેહે (નરમઘેંસ સરખો થઈ જાય છે. ઘડી વાર મુર્છિત થયા બાદ) ખસ ખસ. શું મગદુર છે. મને શહુર છે. મારાં હથિઆરો કાતિલ કૂર છે. મને સાધનોનું પૂર છે ઠીક ? સારી રીતથી જમાનાને ઘસડતો ચાલીશ, ક્યાં જશો ? વિદ્યવનો ? તમારું વાળું, હું ખોખરું કશીશ. તમારી જીભને હું તાળું મારીશ. સખૂર સખૂર. (વિચારમાં મગ્નગુલ થાય છે) હિંદુઓના બ્રાહ્મણો, મુસલમા-

નોના પીરો, અને યુરોપ્યનોના પોપો આર્યખ્રિશ્તો કે જેને સમસ્ત પ્રજા પોતપોતાના ધર્માનુસાર માન આપે છે. પણ કેમ ? ખંદાએ આજ સર્વનું માન, મેં ઉતારી પાડ્યું છે. શાખાશ છે શાખાશ, કયસર, કયસર, એટલે સીંહ, જમાનાના રાજા કેમ ? કેમ ? સમસ્ત પૃથ્વીના વિદ્વાન વર્ગને વમળમાં ઘુમાવી ફરતો તેમ. ફરશન—કેમ શા વિચારમાં સડોવાયા ? શેર શિવાજીમહારાજ,

પૃથિરાજ ચહુવાણ, ગુરૂ નાનકસાહેબ, ગુરૂગોવિંદસીંગ હિંદુ—સુસલમાન, પારસી, યાહુદી, યુરોપીયન વગેરે મોટી વિશાળ ડાહી અને માથામાં સુંદર મોટા કેશ, કે, વળેલાં જીલકાં રાખતા, તેમાંના ને, મેં, મારા સરખા સેંથા પૂરતાં પણ શીખવ્યા, કુદરતની ભૂલ છે; કે તેમને અમારા સરખા ન ખનાવ્યા ? આગળના જમાનામાં પાવૈયાઓ એવો સેંથો રાખતા હતા. અત્યારે શી ગમત ? ચામડાની નેતરની હોડી-માં બેસી બહુજ સાદાઈથી પોતાનો આનંદથી નિર્વાહ કરતા વ્યાપારાદિથી સાદાઈમાં જે માન મેળવી સર્વ પ્રજાપર ઉપકાર કરતા. તેનું ખાણાનું ખરચ ફેશનડી ધિસ ઈજ માઈવાઈક તે મેં, લખલુટ વધાર્યું એણેજ આજ સમસ્ત તાજના તાજને ચિંતાના અવાજમાં સખડાવ્યા છે. મેં ? નહીં.

કલી—મેં, મેં, મેં, મારાંએ સઘળાં છે કામ,

ચૂ સૂ લોહીને હાડકાંને ચામ;

ધોળે દહાડે સરિયામ પેલીસીથી તમામ એએ આજ મેંને.
(સર્વે આદ્યા જાય છે એમ ખાતા ગાતા.)

પ્રવેશ ૫ મો.

શંકર બ્રહ્મા વિષ્ણુનું મંદિર સર્વ ળીજ દેવતાઓ.

(સર્વ આસનપર બેઠા છે ત્યાં શક્તિ ગાઈ રહી છે.)

શક્તિ—

ભેરવી કુમરી.

સો તેરી મેરી નાંહી બને ગિરાધારી,

નાંહી બનેગી ગિરાધારી;

સો.

તુમ ચર બચડે કદમકી ડારી (૨)

મય જલ ળીચ ઉધારી ઇ.

સો.

સાસુ બુરી મેરી નનદી હડીલી,

દીઅરવા દેગા મોકું ગારી.

સો.

અબ મોહે તુમ દોરો કનૈયા,

તુમ જીતે હમે હારી.

સો.

શંકર—વાહવાહ ગિરાધારી સો તેરી મેરી નાંહી બનેગી ગિરાધારી.

હે ગિરા ? નામવાણીના ધારણ કરવાવાળા તારૂં અને આ માયારૂપ સંસારનું કયાંથી બને ? નજ બને, ઉચ્ચ વૃક્ષ ઉત્તમ વૃક્ષ કદમ રૂપ બ્રહ્માન્ડમાં બેઠેલા ઐ આ ભવસાગરના જળમાં ઉઘાડી બુદ્ધિ ભમતી કોમળા પણુ આશ્રય વગરની સો ! તે તું, અને તારૂં, વાણીનું, શબ્દનું; અહમ બ્રહ્મનું, કયાંથી બને ? નજ બને, ઈંડા અને પીંજળા બેઉ હડીલી સુષુપ્તિમાં દીઅર બનાવ્યો. ખરેખર તમને કબજે કરવા રૂપ કનડગત ને

ગારી રૂપ ગાળ રૂપ સમજતાં હશે, ખરૂં છે. હરિ હરિ હરિ.
તારી મારી નહીંજ બને. હવે મને લવસાગરમાંથી ખૂડતાં
છોડો ક: (કંઈ) નૈયા ? નવું નથી, તમે જીત્યા છો, અને હું
હારી છું. ચોક્કસ મારી ખુદિ હારીજ ગઈ છે. આ કળીમાં
સુરશ્યામ બહાલા વિષ્ણુ ? સુર એવા જે દેવ, અને શ્યામ (કાળા),
જેમાં કશે રંગજ લાગેજ નહીં, એવા, એ, અવતાર ધારણ કરી
લક્ષ્મીને સમજાવવા ગાઈ, ગવરાવી બતાવ્યું. ખરેખર શ્યામ
હે વિષ્ણુ ! સર્વમાં વિષ-પ્રવેશી રહેલા વ્યાપ્ત થએલા તમારૂં
મારૂં નહીં બને એ શક્તિનું કહેવું અક્ષરસઃ ખરૂં છે.

વિષ્ણુ-કલિના પ્રભાવમાં આપણે ત્રણે વિસરાયા છીએ. સૂર્ય
સર્વમાં પ્રવેશી રહ્યા છે છતાં એ વિષ્ણુને સહુકો ભૂ-
લ્યા છે. મધ્યાન્હે, એ આપનું રૂપ, ક્રોધિષ્ઠતા ધારણ
કરે છે, તે રૂપ શિવને પણ ભૂલ્યા છે. પ્રાતઃકાળમાં શાંત,
ચારે દિશામાં પ્રકાશ આપતા, શાંતરૂપ બ્રહ્મા, ઉશારૂપ
સરસ્વતીની પાછળ પાછળ દોડતા આવતા વસંતરૂપને,
જ્ઞાનને પ્રસારતા, બ્રહ્મા ! તે પણ ભૂલે છે તેજ સાયમ
કાળે હરિત વસ્ત્ર ધારણ કરતો સૂર્ય, જેણે પીત પીતાં-
બર ધારણ કર્યા છે. એવી અલંકારિક ભાષામાં આપણા
રસિક ભકતો એ શુદ્ધ પ્રેમમય બની, રૂપકો નિયમિત
કર્યા છે. તે પણ ભૂલે છે. અરે આ રાધે ! પૃથ્વીનું નામ
છે, તેનું પણ જેને જ્ઞાન નથી. વાહ કલિ, તે તારો

સારો ધર્મ અજત્યાર કર્યો છે, અરે, અહિંસા પરમોધર્મઃ
જેને આજ વૃદ્ધ જૈનો સમાન બીજા કોઈ પણ બારીક
ધ્યાન આપતા નથી.

સર્વહિત-(સ્વપ્નામાંથી જાગૃત થતો હોય તેમ) આહા....હા.
એકદમ હર્ષા વેશમાં આ શું હું જોઈ છું ? માઈ સ્વપ્નું
સાચું ઠર્યું ? મને દેવોએ દર્શન આપ્યાં ? લગાર પ્રાર્થના
કરીલઉં. હાહા, હે નાથ કૃપાનિધાન, દીનદયાળ, આપના
દર્શનના પ્રેમથી મારી વાણી પ્રેમના આવેશથી અટકી
જાય છે પ્રભો ! અમે સંધ્યા કરીએ છીએ, ત્રણ વખત.
તેમાં પણ તમાઈ નામ વારંવાર આવે છે પણ અંદરનું
રહસ્ય સમજી શકતો નથી, પ્રભુ ? સંસ્કૃત વાણીના લખ-
નાર મહાન પુરૂષો, કુરાનના લખનાર, વગેરે મહાત્માઓનાં
હૃદયો દયાદ્ર કરતાં લોકોનાં કલ્યાણરૂપ હતાં. તેમના સ-
રખી જુદી થયા વગર તેમનાં લખાણોનું રહસ્ય શી રીતે
સમજાય ? પ્રભુ, અમે પામર જીવોપર દયા કરો, અને
કંઈક આશાના કિરણનું અજવાળું આપો દીનાનાથ !

ગઝલ.

દીનાનાથ ! શ્યામ, નટવર, હાથ મારો છોડશોમાં;
અજ્ઞાની હું અંધજેવો, મત્તિમંદ ને તોડશોમાં. દીનાનાથ.
આ સંસારના સાગરમાં, રાખ્યો તેને બોળશોમાં;
આશાઓની ઉર્મિ મારી, સુધારી તે ફોડશોમાં, દીનાં

ખોટી વાતોના સંસ્કારો, કાઢ્યા છે તે ખોડ્યોમાં;
 જાળ્યા છે જગાડ્યા છે તો, નાથ મારા પોડ્યોમાં. દીનાં
 વિષ્ણુ-હે ભૂસુર દેવનાદેવ, તારી ઉચ્ચ અલિલાપાનો ઉદયજ
 થશે. સત્યામૃત જે, તો સધળું સમજશે કૃષ્ણાવતારમાં.
 પરિત્રાણાય, સાધુ નામ વિનાશાયય દુષ્ટતામ;
 ધર્મ સંસ્થાપના થાયિ, સંભવામિ યુગેયુગે.

એ શ્લોકથી સમજાવ્યા મુજબ તું, જેથી કલિના કર્ત-
 વ્યથી દુઃખિત છે, તેનું નિકંદન કરવા તું, તારાને ઓળખાવ.
 હું હર વખતે સ્હાયતા આપીશ.

શક્તિ-(સાથે બ્રાહ્મણ, શિવ અને વિષ્ણુ સહિત.)

તુમ જાય બસે બંદરાબનમેં, કબ જોકુળ આવોગે;
 કબ જોકુળ આવોગે, કબ ધેનુ ચરાવોગે. કબ જોકુળ આવોગે
 નંદકો કનૈઆ આજી.રી, કબ મખન મિસરી ચુરાઓગે. કબ.
 રાધેખ્યારી તોરી, રાહ દેખરહી, અબ ન સતાઓગે.
 સૂર શ્યામ પ્રભુ તોળિન બહાવરે કે, અબહુ જગાઓગે. કબ.

(પડદો પડે છે રસ્તામાં બ્રાહ્મણ) બેશક મારાં ચક્ષુ ઉઘડી
 ગયાં, શું શબ્દ રહસ્ય. તુમ જાયબસે, વૃંદાવનમેં કબ જોકુળ
 આવોગે, -એ નામ તે, ઈંદ્રિયનું કુળ, બ્રહ્માંડ રૂપી વૃંદાવન, બાગ,
 આરામ સ્થાન, તેમાં વસેલા અહંમબ્રહ્મ, તમે મારામાંજ છે,
 પણ ક્યારે આવશો, ક્યારે આવશો, એમ શક્તિ, ગુપ્ત જ્ઞાનરૂપ
 બનેલી ગોપી, એજ ગોપીના અર્થ, ગૌરવ એટલે ગુપ્ત+હ =

માળી. શુભ શક્તિવાળી, જ્ઞાન ઇદ્રિયોમાં તમે ક્યારે આવશો,
 તમારામાં મને ક્યારે લીન કરશો ! કામધેનુ, સર્વ કામને પૂર્ણ
 કરવાવાળી, કામધેનુ, જેને વિદ્યા કહેવામાં આવે છે. તેને ચરાવવું,
 પ્રસરાવવું, તે ક્યારે પ્રસરાવશો, એ જ્ઞાનની સુંદર ધ્વનીરૂપ
 બ્રહ્માંડમાં થતો નાદરૂપ મુરલી, ક્યારે વગાડશો, અને તમે
 ક્યારે આવશો. શું રહસ્ય, કાંઈ નહીં તો નંદ એટલે પિતા
 સર્વ અહમ બ્રહ્મ તું આવીજ એક રસ કરી દે. શાસ્ત્રોત્તુ સત્ત્વ
 રૂપમાં, પણ તારી ભુમાંડની ગાળીમાંથી જ્ઞાનની સાકરમાંથી
 ક્યારે ચોરી કાઢી આપીશ. આ પૃથ્વી તારી રાહ બેઈ રહી છે.
 હે શ્યામ, સુર નામ દેવતાઓ જેમાં દૈવત છે. આર્ય સ્થા-
 નના ત્રેત્રીસકરોડ દેવતા ગણવામાં આવ્યા છે. બહારે આર્યાવર્ત ?
 તારો સર્વમાં દેવભાવજ, પુણ્ય બુદ્ધિ, પ્રેમ, પ્રેમ, અને પ્રેમજ
 છાયો છે, તેવા બહાવરા બનેલા અકળાએલાને હવે તો જગાડો ?
 શું, બિંચું રહસ્ય, શું બિંચું સત્ત્વ, તેને આજના કળીરૂપ, તિર-
 સ્કારથી નિંદારૂપ, બુદ્ધિ છે, પ્રભુ, તું, શુદ્ધ બુદ્ધિ આપ, અને
 શાણાને જગાડ, પ્રેરણા કર, અનાથોના નાથ ! હાથ મારો છો-
 ડશોમાં. જયશ્રીકૃષ્ણ ?

પ્રવેશ ૭ મો.

સ્થળ જંગલ એક ફરીર.

ભેરવ તરજ.

દીનચારજી—

દુનિયાંમેં. અહ્લાહ, સચ્ચા હે. યા, પરવરદેગાર તુંહી. તુંહી.

દુનિયાંમેં, દુનિયાંમેં, ખોદા સચ્ચા હે,

ના ફરમાનોકોંહી કબ્લ હે.

દુનિયાં.

અનહુલક, અહ્લાહ તું, એક ખુદા હે. ખેર સલામત રહેમ, તોરી,

નાપાકોંકો, દે, નશિયત તું શાયદ; શરમ-આરજુ, મોરી.

દુનિયાંમેં.

ગરીબ, પરવર, હય તું, ગનીમત બિન હુકુમ ન, પાત ફિરેરી;

ખવાયશ, આલમ, કા કર ખયર તું દીન દાદમેં ના કર દેરી.

દુનિયાંમેં.

યા, મૌલા સાંઈ, તેરી કુદરત ઇનશા આ અહ્લાહ, શહેરોમેં, નાપાક જહન્નમમેં; યહાં આયા તખ્લી દેખા ! શય-તાન ? ના ફરમાન, ખેઇમાન, હયવાન, કયા આદમજાત ? વયસી હોતી હય ? કયા ? યે બાબરોંમેં ખુદાકે ફરમાનોંપર ખેઇમાન ? યા અહ્લાહ ગજબ ગજબ વજુ, હરએક દીને ઇસ-લામકો કરનાં જરૂર હય, કયા ઇસસેં, નાપાકોં કોઈ દૂર હય ? શરાબકા એક બૂંદ, કપડેપર ગિરનેસેં, વો જલા દેનાં આહીયે.

યે ખુદાકા ફરમાન હય. તો ખુદ, શરાબ પીનેવાલોકો, જલાનાં,
 તો, એક બાબુ રહા, મગર ઉસીસેં મોહો બટ ઐર ખ્યાર ?
 તોખાહ, તોખાહ; ખુદાવંદકા ફરમાન, કયા ફરમાતેં હય ?
 અદ્દાહ સુરા અન આમકી નશીઅત ? તુમ મત ખાઓ લોહી
 ઐર ડુક્કરકે માંસ, મોતમેં મરા હુવા. મૂતિકે નામસેં મારા
 હુવા. ફાંસેંસેં મારા હુવા. ઘાવસેં મારા હુવા. ગીરનેસેં મરતા
 હો. કીસી દુસરે જીવસેં મરા હુવા, ઉસકા માંસ મત ખાઓ.
 યા પરવરદિગાર ! યે મુસલમીન ? કયા કરતેં હય ? અગર
 હિંદુઓને અપને કહેતે હુએ શાસ્ત્રોંકે હુકુમકો તોડા, લાત
 મારા, વચસા ઠહા જાવે; તો કયા ? દીને ઇસલામકા નખીરા,
 અપને દીને ઇમાનકે લીયે, જાન કુરબાન કરનેકો તૈયાર હોગા.
 ઓ કયા ! ખુદાકા ફરમાનકા યે નતીજા લાયગા ? મકકે શરિ-
 ફમેં હિંસા, ન કરનેકા, સાફ ફરમાન હય, અરે ! ખાસ આમ
 આદમસેં પેદા હુઈ, ખોદાકી ખલકત ? ખેશક, હિંદુઓકા
 કામ, ઐર અપના શયતાન, બડા ગજબ, કર રહા હય દીને
 ઇસલામમેં, આખી, આખ જો પાની, ઉસીસેં, ખલકતકી પય
 દાયશ માની હય, ઐર દુસરી પેશાખી. પેશાખસેં, અગર જો
 પેશાખી ખલકત પાક હોતી, તો, ખુદા વજુ કરનેકા ફરમાનહીં
 કયું કરતે ? પવિત્રતા રખો. નેમાઝ પડો, ખુદાકી બંદગી
 કરો, ઇસમેંસેં કૌન; યે ફરમાન, બજા લાતા હય ? અરે
 દીનેં, યારો, ખુદા તુમરી પાસ હે, નાપાક જરમનકી ઐર-

તોને, ટકકે, કઇ કઇ અમીરોંકો બદલાવમેં ફસાકેં, સારી ખલકકા ખાનાં ખરાબ કીયા. વયસી નાપાક ઔરતોં, ઔર કૌમ, જીસમેં અપની ઔરતકો એક ઘડીકીતરહ દુસરેકો દેનાં લેનાં ઉસમેં કુચ્છ મુરબ્બતહી નહીં હય વયસી બેથહુર કૌમસેં કયા નતીજા હુવા ? સો, ખુદાને, સખકો, અક્કલ ખતાનેકે લીયે, સામને મામલા ખડા કર દીયા હય, અગર અબીબી ખ્યાલ ન રહેગા તો, એક વખત વયસા આયગા કી, ખુદાકા ફરમાનકા ઇન્કાર કરનેકો, ક્યા સબ્બ હોની ચાહીએ ? ઓ સબ્બ, બેવકા-નિમકહરામકો હોગી, તુમ તુમારી બિરાદરીસેં, તુમારે દોસ્તોંસેં, હાથસેં હાથ મિલાઓ, ઉસકો આક્રતમેં મદદ દો. મુસલમીન, પાક મુસલમીન, હજરત મહમદસાહેબકે મુરશીદો, ખુદા ઉસીસેં રાજી હોગા, મહમદસાહેબ કે સામને હોનેવાલા, ઉસ અબ્બ રંગી ઓલીઆકે બચનકો ના ફરમાન હોનેવાલે, ઉસસેં બરખિલાફ હોનેવાલે, ઉસીકે જનપર ઉતરને વાલોંકો, કુરાનમેં કાફરોં કહા હય, ખૂબ ખ્યાલસેં સોચો, ઉસવખત અરબસ્તાનમે હિન્દુ નથે, હિન્દુકુશ સેં, સિલોન તકકોહી, હિન્દુસ્તાન કહા જતાથા, ઔર અબીબી કહા જતા હય, કુચ્છી, સિંધિ, બેંગાલી, જયસેં નામ હય ? તયસેંહીં હિન્દુ નામ જગામેં, રહેનેવાલોંકા, હય. નહીં કી કાફરોંકા ! ઉસી હિન્દુઓમેં, ઓલીયાઓં હો ગયેં હય, વોહી મહોમેડનોંમેં હો ગયે હય, ખુદ અબ્દુલ રહેમાન, કાબુલકે પાદશાહમે, હિન્દુ-

ઝોંકો નરાજ ન કરનેકે લીયે ધદકે ઉપર હિંદુઓકો ખુશ કીયા
 થા, હિંદુ મુસલમાન દોનાં બાઈ હય, કોમળી તીસરા, ઉસકો
 બિગાડનેકો જાવે, તો સમજે, અપનેકો તોડનેકે લીયે, યે
 કોશીશ હય, અપનાં ખાનાં, ખરાબ કરનેકે લીયે, યે તમાશા
 હો રહો હય, અકબરને હિંદુઓસેં હિલમિલકે આરામસેં,
 રાજ્ય કીયા, જખ હિંદુઓસેં બિગડે, તખ દોનું મર ગયે,
 અખ તો તુમકો ખુદ, સલામત રખે, આબાદ રખે, નેકી દે;
 ઝોર બદીસેં, બે ખ્યાલ રખે; ફિરસ્તા, પીર, પયગમ્બર, યહી,
 ફરમાન કરતે હય, પાક રહો; ઇમાનમેં સચ્ચે પૂરેપકકે રહો,
 બે ઇમાન મત બનો.

ફકીરોં—આજસેં, હમ કળીળી હિંદુકો અગર કોઈ ઝોરકી,
 બી નિંદા બદબોઈ ન કરેંગે, હાથ હાથસેં, મિલાકે ફિરેંગે,
 ઝોર કઈ જમાનેકે હમારે દોસ્તોંકો હમેં, પારસીઓં કી-
 તરહ, હિલમિલકેં, મદદ કરેંગે, ઇસમેં બેઇમાન હોવેં તો,
 યે આપકે કદમોંકા કસમ ઉઠાતા હું.

દીનચારણ—યાદ રખો, નતો કોઈ મુસલમાનમેં, ઝોર નતો
 હિંદુઓમેં, કુચ્છ ફરક નહીં હય. હિંદુઓકે બેવકૂફ લોલી,
 લાલચી, ગ્રાહણોને, ઝોર અપને બી વય સેહી, આજ
 કલકે પીર, પયગમ્બરકી, ઝોલાદકે હક્કતરીકા, દાવા,
 કરનેવાલેને, ઝગડા લગાકે, અપને પેરપર અપનેહી કુહા-
 ડીઆં મારી હય. અચ્છી ઝીજકો તો, સખ કોઈ સુધા-

રતા હય, ઇન્શાઆલ્લા, ઉસમેં સુધારનાંહીં કયા હે ? મગર,
ખરાબ ચીજકો, અચ્છી કરનેમેંહી કરામાત હય. યહી
ખુદાકી હમ ખંદગી કરતેં હંય, વય સાહી હિંદુઓમેં
હય, મગર યેવકુદેને, કયા સચ્ચી ચીજોંક નતીજા યે
ફળુલ, હરામીયત, ઇશકમેં ખજલાયા હય. ઇશક, ઇશક,
ઇશક, કિસીકો કહેતેં હંય ? સચ્ચા પ્યાર, સચ્ચી મુસ્વત !
પાકદાનત કયા ? હરામીયતકો ઇશક કહા જાયગા ?

ગઝલ કવ્યાલી.

ચાહે બોલ, યા ન બોલો, દિલજનસેં, ફિદા હું (ચાહે (૨))
તેરી ગલીમેં આયા, મુઝે ઇશકને સતાયા,
ખદ નામ હો રહા હું; ચાહે ટેક.
લયલીને તીર મારા, મજનુને યું પોકારા,
ઘાયલ હો રહા હું એજ. ચાહે.

ચાહે ખુદા, ચાહે બોલ, યા ન બોલો, મેં, તેરેપર
કુરખાનહું, તેરી હિકાજત, ખંદગી, કી ગલીમેં, આયા તબસેં
યે મુસ્વત, યેવકુદેં, મુઝે યેવકુદ, પગલા, દિવાના, કહેને લગે,
ઐર ખદનામ ખનાયા, અરે પગલા હોગયા હય. વયસે કહેને
લગા, લયલી નામ, ભક્તિ, કા, તીર મુઝે લગા, ખુદાકી આ-
શનાઇ, મેને અખત્યારકી તબસેહીં મેં ઉસ મૌજમેં ઘાયલ ખન
ગયા હું. ચાહે બોલ, યા ન બોલ, યા મૌલા, ખુદા મેં
તેરેપર કુરખાન હું.

વયસેહી મુસલમીન ખિરાદર, પાક ઇમાનદાર ? શયતાન-
શરાબ, નાપાક, પેશાબી માંસ, ઔર નાપાક ઓરતોંકા હવસ,
ઔર બેઈમાન, બનાનેવાલે, શરાબી ઔર શરાબીઓં, જીસને.
તુમારા જીગર, કલેજ; ઔર મુલકકો સારે ખુદાઈ ખલકતકો છુપી
તરહ જલા દીયા હય, ઉસકો જલાદો, લાત મારો, ઉસકી ખૂસેં
ફર રહો; ઔર અપને ખિરાદર, પાક, નેહાયત, હમેશકે
દોસ્તોંસેં હાથસે હાથ મિલાઓ. ઔર નેક મરદ હોકે મર-
દાઈસેં નેક મદદમેં હરતરહસેં સામેલ રહો. યા ખિસ્મિલ્લા
રહીમ તુંહીં તુંહીં દુનિયામેં અદ્દાહ સચ્ચા હે.

(ખંદેમાતરમ કહી જાય છે.)

પ્રવેશ ૮ મો.

સાધુનિ પર્ણકુટિમાં યોગ્યાભાસ શીખતા શિષ્યો.

ત્યાં ફકીરોનું આવવું, ત્યાં એક કિશ્તિયન પાદરીનું
આવવું, યોગક્રિયાની વાતો, ફકીરનો ચમત્કાર, પાદરીનું
મેસ્મેરીઝમ, હીપ્ટોનીઝમ, સ્પિરિટ્યુલીઝમનું સ્વદ્ય વૃત્તાંત.
જ્ઞાન ગોષ્ઠી.

ઈશ્વરનાંદજી—(સમજાવે છે) બુઝો, હમણાંની ચાલતી
રેલગાડી તમે જોઈ છે ? તેમાં બે હાથ જેવાં પૈડાંને જે
ચલાવે છે, જેને સીલેન્ડર કહે છે; તે આવ જા કરે છે,

કે જ્યાં બાફની પેટી છે; ત્યાંથી; એટલે તેમાંથી એ બાફ
 પુપ્તુ કરતી એક પછી એક નીકળ્યા કરે છે. એ તમે
 જાણો છો ? હા, એ બાફની પેટી, તે તમારું માથું, અને
 તમારામાંથી નીકળતી જે હવા, તમે નાકનાં બે છિદ્રોને
 રસ્તેથી કાઢો છો, તે, છિદ્રોમાં કપાળમાંજ બે સીલેન્ડરો છે
 જે, પાંચ પાંચ ઘડીપર બદલાતાં રહે છે, એટલે જેમ
 ગાડીનાં સીલેન્ડર તુરત તુરત કુસ, કુસ, ચાલે છે, તેમ
 આ સીલેન્ડરો, પોતાની જગા, પાંચ પાંચ ઘડીએ સારા
 તનદુરસ્ત, નિયમ પ્રાણનારના, શરિરમાં ચાલ્યા કરે છે;
 તેને સૂર્ય અને ચંદ્ર, એમ બે પ્રાણુ કહે છે. એ બે
 પ્રાણુની બરાબર આવ જા થાય; અને માથું જે બાફ
 રાખવાની પેટી; તે બરાબર સાફ રહે; તેટલા માટે;
 નાકેથી નેતી, એટલે પાણી પીવાની જરૂર છે. એ પાણી
 પીવાથી આંખે આંધળું થવાતું નથી, મગજમાં ખોટી
 ગરમી ચડતી નથી, આખા શરિરની નસોનું મોટું મથક
 એ મસ્તકજ હોવાથી, એ મગજમાંની નળીઓ, જે નસો,
 તેને પણ ઠંડક લાગી, તેની અસરો આખા શરીરમાં
 થવાથી, શરિરમાં થતો વધારાનો પિત્ત; તેને પેશાબને
 રસ્તેથી કાઢી, મળતું સૂકાવાપણું દૂર કરી, કબજાઆતને
 તોડે છે. એટલા માટેજ આર્ય મહર્ષિઓએ સંધ્યાના
 નિયમો ઘડી કાઢ્યા છે. એટલે ત્રણ વખત સંધ્યા કરવાથી,

ત્રણ વખત પ્રાણાયામ કરવા પડે; એટલે દીવસમાં ત્રણ વખત આ શરિર ગાડી સાફ થાય, એટલે એમાં રોગરૂપી કચરો રહેજ ક્યાંથી ?

અમિતાનંદ—પણ મહારાજ એ સંધ્યા કરવાનો કાંઈ સમય હશે ? મેંતો સવાર બપોર ને સાંજ એમ ત્રણ વખત સાંભળ્યા છે, અને તે મુજબજ કરું છું.

ઇશ્વરાનંદજી—એ જો એમજ, મહોમેડનો લાઈઓમાં પાંચ વખત નિમાજ છે, માત્ર પ્રાણાયામનીજ ક્રિયા નથી, પણ ખુર્ગ ફકીરો, ઓલીયાઓ, એ ક્રિયાઓથી પણ વાકેફ નથી. ઇસ્તમજવહુ, એ, એવીજ ક્રિયાનું અંગ છે.

શિષ્ય—પણ મહારાજ ખિચારા બ્રાહ્મણ ક્ષત્રિ, વાણીઆઓ સવારમાં સાત વાગે નોકરી પર જનારા અને મુસલમાન લોકો પણ સાથેજ જનારા શી રીતે એ વખતે સંધ્યા કે નિમાજ કરી શકે ? જમવાનું પણ ઉતાવળ ઉતાવળમાં હોય છે, ત્યાં એ પૂજા પાઠની ક્યાં પીડા વોરવી ? એ મહારાજ કાંઈક વિશેષ ખુલાસાથી સમજાવો તો સાફ.

(દીનયારજીનું આવવું.)

દીનયારજી—જય જય મહારાજ, પ્રણામ, નમસ્કાર, બંદગી, સલામ, આલેકમ.

તમામ સાધુઓ—સલામ સાંઈબાવા સલામ, આલેકમ, બંદગી જનાળ, કુરનસ, મહેરબાન આઈએ, તશરિફ લાઈએ,

હજીર, કયું ખુશ હો ? મજેમે ? (વગેરે કુશળવૃત્ત પુછેછે.)
 ઇશ્વરાનંદજી—હાં દીનદયાલ, આનંદ, તો હઈ, મગર ઉસમેંબી
 આપ જયસે પાક ખુદાકે ઓલિયેસેં તો ખહુતહી આનંદ
 હુવા હય. આજ હમારે ધન્ય ભાગ્ય, હમકો પ્રભુ નેંહીં
 સાક્ષાત દર્શન દીયેં હય (તેવામાં ફકીર આસનથી જરા
 દુર ખસીને)

દીનચાર—ચાહ અહાહ, મેં મુસલમાન ? તુમારે આસનપર
 ખચક ગયા, ગુનાહ માફ કરનાં ?

ઇશ્વરાનંદજી—શિવ શિવ શિવ, ઇસમેં ગુનાહ કયા હે ?
 મહારાજ આતો આપે માફ આસન પવિત્ર કર્યું, અમારા
 ધર્મે, કયાં જઈ મહારાજ અમારું તમારું હજી ગયું
 નહીં, હિન્દુ ધર્મ શાસ્ત્રોમાં ચોખ્ખું લખેલું છે કે,
 “ જન્મનો બાયતે શુદ્ધાઃ સંસ્કારો દ્વિજ ઉચ્યતે. ” મહારાજ,
 સાંઈખાવા, આપના પવિત્ર સંસ્કારો રહેણીકરણીથી
 આપ પ્રાદ્ધણના પણ પ્રાદ્ધણ છો, શ્રી શંકરાચાર્ય જગત
 ગુરૂનાં વાક્યો છે, કે જેણે આ સંસારને જ્ઞાનથી તજી
 આપ્યો છે. જેને કોઈ વિષયમાં લોલુપતા નથી, તેને “ ન
 મૃત્યુર્ન શંકા નમે બતી લેદા, પિતા નૈવમે, નૈવ માતાય
 જન્મ, ” ત્યાં વળી હિન્દુ, મુસલમાન, ક્રિશ્ચિયન, કેવા ?
 અહીંતો સર્વ એકજ પ્રજા છે. આપ ઉપર બિરાજે, માશ
 અતિથિ છે. હું આપને શરણ છું, શુદ્ધ બિરાજે, ખગાજ

માં મોટા મોટા અમીર, મુસ્લમાનો વૈષ્ણવ ધર્મ પાળનારા ચુસ્ત વૈષ્ણવોનાં નામો આજ પણ ઝળકી રહેલાં છે, અત્યારે પણ જૈન ધર્મી ખોળા લાઇ હયાતી લોગવે છે.

પાદરી !—ઓ માઈ લોર્ડ મહારાજ સલામ કરતા હું. રામ રામ; ગુડમોય; (તમામ સાધુ ક્ષીર ઉભા થઈ સન્માન આપે છે, ત્યાં પાદરી વગેરે સહુ બેસે છે.)
 મેંને યૂરોપમેં જોત મોસાફરી કીયા, કયોંકી વો હમારા મુલક હય, કન્દી હય, અમેરિકામેં મેસ્મેરીઝમ; સ્પિરિટ્યુલીઝમ, હિપ્ટોનીઝમ, કરનેવાલી એસોશીએશનોં મોનો સલા મોંડલ હય, સાબ દેખા, હિન્દુ સ્ટાનમેં બડે બડે યોંગીયોંકી ટારીફ મુનકે હિમાલય, આબુ, ગિરીનાર, સંહ્યાદ્રિ, મેં અચ્છે અચ્છે સાધુઓંકો કેબડે, ફિરટે ફિરટે, મુઝે આજ કઈ બરસોં હો ગયે, અબ મુઝે નિશ્ચય હો ગયા હય કી. ક્રિશ્ચિયન ઢરમ ચલાનેવાલા મહત્ત પુરુષ જીસસ ક્રાઈસ્ટ, ઇસી હિન્દુસ્તાનકા બૌદ્ધ સાદુકા ચેલા થા, વયસા હિન્દુસ્તાનકે લોગ કયસે હોયગે, સો મેં નેં મેરી જંગલકી મુસાફરીકે સખબસેં બહુટ કુચ્છ કમ ડેખા હય. મગર સાંઘળાવા, સાદુજી મહારાજ, પુરા મત્ત લગાનાં કોઈ બી અપને ઢરમમેં પૂરે નહીં, સો ટો ઠીક, મગર બિલકુલ બિગર ગયેં હંય. હમારે લોગ, મુઝે હમારૂ હમારા કુચ્છ નહીં હય; મગર ખાટ કરનેકે લીયે જોલનાં

પરતા હય. કી ઉસકી ખીરીટીયાં ડેખો; બેવકુફ. જર્મ-
 નને કયા રોલા મચાયા ? સારી દુનિયાં પરે શાન કર-
 ડીયા હય, ઓહ માઈ ગોડ, હમારા કાઈસ્ટ સખકે બલે
 કે લીયે ? ફાંસીપર ગયા. કીસી જાનકો ઇજા ન કરનાં
 વો જૈનધર્મ, વૈષ્ણવધર્મ, કૃષ્ણ વાક્ય, શંકરવેદાંત, અરિ-
 હંતકાહી ઉપદેશ. સોઈ પ્રજા, આજ સખકા ખુરા કરરહી
 હય, ખોડા, ખોડાકી; શક્તિયાં, ઉસકી રહેમીયત; વોહી,
 ભૂલકે, અપની શક્તિયાં, અપની પોલીસીયાં, અપની ચા-
 લાકીયાં, ઓય માઈ લોર્ડ, અપની તરકીબીયોં, જયસે.
 હિન્દુસ્તાન કે લોગ. ઈ. સ. પૂ. ૫૦૦૦ બરસસેં પહેલે
 મોજશોખકે મારે ઇશ્વરકો ભૂલકે; યાંત્રિક શક્તિયાંસે
 અપની, બાહોશી બતા રહેથે, ઔર શયતાનનેં ઉસકે દિ-
 લમેં ઘર કીયા; ખુનીયાદ ઉખર ગઈ, આજતક દુમારે
 લોગ, હિન્દુ, મુસલમાન, ખુડાકો, ભગવાનકો, ભૂલકે હાથ-
 મેં રોટી લેકે, સખેરમેં, ઓપ્રીસકા બજન, ઓપ્રીસકા રટન,
 ઓપ્રીસકા ઢયાન, લગાટા હય, ઔર ન પાઠ પૂજા; ન
 નિમાજ, બંડગી, ન પયડા કરને વાલેકી યાડ, અપને
 ફાધરકો ભૂલગયા, સારી દુનિયાં ભૂલ ગઈ, ઉસકો ખોડા
 કયું સજા ન કરેગા ? કાઈસ્ટકા સખુન કયા ? દુમેં મારે
 કોઈ ઉસકો દુસરા ટમાચા મારનેકો, દુસરી બાબુકા ગાલ
 ઢરો,” વોહી પ્રજા, માઈટ ઇઝરાઈટ કરરહી હય, હાં શુરૂ

માફ કરનાં, આપકા મંયને બહુટ વખત લીયા હય, હાં
 ઇટનાં દે મેં જરૂર કહુંગા, બહાદુર અંગ્રેજોનેં જો કુચ્છ
 પ્રજાકો સ્વટંટરતા ધી હય, વયસી મજાહ આગેં નથી.
 એક અકબરકે વખતમેં જો કુચ્છ મજા થી, વયસી મજા
 અળી હય, મગર વોહી સ્વટંટરતાકા ઉલટા અરથ કરકે,
 ઉંધી બુઢિસેં, આપહી દુખી હો રહેં હય; ઐર દુસરેકો
 બી દુખી કરરહેં હય, ઇસકા ફલ, કયા હોગા? સર્વ
 નાશ? આપકે ઉટમ કિટાબ ગીટામેં શ્રી કૃષ્ણને સચ્ચ
 કહા હય, કી “મોહસેં કોઢ, ઐર કોઢસેં મટિ વિબ્રમ,
 ઐર મટિ વિબ્રમસેં, સ્વયમ્ નષ્ટ હોજાટે” હય.” અચ્છા
 સાંઈબાવા અબ ક્ષમા દોજે, (દીનયારજી આપ આપકે ચેલેકો
 સમજાઈએ, અમેં પણ બેજણુ તેથી આનંદ પામીશું.)

પાદરી-જીસસ ક્રીસ્ટ, થએલા આર્યસમાજી ધર્મદેવ, સ્વા-
 મિનિ નિવેદિતા, કર્નલ, એલકોટ, મહેમ બ્લેવેસ્ટકી, એ-
 ર્ન્ડલ અને પિસેન્ટ, પણ આર્યનાં મૂલ તત્વોનાં પાઠક,
 પ્રેમી, અને તેમાંજ લીન થઈ તેનીજ પ્રથા ચાલુ કરવા
 આત્માર્પણ કરવા તૈયાર થએલાં, એ આર્યજ્ઞાન? જે પ-
 રંપરાથી સૃષ્ટિમાં પ્રકાશિ રહેલું છે, તેનો એક એક શબ્દ,
 આ સંસારની અનેક ઉપાધીઓથી શાંતી આપી ભગવદ્
 ભક્તિમાંજ લીન કરી, શુદ્ધ સતોગુણ, પ્રાપ્ત કરાવે છે;
 અમે બધા એ શાસ્ત્રોના શિષ્યો છીએ, જેમાં સદા પરમા-

ર્થ, અને શાંતિજ પ્રસરી રહી છે, ચોહ માઇલોડ, તેવા
 આપ જ્ઞાની, આપના આ દાસને પણ આપના ચેલા ગ-
 ણીનેજ સમજવો, શાંતીથી સાંભળીશું કૂર, હિંસક, માંસા-
 હારિ, સિંહ, ખિલાડાં, કૂતરાં, જેમ આપસ આપસમાં લડવા,
 ધુરકવામાંજ સડા તૈયાર રહેલાં હોય છે, ઘ્રેન સાચવી
 શકતાં નથી, ત્યારે ગાય, ખજાદ, ઘોડા, ખકરી, વગેરે
 વનસ્પતિનાં ખોરાક વાળાંની શાંત વૃત્તિ છતાં, દુનિયામાં
 અનેક ઉપકારો કરી રહેલાં છે. તેવા અમે હવે થયા છીએ,
 અમે આહાર તેવો ચોહકાર, સોખતે અસર, અને તુખમે
 તાસીર તેનું રહસ્ય સમજી, એ, તમામ માંસા હાર, અને
 ખરાખ સોખતો, સંસ્કાર છોડ્યા છે, તો હવે આપનું જ્ઞાન
 હૃદયમાં ઉતરશે, જો કે આ દેહમાં અમને પવિત્ર કહેશે.
 (લોકો) પણ ખરા પવિત્ર તો, ફરી જન્મ ધારણ કરી,
 ઉચ્ચ કુલમાં અવતરવા વગરના થવાનાજ નથી, પણ હાં
 મહારાજ માફ કરજો પ્રભુ, ચલાવો.

ઈશ્વરાનંદજી-(શિષ્યોને) જેને તમે પીડા ગણ્યા છો, તેજ
 તમારું અજ્ઞાન, દુર્બુદ્ધિ, અને તમારા આચારવર્તનું તો શું ?
 સમસ્ત પૃથ્વીના નાશનું બીજ છે, ઇશ્વરપૂજા પ્રભુપ્રાર્થના
 માં વખત નહીં ? જો, મીરાં, કબીર, રસિંહ, કાઈસ્ત, હ-
 નરતમહમદ, ઐઘ વગેરે મહાત્માઓએ એકજ ઇશ્વરપર
 આધાર રાખ્યો, તો તેનું કામ ઇશ્વરે ન કર્યું ?

અમિતાનંદ—પણ શુર, ક્ષમા કરો ? આ સમય કેવો છે ? એ પણ જોવાની જરૂર છે.

ધંધરાનંદજી—સમય, સમય, કહેનારજ મૂર્ખ શયતાન છે. તમામ હિન્દુ, મુસલમાન, ક્રિશ્ચિયનો, એ, કથાઓ, પૂજા, પાઠ, નિત્યકર્મ કરવાનું, ન છોડો, એ ટાઈમપર સર્વિસ-પર ન જાઓ; તો, જુઓ, શું થાય છે ? તમે જમાનાને ફેરવશો કે જમાનો તમને ફેરવશે ? ન્યાય પ્રિટનો કોઈના પણ ધર્મમાં આડે આવતા નથી. માત્ર સંધ બળજ જોઈએ, આત્મ બળજ જોઈએ, દ્રઢ સંકલ્પજ જોઈએ, તે તમારામાં નથી. દીવાળી, હોળી, રામનવમી, ઇદ, નાતાલ, વગેરેના તહેવારોમાં તમામ કામ ધંધો રોજગાર બંધ રહી, ઓફિસો પણ બંધ રહે છે. એનું કારણ શું ? એને તમે ધર્મના તહેવારો માનો છો; ત્યારે તમારા ધર્મના સમય, ક્રિયાના, સમયનેજ પણ એમ સંધ બળથી ચુસ્ત વળગી રહો; તો પરિણામ શું આવશે ? એજ, જુઓ, હવે હું તમારા આગલા વિષયપર આવીશ; યોગપર.

દીનયારજી, પાદરી—હાં હાં; શુર, એમાં અમને વળી અધિક આનંદ આવશે.

ધંધરાનંદજી—જ્યોતિષ, યોગ, વૈદક, અને સમસ્ત પૃથ્વીનાં દરેક શાસ્ત્રોનું રહસ્ય, સમજવાનો દરવાજો એક સત્યામૃત, નામનો ગ્રંથ હાલમાંજ તૈયાર થયો છે. તેમાં ખૂબ સમ-

જાણું છે, અને એવા જાહન વિષયો સમજવાને કેટલો સમય જોઈએ ? એ જરા વિચારવાનું છે એટલે તેમાંથી તમામ મળી શકશે, પણ અત્યારે મારા જ્ઞાનાનુસાર ટુંક-માં સમજાવું છું, તેજ સાંભળો. નેતી એટલે નાકેથી પાણી પીવું. ધોતી, બસ્તી, નોલીકર્મ, વગેરે કર્મથી આખું શરિર જેમ ગાડીનું બોઈલર સાફ થાય છે, તેમ સાફ કર્યા બાદ પ્રાણાયામ કરવામાં આવે ત્યારે જેમ ગાડીના બોઈલરને સાફ કરી, તેમાં અન્ન જળ રૂપ કોયલાને લાકડાંને જઠરામાંથી બાળી બનાવેલાં જે લાકડાં વનસ્પતિ રૂપે તમે ખાઓ છો તેના બનેલા કોયલા, તેની ભરતી કરી, તમામ નળીઓ સાફ થવાથી બોઈલરનું સ્ટીમ શરીર રૂપી, ગાડીને ચલાવે છે, અને શીશોડી વગાડે છે; તેવીજ રીતે તમારી આધ્યાત્મિક શક્તિયો પ્રકટ થઈ તમારું શરિર રૂપી બોઈલર મનોબળના પાવરથી, શુદ્ધ સાત્વિક કામ કરી શકશે ? ઇલેક્ટ્રીક પાવર પણ રેશમ, વગેરે વનસ્પત્તિના ધર્ષણથી કે સદ્ક્રયુરિક એસીડ કે મોરથુથુ; જસત, વગેરેના સંયોગોથી થાય છે; તે સહુ તમારા શરિરમાં છે; બહુ બારિક તપાસ કરશો તો તમારા શરિરમાં હૃદય, એ, એક ઇલેક્ટ્રીક બેટરી છે; એમાં પણ નેગેટિવ અને પોઝીટીવ પાવરો રહેલા છે; પણ જુઓ છે કેણું ?

દીનયારજી અને પાદરી—વાહ વાહ મહારાજ ક્યાં જડ અને ક્યાં ચૈતન્યનો સંબંધ.

દીનયારજી—મહારાજ વખત આપનો ઘણો રોકેલો છે. વિશેષ સત્યામૃતમાંથી સમજી શું, પણ—આપ કૃપા કરી કંઈક યોગની ક્રિયા કરી બતાવો તો કૃપા થશે.

ઈશ્વરનાંદજી—અત્યારે ક્રિયાનો સમય નથી. કારણ એ પ્રાતઃ કાળેજ કરી શકાય છે; કારણ ચાલતી રેને બોધલર સાફ થઈ શકતું નથી. તેને પણ શાંત સ્થાનમાં રાખવાથી સાફ થઈ શકે છે, તો પણ આપનો આગ્રહ છે તો કંઈક કરી બતાવું છું. (આસનો કરી બતાવવા બાદ નેતી કરી બતાવે છે.)

પાદરી—ઓહ માર્ક લોર્ડ. ગજબ ખુબી !

ઈશ્વરનાંદજી—સાંઈબાવા, આપ પણ મજ શોધનની ક્રિયા જાણતા હો એમ હું મુખ મુદ્રાપરથી સમજી શકું છું. તો જરા પાદરી બાવાને સમજાવો, એકે વખતે તમામ ક્રિયાઓ વગર સમયે થઈ શકતી નથી.

દીનયારજી—ઘણીજ ખુશીથી (મજ શોધનની ક્રિયાનો ચમત્કાર બતાવે છે અને ફેટલુંક વિવેચન દુકામાં કહે છે.)

પાદરી—(એકદમ આશ્ચર્ય ચક્રિત થઈ હર્ષના આવેશમાં ઉભો થઈ) મેં ક્યા કેબટા હું હું શું શું જોઈ છું ? આઈ; સી. માર્કગોડ, શેઈમ, શેઈમ, શેઈમ, હમ કુરુ

નહીં જાનતે. એર અમેરિકન ઇલાજ નળીઓ, પાઇપોથી
 હુશ એનીમા, વગેરેથી શરિર સાફ કરવાની ક્રિયાઓ ?
 કેવી પોફનાક ? કેવી ડેન્જરસ, કુદરતી શરિરના મશીનથી
 કામ કરવાનું, જ્યાં જ્યાં જે જે સમયે, પ્રાણ ચાલતા
 હોય, તેજ તેજ સ્થળે સાફ કરવાની વસ્તુ, પાણી, હવાનું
 પોચવું થાય, તે જગ્યાએ લોઢાની, રખરની, પાઇપોથી
 કુદરત વિરુદ્ધ દવાઓ શરિરમાં પ્રવેશ કરવી, એતો બકડું
 કાઢતાં ઊંટ પેસતા જેવું થયું, સાંભળ્યું છે કે, બંધકોશ
 છોડાવવા માટે એ ક્રિયાઓ કરતાં પાછળથી એજ બંધ
 કોશ થાય છે. તેનું કારણ એજ કુદરત વિરુદ્ધ ક્રિયાઓ
 અરે ! અમે, હું કાંઈ ન શીખ્યો. માત્ર ભાષણોજ આપ્યાં
 પણ માડું શરિર, મન, ઇંદ્રિયો સાફ ન કરી, જીસસ
 ક્રાઇસ્ટ જેનું જ્ઞાન મેળવવા હિમાલયમાં ત્રીશ વરસ રહ્યા,
 તેના શિષ્યો એ વિદ્યાધી આજ તદ્દન અજ્ઞાનજ રહ્યા,
 વાંચી જાણ્યું, પણ ક્યું કાંઈ નહીં. ત્યાં લગણુ પવિત્રા-
 પવિત્ર શું સમજી શકાય ?

ઇશ્વરાનંદજી—મહાશયો, ક્ષમા આપશો. મારો પૂજનનો
 વખત થાય છે.

દીનયારજી—હાં સાબ પિછે ફિરબી દર્શન કરેંગે. મેરાબી
 નિમાજકા વખત હોતા હય.

પાદરી—હાં હાં. ઉસ ગોડ ખુદાકી સેવાકા ટાઈમ નગમાનાં

ચાહીએ. ઝોર માઈ ગોડ, લોર્ડ, હમારે પ્રધરોંકો હમારે
પશ્ચિમ મુલકમેં વયસી પાક બુદ્ધિ દે.

ત્રણે-ધર્મર સ્તુતિ ગાય છે. (શિષ્યો સહિત ચાલ્યા જાય છે.)

સોરઠ—મારી નાહ તમારે હાથ-એ રાહ.

અમોને આપજોરે, આ જગની દુર બુદ્ધિ ટાળી,

અમોને બુદ્ધિ શુદ્ધ; આપજોરે.

જન સમાજની સેવા કરવા, જન્મ ધર્યો, નહિં પ્રભુ વીસરવા;
કૂડ કપટ કૂંદે નહિં ફરવા, ન્યાય નિતિ શુદ્ધ, સ્થાપજોરે.

અમોને.

દંભ રોક લાંચે ધન લૂંટે, રાજ્ય લોભે જન માથું કૂટે;

અવળિ રીતે ઉપાધિ નાંખે, તેને પ્રભુજી કાપજોરે; અમોને.

(આ) બાળક સર્વે તારાં પ્યારાં, તેને દુખ દુર જે દેનારા;

સર્વ મળીને બાળો, તેનાં પાપજોરે; અમોને.

સર્વે—સર્વે ઐક્યતાને બાળખો ? ઐક્યતાને બાળખો.

વંદેમાતરમ્.

અંક ૧ લો સંપૂર્ણ.

અંક ૨ જો.

પ્રવેશ ૧ લો.

કળી—ફેશન—કામાલ દીવાન, કોધાલ ફોજદાર, મોહાલ
ડિટેકટીવ, લોભાલ શેઠ, મદાંધ ચોપદાર, પાખંડનંદ,
ચોગી, બ્રહ્મચારી, દંલશંકર જ્યોતિષી, વૈદ, વકીલ, વિષય-
લાલ, વેશ્યા, સટોરીઆ, જુગારીઓ, માખણદાસો, એડી-
ટરાચાર્ય, કવી, નાટકકાર, સ્વાર્થ લંપટ સાક્ષર, જુઠાલ
દલાલ લેકચરર, શ્રોતા વગેરે.

(કલીનું આનંદમાં આવવું.)

કુમરી—આજ છે સુખદ દીન બહુ મુજને એ રાહ.

કલી—જનમનમેં વિખેરી નાંખ્યાં છે જો આ ઘડી.

પેરાવી મેં માથે ટોપી, (૨)

છુંદાવી, ફેંકાવી, નાંખી મેં આ પાઘડી;

સુધરેલાના સાધનોમાં, (૨)

કરી ખાસ સગવડ આટલી.

ઘડીઆળ, ચશ્મા, બૂટ, સ્ટોકિંગ,

છત્રી, છડીને, ખાટલી, વાહજી વા, વાહજી વા, પેરાવી.

નેકટાઈ મેચિસને સિગારો, ટી, ચેઅરની ખાટલી.

તજ કેડીઆં આ ફોટ પેર્સ,

વળિ મેં તણ છે પાટલી વાહણ વા. (૨) જ.
 ધર્મે સમાણની અસીમ છે, દિધ મૂળ ધર્મે કાચલી(૨)
 ફેશન થકી પુ'કયું છે સઘળું,
 લીધા ગ્લાસ છોડી માટલી વાહણ. (૨) જ.

કેમ ? મારા શાણા શરદારો, અને સભાસદો, સલાહ-
 કારો, અને અંગરક્ષકો ! મારી ગુપ્ત શક્તિઓ શું કારીગરી
 કરી રહી છે; હું કોઈને કહેવા જતો નથી. આપુડો થતો નથી,
 છતાં પણ પત્તો નથી, પડતો કે આસડતો સુધારો ક્યાંથી
 આવે છે. કોણ લાવે છે ! કેમ, હું કળિકાળ, જમાનાનો રાજા,
 સત, દ્વાપર, ત્રેતાની, શું શક્તિ, આ વ્યક્તિ આગળ, સરસ્વતી
 બકતીજ રહી છે, છતી થાય તો, ચતીપાટ પાડું, હાથ મોડાં
 પગ બંધ કરૂં મગદુર છે ? કેમ માખણદાસણ ખરૂં કહેજો.

કટાવ તરજ.

સ્થળ સ્થળમાં, વાદળ જળમાં વળી કળ બળમાં;
 વાયુ વહનમાં, ભૂમી દહનમાં;
 ઘર બહારો બાળું, સુરંગ ફોડું, વિખથી ડાળું;
 કુડ કપટ ફેશનથી ભેડું, તોડું, ખોડું.
 સ્ત્રિ પણ આપું, પૈસો આપું, સહુને માપું,
 પછીજ કાપું, ચપ ચપ ચાપું;
 ચડડ દઈ, કચસર હું કલીમાં, ભળી ફેશન છે,
 ઘણા દિવસનું, એ લેસન છે.

એજ સહુમાં કલેશ, કલેશને, કલેશજ છે.

માખણુદાસ—ખમાં ગરીબ પરવર મા ખાપ, (મનમાં અનાજ તો અમારૂંજ ખાઈએ છીએ.) કારણ, અમારી ભૂમીમાં અમેજ ખેડી મહેનત કરીએ છીએ, તો પણ (હા, લગાવ મસ્કો.) અન્નદાતા, દયાળુ (એક પરમેશ્વર છે) હાંજ મહારાજ, દયા નિધાન (મનમાં આપણે ન હોઈએ તો એ રાજજ કેમ કહેવાય, એટલે એજ આપણો ગુલામ છે) પણ હાં સાહેબ, દીનદયાળ, આ આપનો ગુલામ, ખરૂંજ કહેશું, (બધું જુહું.) અન્નદાતા, કોઈ પણ ન કરી શકે તેવાં કામ આપે કર્યાં, અદ્ભુત ચાલાકી. (મનમાં અમારી બાત્ ભૂમીના કમ લાગ્યે) મહારાજ રંગજ ફેરવી નાંખ્યો.

કામાજી દીવાન—(ઉત્સાહમાં પોતાની બેઠક પરથી ઉઠી) મહારાજ દરેક ખંડીઆ રાજાઓમાં તમામ મારા જાત ભાઈઓ દીવાન રાખેલા છે, ગુલામ સમાન ગોરીઓ દેવચંદ્ર પાસેથી પણ છીનવી, એશ લોગવતા રહ્યા છે, રાજકુમારોને પણ મારા ખ્યારા શરાખમાં મસ્ત બનાવ્યા છે. અને આજ મારો એટલો બધો લાગવગ આપના પ્રતાપે વધ્યો છે કે, (મારી સુખની લાગસામાં) કોઈ પણ એક અક્ષર થૂંકે ચાં કરી શકે એમ નથી.

ફેશન—મેંતો આજ સુધારા સુધારા અને સુધારાનાંજ, ખીતો ગવાહયાં છે. પણ પ્રભુ આપના શણગારના પ્રતાપેજ,

આપના પોશાકના પ્રભાવેજ, આપણું કામ બરાબર બન
લાવું છું, મારો સુધારો જરાકમાં સંભળાવું !

કલી—હા હા, શાખાશ, શાખાશ.

વસંતરાગ—સાંવરા મત ડારો પિચકારી—એ રાહ.

કેશન—મચાવી, હોળી, મચાવી, રી,

આજ જગમાં મેં, હોળી મચાવી;

સુધરેલી સધવા, વિધવા, સરખી,

નહીં ચાંદલો, ભાળે લાવી;

કંકણ, કેશનું, ભાન નથી કંઈ,

ખિસ્તણ, પારસણ, યવની કે આવી;

નહીં કંઈ, ઝોળખની ચાવી,

સજેલા ખુબ શણગાર ધરાવી, ધરાવી, આજ.

ધણીઓ ઢાલકાં, જાતે બનાવે;

ગોરી ગાતી, જલસે, તાલ લગાવી;

વાહવા વહે, મિત્રો આંખે ઇશારાથી,

ખુદ, ધણી સ્ત્રિનું, તોલ તોલાવી;

ધર ધાલે ઘુંઘટ પણ, બાહારમેં,

ચકલે નચાવી, સજાવી, સજાવી, આજ.

સુધરેલી શિર છત્રી રાખે,

ટાપ ટીપ, તન તાલ મિલાવી;

વાસ પુરૂષમાં, ખાસ હસે છે,

ભાઈ, બહેને, મિસ, મિસિસ, બનાવી,
ચુમી, બ્રુટોની, સારી, ભાવી;
મોડે, મ્લેછ, પાઉડર, લગાવી છકાવી, છકાવી. આજ.
શીખે ગવૈયા પાસ, ચિત્તે બહુ;
ઈશ્કની, બેશ, બેલાવી.

રંગે બુચ્ચે, પતિ બ્રાત ને લગની,
લડવાની જાત જમાવી;

સહુ દીધાં શૂળીએ ચડાવી,

આમેં કેવી, હોળી સળગાવી, જગાવી, જમાવી, આજ.

ચડ જા બેટા, શૂળીપેં; કેમ, મહારાજા ધિરાજ ?

કેવી હોરી. અહોરી. હોળી કેવી સળગાવી ?

કહી-શાખાશ, શાખાશ, બહુ સંભાળજે હો, જે કરો તે એવી
પોલીસીથી કરો કે લગાર પણ બહાર ન આવતા, એ-
માંજ ખરો રંગ છે. કેમ ? મોહાણ ? ખરું કે નહીં.

મોહાણ-આપનો શબ્દ, એ હૃદયરનોજ શબ્દ છે, મહારાજ,
આ મોહમાં ને મોહમાં તો મારા વાલીડાએ. પોતાના
દેહનું લાન ભુલાવ્યું, સાહેબ લોકો શરદીના લીધે હોઠ-
પર ખરક ન જામી જાય, એટલા માટે સીઝરેટ મોઢાપરજ
રાખે છે; પણ આપણા બંદા, ખાંસી થાય, છાતીમાં ચાંદાં
પડે, મોઢાં ગંધાય, દાંત બગડે, તેથી સંધી વાચુ થાય,
આંખે અંધારાં આવે, પણ બહાલી શિગરેટ, ખીડી તે કેમ

મૂકાય ? જાણે મોઢથી ધુંવાડા કાઢી, દેશને સળગાવી,
 દેહને સળગાવી ધુમાડા કાઢતો હોય એવા કાળા હોઠના,
 મોહક મારા ચેલાઓ મોજ મારી રહ્યા છે, મારી સત્તા
 ઓછી નથી દરબાર. રાજા ધિરાજ વિષયલાલ અને ફેશનનું
 કામ પણ મારી પાછળજ છે, એટલે માફ વર્ણન કરું,
 તો આપના રાજ્ય કાર્યમાં વખત રોકું એ ઠીક ન કહેવાય
 મહારાજ પણ એ બધો આપનો પ્રતાપ છે.

મદાંધ ચોપદાર-મહારાજ, મારી કામગીરીનો રિપોર્ટ વાંચી
 સંભળાવું છું ? પુરૂષો કરતાં સ્ત્રિઓપર મેં મારો રોઆળ
 સારો અજમાવ્યો છે; કારણ, સહુની ઉત્પન્ન કરનાર એ
 છે, એટલે દુધ, તેવું દૈવત, આહાર તેવો ઓડકાર, રંગ
 તેવા ઢંગ, તેવાજ પ્રસંગ, સાહેબ સાંભળો, પ્રથમ તો વા-
 વટો તોડવાનું કામ કઠણમાં કઠણ, કે જેથી પોતાને પોતે
 પણ એકવાર ભૂલી જાય, તે પોશાકનું દર્શન કરાવું છું.

કવિત.

આખરનું ખાસ “ સર્ટીફિકેટ છે ” પહેરવેશ;
 ઉંચ નીચ ખવાસની આરસી એ બેશ છે;
 પોશાકથી પરખાય, આભાદ કે બરખાદ,
 મર્યાદા વાળો કે, એ તરકડો દેશ છે;
 સાદાઈ, સચ્ચાઈ, નિતિ, પવિત્રતા, ગંભીરતા,
 એ સંધુ સૂચવનાર, પોશાક હમેશ છે;

તેની કરી અદાલત, પહેરવાસની બાબત,
 કર્તા મેં તપાસ, આર્ય વસ્તીનો ઉદ્દેશ છે. ૧
 હિંદવાણીના પ્રથમ, પોશાકનું ચિત્ર ઘણી,
 પ્રાચિન કથામાં કર્યું સારી રીતે પેશ છે;
 ગૃહસ્થાશ્રમ શોભાવે, પોશાક ગંભીર એવો,
 સાદો સીધો જુઓ, તોછડાઈ નવ લવલેશ છે;
 તે બધું ભુલાવી, ફેશનોની ફિશિયારી આવી,
 મર્યાદા ડુબાવી, નહીં એને જરી કલેશ છે;
 બ્રાહ્મણી કે ક્ષત્રિઆણી, વાણિ આણી પારસણ,
 મુસલમાનીનો (તો) જુઓ આજ કેવો વેશ છે. ૨
 સ્વાભાવિક સેંથો, સીધો, તેતો હવે મૂઝી દીધો,
 આડો માર્ગ લીધો, રાખ્યા ભૂતકીના કેશ છે;
 ધૂંધટ્ટા ને લાજ, બધાં, જુનાં જે રિવાજ, આજ,
 છુટે છોગે, નાગે મોઢે, ફર્યાનો રવેશ છે;
 કોલેજે, નોલેજે, હસે, પતી પોતાનાથી ખસે,
 અવર પુરૂષે વસે, એવો ઉપદેશ છે;
 બ્રાહ્મણી કે, ક્ષત્રિઆણી, વાણિઆણી, પારસણ,
 મુસલમાનીનો (તો) જુઓ આજ કેવો વેશ છે. ૩
 ઓઢણાં ઝીણામાં ઝીણાં, એવાં વીણી કાઢ્યાં જેમાં,
 સર્વાંગ દેખાઈ રહે, તેમાં ખુબ ટેસ છે;
 ભાયડા ઘોડાની રેસો, રમવાને હોડે કોડે,

બાઈડીઓ બંગલામાં, રમે રૂસ રૂસ છે;
કોઈ સાડી ઝરીદાર, કસબ કિનાર કોઈ, મખમલી,
પારસણ (ખોળ) હિંદવાણી જાણે બેગમ બાહોશ છે;
બ્રાહ્મણી કે, ક્ષત્રિયાણી. ૪

કમખા કાંચળીઓને, સાટે પોલકાં પેસાડ્યાં,
જાણે ઘેર ફેશનના. બેસાડ્યા ગણેશ છે;
ખાંધ સૂધી ખેંચી ખાંચ, રહે બાકી મણા કાંચ,
જાતી જાણી કે દાતણીઆણી, આ વિશેષ છે;
બોડી લેડી-જેકેટ ને પેટી-કોટ, ઇસ કર્ટ,
કોમ્પિ નેશનો ગવન તેતો હજી શેષ છે;
બ્રાહ્મણી કે, ક્ષત્રિયાણી. ૫

તાણ પડે કામ લાગે, ચોખ્ખું સોનું ચાંદી તેને;
અચકાં મચકાં કરી, લેલી મારે ઠેસ છે;
આઈં હીરે મોતીબિના, હથન લગાઈયાં કડે,
બીબી સાહેબ પાસે બીબા (પતિ)તો નરમ બેંશ છે;
ભાયડાએ ભાયડાની, ટેક સહુ છોડી નાખી,
ટાયડા પણાથી કીધાં, મોઢાં કાળાં મેશ છે;
તોછડાઈ, દુલકાઈ, હલકાઈ, છાલકાઈ,
સહુમાં પેસાડી તેથી રૂઢયા પરમેશ છે;
બ્રાહ્મણી કે, ક્ષત્રિયાણી. ૬

કુલી-શાબાશ, શાબાશ, તેં પણ તારૂં કામ અચ્છું સુધારેલું છે કેમ, લોભાજી તમે શાંત બેઠા છો ?

લોભાજી—(મનમાં એ, વિચાર કીધો) કાં અજ્ઞાતા, ગરીબ પરવર, પૈસા કમાવા વગરનો આ વખત ચાલ્યો જાય છે નાં, એના વિચારમાં હતો, આટલી બાડમાં એકપણ પૈસો જડીયો નહીં, ડિલ્લો બળી બળીને ખાખ થઈ જાય છે.

કોધાજી—એ શરમ ? મહારાજની પાસે એવું બોલતાં શરમ નથી આવતી ? નાલાયક. બેશરમ, હંબક, બોલ મહારાજ (કળિ સામ્રો જોઈને) આને શામાટે સજા થવી ન જોઈએ ?

કુલી-ખરાબર, પણ એ લોભાજીએ, ધનધુત ફંડમાં રૂ. ૧૦૦૦ આપ્યા, કુવિદ્યાચરણ શિક્ષણ શાળામાં રૂ. ૨૦૦૦૦ આપ્યા, કેમ ? પાખંડાનંદજી, કુટિલકવી, સ્વાર્થલંપટ સાક્ષર જુઠાજી દલાબ, વિલાસ ચંદ્રવકીલ ?

ખંધા-હા મહારાજ સત્ય છે. (મનમાં એક બાજુ મીયાં કે ચાંદેચાંદ)

કવિ-મહારાજ, મેંતો શેઠને ઇશ્વરની પેઠે કવિતામાં ગાયા હતા, સ્વાર્થ લંપટે ઓહોહો, શું લડાવ્યા ? પણ અજ્ઞાતા, માત્ર વકીલ સાહેબનું સન્માન થયું છે. અમેતો પાનાં ચીતર્યા એટલુંજ વળ્યું.

એડીટર ચાર્જ-વગર કહે માત્ર માખણદાસોના વખાણથીજ

મને કટકો ભુકલો મળશે ધારી, મારા પેશરમાં ખુબ તા-
ણીને ટાપસી પૂરી હતી, પણ દર્શન પણ નથી.

લોભાણ-હેં હેં વકીલ વગડ તો મારું ઘર રસોડા શીખે
જાય, આપ ? મંડિર એટલે પુજનું કડવાનું ઠેકાણું. મસ-
જીદ એટલે પ્રભુનું ભજન કડવાનું ઠેકાણું, હમામખાનું
એટલે નાવાનું ઠેકાણું એમ બધાયનાં ઠેકાણાંને બધાયના
રખેવાળ, પુજારી, ટોહોયનાં બાવા, અન્નડાતા, ખડું કઉં છું
ના ? ટી આ કોરટ એટલે ખોટું બોલવાનું ઠેકાણું, મં-
ડિરમાં પણ ખડા ભાવથી જાઓતો ઠીક નકડ ઉવને ઠગ-
વાનું ઠેકાણું, અને પ્રેમલા પ્રેમલીને મળવાનું ઠેકાણું, કાં
નહીં આપ ? બઢાયને પુજાય, પુજાડીને અપાય, કાં ગડજે,
ટેમ, આ કોડટના પૂજારીને, કાં ન પૂજીએ ! પ્રાંક કે ન વાંક,
પણ જડાક લપસ્યા એટલે. ટૈયાર, જૂઓ હાં જીવો.

કવિત.

કોરટના રટણમાં, ચટણી સહુની થાય,
ખડું કોણ બેઠેમાંથી, કોણ જમ જાણે છે;
વકીલો બેમાંથી એક, ચોક્કસ જુઠો જણાવે,
(ક્રતાં) શાખ પણ પૂરે જેનું ખાય તેનું તાણે છે;
અરજ કરી કે પછી ગરજ સરજ માંડા,
કરજ સુલામી થઈએ (માટે) લોકો ખુબ તાણે છે;
ખારીસ્ટરો બાહોશીના, બેઠા તે ડંકાંસ મારે,

ખિચારા કહે છે ખેલ, કોરટમાં નાણે છે;
 કેસ નહીં “કેશ” માથેથી ઉખડી ટાલ થાય,
 તોયે કાંઈ લેશ નવદાદ દિલ જાણે છે;
 એ ઇસમાલ પછી હાય, વોચ પાય ખાને જાઉં,
 મોતવિના જ્યોત કે નપોત કોઠેકાણે છે;

ખુલાસો ? ખલાસો ? સો ખાસડાં આં કેમ, બેઉનાં ઘર
 ખાલી થાય, એટલે ખાસડાંજ; લાગે, હવે કહો વકીલડાડા,
 પોલીસ ડાડા, વૈદ અડા, બેટધીખાવણી, ડડીએ કેન; ડડીએ
 કાં પ્રભુ ? કળિમાહારાજ, છું કહું માડું મોહું ધોડું
 થાતું નથી.

વિદુષક-સલક્યુરિક એસીડનું વારનીશ કર, સાફ ચોખ્ખો યુ-
 રોપીઅનનોજ બેટો બની જઈશ.

દંભશંકર-એક દેશી ભાષામાં કહેલું છે, કે ન માગતાં આવડે
 લીખ, તો તું વૈદું શીખ, હમણાં જુઓ ને અન્નદાતા,
 વૈદ રાજેનાં પાટીઆં કાંઈ થોડાં છે, કૃપા આપનીજ છે,
 અન્નદાતા, લોકો હોટેલોમાં આચાર વગર ખાય છે, એટલે
 એક બીજાના ચેપથી રોગો ઉત્પન્ન થાય છે, પાટલૂન,
 કોટ, વગેરેના, અને પગે પાટા બાંધવા ભૂલ્યો સાહેબ,
 એ શું કહેવાય ? ડોક્ટર સાહેબ ? ડા. બેન્ડીસ, બૈ, હા,
 હા, એ બાંડીધસ, વગેરે જ્યાં ત્યાં લૂગડાં વીંટી શરિરનું
 એક પણ છિદ્ર ન દેખાવું જોઈએ, એમજ મોજાં પણ

પહેરી રાખે છે, તેથી શરિરમાંનાં લાખો છિદ્રો, નતો, કારખોન કાઢી શકે છે, કે, તેની જગાએ ન, ઓકિસજન લઈ શકાય છે, એટલે પ્રાણ વાયુ મળતો નથી, જેથી પ્રાણ હારકનું તો શરિર ખાસ ગોડાઉનજ બનાવેલું છે, એટલે, કબજીઅત, ધનુરવા, લકવા વગેરે રોગરાજોની અતિ સારી રહેમિયત છે, આગળ પગને ખુદલા રાખતા, ચાખડીઓ પહેરતા, તેથી આંખને પણ પગનાં તળીઆં મજબુત હોવાથી, શરદી ગરમી લાગતી નહીં, અને જોડા પહેરતા તોપણ તેલ ચોપડયા વગરના, અશુદ્ધ ગણાતા એટલે તેમાં તેલ ખૂબ પૂરતા, તેથી માથામાં અને પગમાં અને મગજમાં ઠંડક રહેતી, તેથી ચસ્માની જરૂર પડતી નહોતી, અને અંધાપો આવતો નહીં. એટલે દરેક રીતે. આપે અત્યારે અમને સગવડ કરી આપી છે, પ્રભુ દવા શાની હોય ? સંચો સાફ કરવાની કે સંચા ભાગેલાની ? મહારાજ ભાંગેલા સંચામાં તો નવોજ સામાન જોઈએ, તે હું ક્યાંથી કાઢું ? એટલે પછી અગડમ્ અગડમ્ દીધેજ રાખું ? ગજબ, નખોદ વાળ્યું છે, ડોક્ટરોએ :તો હવે, એણેતો ખુદાં લોપાળાં બહાર પાડ્યાં, કે વૈદક એ નામ નાશ પામશે, અન્નદાતા એવું કરશેમાં હો ? એ ભલે બળડયા કરે.

બોટલલાલ-બેધડક રહો, તમેતો પડીકાં વાળીઆપો છો, તેનું દ્રવ્ય

દેશમાં રાખવાનું અધમમાં અધમ કામ કરો છો, જેટલાં
ટીંકચર, તે તમામ થોડે ઘણે અંશે દારૂબિનાનાં તો આવે
જ નહીં, એટલે દારૂના પીર પહેલે નંખરે અમે છીએ;
વધી પાણી આવે, તોપણ બિલાયતી, એટલે તેમાં પણ
બ્રષ્ટવાડાનો ભવાટો કરનાર પણ અમેજ છીએ; અને સાં-
ભળો, પૈસા પણ પરદેશમાં, એક પાઈની દવાના પચીશ
રૂપીઆ મુકીએ છીએ, અભિપ્રાયો જોવા હોયતો મારી
પાસે એક આખું રેકર્ડ છે. કેવા શૂરવીર, એમ, દરેક રીતે
પૈસાની બરબાદી થવાથી, ચિત્તનિ ચિંતાથી, ક્ષયરોગ,
રાજ્યક્ષમા, જેને અંગ્રેજીમાં કંજમશન કહે છે, તેની પણ
પૂરતી આબાદી છે, કેમ મહારાજ, હું વધું કે વેંદ? બસ
દેશીઓ ઢેમ, રાસ્કલ, સ્ટુપીડ.

પાખંડાનંદ—બ્રહ્મચારી—જરાક માફ સાંભળો છો.

કાયા કયસે. રોઈરે. એ રાહ.

હું તો થયો બ્રહ્મચારીરે, સહુ ધરી મન મેલ, ધરી મન મેલ,
પાઠ પ્રેમ શાળાના આપું, કઈ નાટકી ખેલ,
સંસ્કારો શીખીને અવળા; (૨)

ઉચ્ચ કુળ માફ, લજવા, બ્યાની આપેલરે; ધરી મન મેલ.
વસ્ત્ર સફેદ. કે, લજવાં રાખું; પાંચે કેશ વધાઈ, હું (૨)
બામ બંગલા, લલના ગમને, રહી,
હું સંયમો, ને સંહારીરે. ધરી મન મેલ

સધવા, વિધવા, જન સમાજમાં, લઈ કરતાલો તાંબૂરો.
ભજન કરે, ન કરે અપવાદે, શુદ્ધ;

ખાળ કુંડી, નો હું પૂરોરો. ધરી મન મેલ.

વાત કરે શાણી, પણ વાંકે; નેત્રે નારી તાકું,

તેમ તેમ દઉં, તાલ વધારે,

થાકયો કોથી, ના હું થાકુંરે. ધરી મન મેલ.

લોકોમાં પડિત લેખાવા, વાત કરે મૃદુ તાણી;

વેદ યોગની ક્રિયા ન બાણું,

ઉચ્ચરવામાં યાવની, વાણીરે. ધરી મન મેલ.

ધર્મ સનાતન પાથો તેને આવી રીતે તોડું;

શાસ્ત્ર મર્યાદા, કહું, પણ હું મૂકું,

આ ઠગ પુઠે; જગત, આ દોડયુરે; ધરી મન મેલ.

માલિની.

વિશ્વામિત્ર, પરાશરા, દિગ્વિજયો વાતાં, બુ, પશુશિનમ્
સ્તેષિ, સ્ત્રિ, મુખ, પંકજમ્, સુ લલિતમ્, દ્રષ્યૈવ, મોહમ ગતા;
શાલ્યનમ્, સમ્રત્તમ્, પથો, હધિ, ચુત્તમ્ લોજનમ્, તિયે, માનવા.
સ્તેસા, મિન્દ્રિય, નિગ્રહો, યદિ, ભવેત વિન્ધ્ય, સ્તરે, સાગરમ્.

એવાઓની પણ એવી દશા થએલી છે; ત્યાં તો આ,
આપના રાજ્યમાં રહેનારની શી ગત પૂછવી ?

લોભીલાલ શેઠ—માડાજ ઇંટો બહુય ઠીક, પણ કાંઈ
કીમીયો બીમીયો બાણો હો ? જુઓ મારો રોક, કેમ.

માડાજ; ટમે તો અંટર યામી છે; ટમારા કુટ ટો
અપડમ પાડ છે; પણ માડું પણ ગાવાનું મન થાય છે;
અંદાનાં કામ કેવાં; જેવાં નીકર તેવાં; સાંભળો.

બાપા ગયા રૂખમણી કાકીના ઘરમાં સવારે—એ રાહ.
કટેવાઈએ ધનવાનોથી શેઠ, બિધુ આખા જગતું મારું;
ધન ધુતિને ગાડી, વાડી, લાડી, જાડી, ધારું;
શેર સદા સુરતી જુગારે, આ મોટું પેટ વધારું. ક.
ખુશામદોના, ખાન બનીને, ખીસા ખાસા મારું;
ખહાર દંભ મોટા દેખાડું, (પણ) અંદરમાં અધારું. ક.
દેવાળા કંપનીએ કાઢ્યાં; અમને સહેલાં વારૂ,
રજળે ભાઈઓ મરે ભૂખધી, તો પણ ભાવ વધારું. ક.

ખ્યાલ રાખજો હો ?

પૂતર, સોનું, બનાવવાને, આંક ભાવના સારૂ,
કરું ? સેવ બ્રાહ્મણ, સાધુની, વિદવાને લાતો મારું. ક.
સલા બરબાસ્ત બાકીનું બીજી સલામાં; ઘણી ખમાં—રાલામ.

પ્રવેશ ૨ જો.

રસ્તો (પાછળથી રાજાઓ વગેરે સુધરેલાનું સ્થાન.)

માખણુદાસ—કેમ, મી. ગમારદાસ; આજ આપણી મિટિંગ
મળવાની છે, કાલે ફેશનના સ્વામી કળીરાજના દરબારની
હકીકત, તો આપે સાંભળી હશે.

ગમારદાસ—જોઈ, “ વરમરો કન્યા મરો ગોરનું તરલાણું”

ભરો.” એ સાદી ને સૂતરી કહેવતના આપણે સેવક બન્યા છીએ, નિશ્ચય કયો છે; અને એનાપર આપણે એક સુંદર ગઝલ પણ, ઉંઘનાં ઓઝામાં બનાવી દીધી છે.

ગઝલ

સદા સંસારમાં સુખદુઃખ—એ રાહમાં ગવાશે.

હલાવે હાથ પગો જગતમાં જનોન સારા, (૨)

ફરે માંકડાંની પેઠે, ખૂબ આળા એન સારા.

૬૦

શ્વાન, કીટ, ખર, કાગને, ખાતાપીતા રોજ,

ગીદ્દ, બાજ, શપરા ઘણા, ફેલે છે મનમોજ;

આપણે એમજ પેટ ભરીએ, મરીએ એ માંહેજ સારા,

ભલે કહે લોક નફ્ટ નિર્લજ તોય આપે સારા.

૬૦

શાસ્ત્ર ભણે શું ધાય છે, અભણ રહ્યામાં લાભ;

મૂરખ સમજી, જન કહે, ભલે તૂટતો આભ;

ઘોતી કોઈ દે પહેરાવી, આપણોને એજ સારા,

નકાવું, ઘોવું, પાઠપૂજન, જે ન કરે એજ સારા.

૬૦

દીડીને કણ આપતો, હાથીને મણ આપ,

સાપતણે મુખ ઉઠરા, પડતા આપો આપ;

પહેરાવે ખૂટમોજા, અવરકોઈ આપે, સારા,

પડ્યા હોઈએ લોથ બિછાનામાં ઘેરે એજ સારા ૬૦

સવલો—(હાથમાં શરાબનો શીશો) વાહ બાપુજી વાહ. શું

તમારું ગાવજી, તમે સુધરેલામાં ખપોસો, પણ અમારા

રાજાજી, એ, હવે સુધરેલા થીઆસે તો બાપા, મારી બુ-
 નને તો માનીતી કરી રાખીસે ? રાણી ઉંના, શા દેન,
 સે તી, ભલી બોલી હકે ? દરબારના, બાપ હોકો ગગડાવતા,
 અને અપ્રીણના ઝોકામાં; મારા વાલીડા, લોભીલાલ શેઠે
 તો, ગરાશનો ગરાશ માંડી લીધો, પણ અમારા અને ત-
 મારા જેવાના પરતાપે, હવે હોકાના ઠંઠાણે સીરૂટ ને
 સીગરેટના ઠોકા ઠોક લાગ્યાસે, અને દાડની તો એવી પોકા
 પોક ઉડી રહીસે કે, વાત મૂકો વાત; આલો જગલો લં-
 ગીઓ ઈની માને નાતરે લીએની, બી. એ. કે આલેલબી
 થઈ આવ્યોસે, તી મારે વાલીડે, મારાજ સાહેબ ને, એક
 મેમડી. એક મડમડી પણ પરણાવી દીધીસે, તી, કાંઈ
 રંગડા, કાંઈ રંગડા, રાતદીનું ભાન નથી, અને આપણે
 પણ મોજું, માણીએં સીયેં, બાપુ એં હમણું તો ખૂબ
 કરી, હારો એક કારભારી ઠગી ગીયો, એલા અમારા જા-
 મના મોસી એવાં છુટ કરેસે કે, વિલાતીને આંટીદીએ,
 દરબાર બાપાએ કારભારીને કીધું કે વલાતી છુટ લાવ,
 ઉંસાંમાં ઉંસાં, સાર રૂપીઆ દેઈ; મોઝી અમારા જામના
 પાહેથી લાવ્યો પણ બાપાએ ઝટ પાટું મારી ફેંકી દીધાં,
 કીધું કે સાર રૂપીઆનાં વિલાતી હોય ? ઝટ મારો લૂસો,
 કારભારી જાતેકને. એવાંજ બીજાં લાવ્યો, ત્રયણ રૂપીઆ-
 માં, બાપાને કીધું, વીશ રૂપીઆ આપ્યા, લઈએ વલાતી

વલાતી જડ્યાં, બાપા રાજીથીઆ, અને કારભારીને કીધું, કે મને તમામ વલાયતીજ લઇઆવી આપ, ઢેમ, ગધેયડું, દેશી બધું કાઢી નાંખ, દરબારમાં કાંઈએ ન જોઈએ આ તે હીથી. ઘરમાં, દરબારમાં, અને જ્યાં જોઈ, ત્યાં, માટીનાં કોપ, સાસર. બંગડીઈ, ટેબલો, હાંડીઈ, ઝુમર, એવાં ઝળક ઝળક થાય છે કે જાણે મોટા ગામની હોળી હળગી રહીસે શું તેજ ? વગર દેવતાએ લડકા લડકા હળગાવી મૂક્યાસે ઝોહોહો.

લખાડદાસ-અરે ચાલો છો ? મિટિંગમાં, આજે સુધારા સમાજની મિટિંગ છે, અને તેમાં અધિકાર પ્રમાણે ઇલકાળ મળશે, અને હાં, તેમાં લેડીનો નાચ છે, ચાલો ચાલો, વખત વહી જાય છે.

(મિટિંગમાં જાય છે, ત્યાં લાવણુ થાય છે).

મારાં, બાલાં, અને બહાલી મધુકરો, અને મધુકરીઓ, આ જગતમાં, આજકાલ ઘણાંક પંથોએ ઘણીક સોસાઈટીઓએ; અને ઘણા સમાજો, જન્મ ધારણ કર્યો છે, પ્રાર્થના સમાજ, આર્યસમાજ, મહિલા સમાજ, બ્રહ્મોસમાજ, ગુરૂકુળસમાજ, એમ નામો ધારણ કરવા જઈએ, તો ઘણાંક સમય વ્યતિત થાય, અને તેથી તમારા સરખી મળેલી, આનંદ મંડળીમાં મળેલા, મારા કોમળાંગા, અને કોમળાંગીઓનાં, શરિરો જે બહુજ નાણુક, મનહર પ્રકૃતિનાં બનેલાં છે. તેને તકલીફ થાય,

એ માફ અંતઃકરણ કદીપણ કબુલ કરશે નહીં, આજ બ્રિટિશ મહારાજ્યના એટલે કે શાણી સરકારના પ્રતાપે આપણે દરેક રીતે સ્વતંત્ર છીએ, એ એમનો ઉપકાર અવર્ણનીય છે.—(તાળીઓ)

ઔરંગઝેબ, તૈમૂરલીંગ, નાદીરશાહના વખતમાં, વન વન રજા-ળતી, જે પ્રજા, તેનાંજ ખાળકો, આજ આનંદના; ઉપવનમાં વિહાર કરી રહ્યાં છીએ, સુંદર કાયદાઓથી, દરેક પ્રજા સલામત, અને સંરક્ષિત છે, આપણને કેટલું સ્વાતંત્ર્ય અરપેલું છે કે, તેઓના બાંધેલા કાયદાઓની હદમાં રહી, ગમે તે માણસ જાતભાતના તક્ષવત વગર, ગમે તેવો આનંદ મેળવી શકે છે, ધર્મના પથો કાઢનારનાં, દુષ્ટાચરણોની, જડ કાઢવામાં, આપણા સમાજેએ, પાછી પાની કરી નથી, અને આજ દિવસ લગણ પણ, આદુ ખાઈને અડયા છીએ; દાળ અને ભાત મળવાથી, એ જુદી જુદી જાતો, મળવાથી વરણ શકરતા થાય છે, જેમ, ઘોડા અને ગધેડીના સંયોગથીજ ખચ્ચરો ઉત્પન્ન થાય છે, તેમ આપણે પણ ન્યાત જાતના ભેદ વગરનાં લગ્નથી વર્ણ-શકરો કહેવાઈએ તો શું ? થયું ? ખચ્ચરો, ભાર ઉપાડવામાં ઘણાં મજબુત નીવડ્યાં છે ? તેમ આપણે પણ ગાડા નીચે ચાલતા શ્વાનની માફક, દેશના ભારવાહક, કહેવાઈએ તો ખોટું શું ? સોનામાં ત્રાંખું મળે તો, વર્ણશકર કહેવાય, તેમજ ગીનીનું સોનું થયું, તો શું થયું ? નરમ સોનું જલદી ઘસાય છે, તેમ સનાતીઓ વગેરેમાં, કયાણુ પણ, પરમાર્થતા, વગેરે

શુભોને લીધે સાચા જલદી ઘસાતા જાય છે. પણ આપણે,
 ખચ્ચર જેવા, ખનાવટી સોના જેવા, થશું; પણ કોઈકાળે ઘ-
 સાસું નહીં, તે ઘસાસુંજ નહીં. સ્વયમ કટાઈ ખગડી નહ
 થઈએ તો લલે, સ્વામી દયાનંદ, ને, સાચા સનાતનીઓ વ-
 આણે છે, અને પૂજ્ય બુદ્ધિથી જુએ છે, સંન્યાસી તરીકેનું
 ગુરૂપદનું માન આપે છે, અને સત્યાર્થ પ્રકાશમાં જે લખેલું
 છે; તે ખરૂંજ કહે છે, કારણ સત્યાર્થ પ્રકાશમાં સારા અને
 સાચા બ્રાહ્મણનું પૂજન કરવાનું સાફ લખેલું છે, નિયોગ પણ
 અતિ અસહ્ય આપત્તિમાંજ કરવાનું, એટલે આપદધર્મ તરીકેજ
 ઉપયોગી થવાનું લખેલું છે, મલેચ્છ ભાષા, અને મલેચ્છનો
 સ્પર્ષ ન કરવાનું સૂચવ્યું છે, એટલુંજ નહીં, એ પણ બ્રાહ્મણ,
 અને સનાતનીજ, એટલે આગળથી ચાલતો આવેલો વેદ ધર્મ
 માનવાત્તુંજ સૂચન કરે છે, એટલે સ્વામીશ્રીજી, સનાતની,
 જે આર્ય સમાજ, તે શુદ્ધ સનાતનીજ છે. એમ કહે છે, પણ
 આપણે તેથી પણ વધી, પશ્ચિમ દેશોમાં બ્રહ્મચારીણીઓ થાય,
 તે જોશું, માંચશું, અને તે, વિદ્યાના પ્રચારથીજ થએલી છે;
 તેમજ બ્રહ્મચારીઓ પણ ત્યાં થયા છે, તે વિચારશું. તેજ સદ્
 વિદ્યા, આપણાં જીવનાં શાસ્ત્રોમાં, બ્રહ્મચર્ય પાળવાનીજ ખતા-
 વેલી છે, તેને આપણે શા માટે માનીએ, આપણે તો જગતને
 નહુંજ કરી ખતાવવાના છીએ, પુનર્જન્મનો રસ્તો ખુલ્લો કરી
 નીતીની પાળ માત્ર શારિરિક ક્ષણિક સુખ માટેજ તોડી પાડ-

શું, એટલે હમેશાં સાફ કરવામાં વખત દુખ અને ભોગો આપવા પડે. જેથી બચીશું, અને મરણ મુજબ; મોજ માણીશું. સરકારની આપેલી બક્ષિસ, સ્વતંત્રતાનો કેવો ઉપયોગ કરીએ છીએ, એ આપણેજ સમજવાનું છે, ટર્કિમાં જર્મન. લેડીઓ એ (કળીની રતીઓએ) પગપેસારો કરી ત્યાંના મુસલમાનોને કળી મહારાજના ફેશનના એશ આરામથી, ધર્મશ્રદ્ધ કર્યા; જેનું ફળ. આખી પૃથ્વી જુએ છે; તેમજ આપણા કુટુંબમાં લેડીઓ આવી ભલે આપણું સત્યાનાશ બાળે; પણ આપણને સ્વતંત્રતા મોજશોખનુંજ કામ છે, પછી યુરોપમાં સળગેલા જંગની માફક આપણું પણ ભલે સર્વ સ્વ નષ્ટ થાય. બાળખ-ચ્ચાં રખડો, અનાજની મોંઘવારી સહન કરો, બેલજીઅમનાં બાળકો માટેનાં ફંડોની માફક આપણાં બાળકો માટે ફંડો ભરાશે, પણ આપણને શી દરકાર છે. કદી મહારાજની આજ્ઞાનું, તે પણ ફેશનથી કદી પણ, પાછા ફરિશું નહીં, (તાળીઓ.) ગુરૂકુળો સ્થાપવાનાં લોકચરો આપી, ત્યાં પણ આવીજ સ્વતંત્રતાનાજ પાઠ આપવા, હરદ્વારમાં રસ્તા પર રોટલો ખાતાં શીખવવાની કોશિષ કરવી? આજળ રૂષીઓ પર્ણકુટીમાં રહેતા, ત્યાંજ શિષ્યો પર્ણકુટી ખાંધી રહેતા; લંગોટ શિવાય. કશું વસ્ત્ર રાખતા નહીં, ટાઢ તડકો વરસાદ, તેનું રક્ષણ એક માત્ર ધૂણી, અને પર્ણકુટી છે, ગુફા હતી, તેથી ટાઢ તડકો સહન કરવાની શરિરશક્તિ ખીલતી, અને મજબૂત રહેતા, અને

એક વખત ભિક્ષાન્નથી, ગુળરો કરતાં કામ પણ ક્યાંથી સ-
તાવે ? આજ તો તૈયાર માલમલિદા, સાંકે કપડાં, સૂવાનું સુંદર
મકાનમાં, અને તમામ ઐયાશી ચીજો, એમાં છોકરા પોતપો-
તામાંજ બગડવાનો રસ્તો થાય, તો એમાં કાંઈ નવાઈ સરખું
નથી, એમજ કન્યા ગુરૂકુળ કેમ, સ્વતંત્રતાજ આપણે શીખ-
વવાની જરૂર છે; અને તે જેમ બને તેમ કૂદકે ને ભૂસકે,
ચાલતી દોડતી આવે છે, એટલુંજ નહીં ફેશનરાજના પ્રતાપે,
ઘનપાત્રો પણ આપણને એવા કામમાં જશનાં ભુંગળ વાગવા
માટેજ પૈસાની સારી મદદ આપે છે, કોઈપણ રીતે ચાર મા-
ણસોમાં, ચાર પેપરોમાં, ચાર દિવસ નામ બહાર બોલાવું
જોઈએ, એપણ એક સ્વતંત્રતા. ? (તાળીઓ) સદ્ગૃહસ્થો
મારે ઘણું બોલવાનું હતું પણ સમયના સંકોચને લીધે ક્ષમા
માગું છું.

લાંબકણું સિંહ-સદ્ગૃહસ્થો, અને બાનુઓ, આજે મી. અટેક-
ચંદ બાઈનું વ્યાખ્યાન સાંભળી આપણે એટલું
જરૂર સમજવાનું છે, કે, આત્મભોગે, દેહના ભોગે,
અને દેવના ભોગે, પણ સમસ્ત જગતમાં સ્વા-
તંત્ર, પાથરવા, યાહોમ ઝીપલાંવવું જોઈએ, હું
માફ માફ રાજા તરીકેનું કર્તવ્ય. એટલું તો
જરૂર બતાવીશ. કે જગે જગે જડ ધાલી બેઠેલા
મજ્જમ વિચારના, શાંત સાધુઓના મઠ, મંદિરોમાં

આપણાજ લાગતા વળગતા બેસાડી, તેમની સત્તા
કમી કરી એકબીજાનું દેશનું બળ તોડી, પાણી
ડોળી નાંખીશ, અને મારા એટલે ફેશનના પ્ર-
તાપે, આપ સરખા સલાહકારોના પ્રતાપે, એ
માં હું પૃથ્વીપણે ફાવી જઈશ. હું એક બાળક
કે રાંકમાંથી રાજા થયો છું, મારા પછી મારી પ્ર-
બલને રાજ્ય મળશે કે કેમ? તેની મને દરકાર
નથી. હું મારી મિત્રતા, બીજા દેશોમાં ફેંકી
દઈશ, પણ કંઈક નવું બતાવ્યા વગર રહીશજ
નહીં, સ્વતંત્રતા સુધારો, અને સુધારો, એટલે
સારી ધારવાળો કુહાડો હું જરૂર મૂકીશ, એ
ખાતે નિર્ભય રહેજો; બાપડાડાઓનાં વચનો, શા-
સ્ત્રોનાં વચનો, અને પરોપકાર કરી સર્વ જ્ઞાનનાં
શાસ્ત્રો આજલગણુ સાચવી રાખ્યાં, એવા બ્રાહ્મ-
ણોનાં સાધુનાં, પીરોનાં, પોપોનાં વચનો બ્યારે
હું ત્રોડું ત્યારેજ સુધારો કહેવાય. અને તમારે
પણ સમજવો જોઈએ. કેમ? આ દેશમાં કોમે
કોમે મારામારી, વિલાયતમાં રણયુદ્ધ, કોઈનું
માનું છું? આખી પૃથ્વીસામે તૈયાર છું, મારી ગ-
ર્જના? કેવી છે?

સર્વે—(તાળીઓ) હુરરે, હુરરે, હુરરે, ના અવાજો, ટેબલ વગેરે પર

ખાગું ખવાય છે, શીશીઓ ફડાફડ ફુટે છે, દારૂ પીવાય છે, પછી. તમામ, દારૂના નીશામાં ગાય છે.)

નયાવીએ તેમ નાચેરે મોઢાભાઈ ફકડ મારા એ રાગ.

ઉડાવો આજ બોટલો આવારે, ઘરમાં નહીં પીવા ખાવા.

ખિસકુટ, સોડા, લેમલેડ, ને રોઝમરીના ખ્યાલા,

કેક, પાઉં, ટી, આઈસ, આઈસક્રીમ, ડબલરાટી દે લાલ.રે.

જાત લાતને લેદ ન રાખો, માંડો ખીચડી થાવા;

થાઓ ટાકળાં વર્ણશંકરો, બનાવીએ જગબાવારે. ઉ.

(બાહર) બ્રહ્મચર્ય શીવળનુ બોલો,

(અંદર) માંડો વિધવા મંડાવા. કોલેજો, ગુરુકુળ, પ્રસરાવો;

કહીએ; પણ નહીં કરવા પરવારે. ઉડાવો.

હાટેલમાં ચોટેલા રહેવું, જાલ, નાચ, પણ તેવા,

ખાહારદેશ સેવક કહેવરાવો, (પણ) ફેશન નહીં ફેરવવા. ઉ.

ઓયસ, ઢેમ રાસ્કલ, માઈક્રાધર, ઈઝ વેરીડટી ઓલડમેન ઈઝ

નો રેગ્યુલર, એન્ડ નો એન્ટેન્ટમેન, યસ, યસ, યસ,

કહીશું કહીશું હુબ નહીં સહીશું, મોજલેઈશું, ખહાર દેખાવે,

લેકચર ફેર; રંગીલા પણ, લેશમાત્ર નહીં કરવારે. ઉ.

(ગાતા ગાતા નશામાં ચાલ્યા જાય છે)

મેમ-સ્યુપીટ ઓલઈઝ હંબગ, ક્યસા બનાયા હય, હમારે ઈ-

ગ્લાંડમે બી ખુદ ગવર્નમેન્ટને, શરાબકો લીમીટમે લીયા

હય, યહાં શાસ્ત્રે મેં મના; મગર સખ જગટ કલિ

રાજકા જોર શાખાશ, શાખાશ, -(કરતી નાચતી જાય છે)

પ્રવેશ ૩ જો.

નારદ (રસ્તામાં ગાતા ગાતા વસ્તીમાં જાય છે)

આશા ધનાશ્રી.

છે અંધારૂં ઘોર. (૨)

અવનવિમાં દીસેછે, સધળે અંધારૂં ઘોર અંધારૂં ઘોર.

ચોર શાહની, સમજ ન સૂજે,

નટખટ, નષ્ટ, કઠોર. કઠોર, કઠોર, અવનિમાં.

ખટપટે, ઘટઘટ, ઘરઘર, ઘેરું;

જુલમીનું છે, જોર, જોર, જોર; અવનિમાં.

ચટપટ ચગદાતાં, કિચિતવાતેજ;

ક્યાં કરવો જઈ શોર; શોર; શોર; અવનિમાં.

વ્યાધી વગે દિન, નિશ શશી વધતી;

ધુર્ત થયા છે; ચકોર; કોર, કોર, અવનિમાં.

સતદ્વાપર, ત્રેતા, નહિં કલિ તુજ સમ;

તેંતો કીધા પૂર્ણ ખપોર, પોર, પોર, અવનિમાં.

બહાલા પ્રભુ કર કશ્ણા આ સમયે;

તાપ ત્રિવિધ નેતું ત્રોડ, ત્રોડ, ત્રોડ, અવનિમાં.

વાહ કલિ તારૂં પસીખળ ધન્ય છે. ન્યાયમંદિરો રૂશ્વત મંદિર શાહુકારો દીવાળીઆ થયા, પિતા પુત્રનો મારક, પુત્ર પિતાનો મારક હાહા કલિ, એક કવીએ ખરૂં કહેલું છે.

ગઝલ.

છે આ સંસાર, કે સમશાન, છે શું તે ન સમજાતું;
 નગર છે કે, આ ભૂતાલય, ન બુદ્ધિથી નકી થાતું. છે.
 મનુષ્યો છે, કે દૈત્યો છે, આ વેલવ છે, કે સ્વપ્નું છે;
 દીસે આ મહેલ મંદિરો, અરે કે પાપખાનું છે. છે.
 વહેછે પાણી સરિતામાં, અરે ના એ રૂઢિર વહે છે;
 થઈશું મેઘની વૃષ્ટિ, નહીં એ આંસુ વરસે છે. છે.
 હુતી જ્યાં ગૌ તણી શાળા, દિસેછે ત્યાં, કતલખાનાં;
 ભણાતા વેદના મંત્રો, ગવાતાં ગીત નિંજનાં. છે.
 હુતી જ્યાં રોશની ઉજવળ, સુવિધાની સકળ સ્થાને;
 ખજે ત્યાં આગના ભડકા, જણાવે દ્વેષ ઇર્ષાને. છે.
 નતિ વ્યાધી ઉપાધી જ્યાં; કરોડો છે દવાખાનાં;
 હતિ સ્ત્રિઓ સિયળવંતી, વધ્યાં ગૃહ ત્યાં ગણિકાનાં. છે.
 હુતોજ્યાં ધર્મ પરમારથ, ત્યાંછે સ્વાર્થ ઘાતકતા;
 હતું જ્યાં સત્ય ને નીતી, વધી બહુ ફૂર પાતકતા. છે.

શાર્દૂલ.

નિર્બિંબ, પૃથ્વી, નિરોષધરસા, નીચો મહત્વમગતા;
 ભૂપાલા, નિજ કર્મ ધર્મ રહિતા, વિપ્રો કુમાર્ગો અતા.
 ભાર્યા ભર્તા વિરોધિનિ, પરિરતા, પૂત્રો પિતૃદ્વેષિતા;
 હાઃકષ્ટમ ખલુવર્તતે, કલિયુગમ્ ધન્યૈ મૃતો જનરા.
 પૃથ્વી બીજ વગરની, આપણો રસ વગરનાં; અને નીચ

વસ્તુને મહત્વ પદમળ્યું, રાબરો પોત પોતાના કર્મ ધર્મથી રહિત થયા. અને બ્રાહ્મણ એ કુમાર્ગ લીધો, સ્ત્રિ પતિથી વિરુદ્ધ, અને બ્યલિચારણી થઇ, પૂત્રો પિતાને દેવ કરવા માંડ્યા, હા કલી તારૂં કપટ, અવધિ પારવિનાનું, તને શરમ છે, આવા સમયમાં જે મનુષ્ય. ધર્મને માટે મૃત્યુ પામેલો છે; દેહને ધર્મનેજ અર્પેલો છે, તેનેજ ધન્ય છે હા; કલી, હા; કલી, ધન્ય છે; (ગાતા ગાતા જાય છે ત્યાં એક ગામનો દેખાવ.)
એરજણ-આય, બામાણીઆ આય, પૂરી પકોડા. પૂરી પકોડા, વડાં ?
બીજો-સોડા, લેમોનેડ, આઈસક્રીમ, મલાઈ.

ત્રીજો-ડબલરોટી, પાઉં, ગિસ્કુટ, કેક, ડંડા બરફ.

ચોથો-હલવા, જલેબી, બરફી, પેડા, ખાગ.

સિદ્ધિવિસવાળો-અરે તમારી બૂમો સાંભળી માફતો મગજ પાકી ગયું, સત્યાનાશ માફ તમેતો કાઢ્યું, અરે તમારી હુકાને, ખુજલીવાળા, દાદરવાળા સહુ કોઈ ખાવા આવે, તમોને એજ ખુજલી વાળા, કે ચાંદી ટાંકી વાળા હાથે પાકીટમાંથી પૈસા કાઢી આપે, એ પૈસા પહેલા તમે લો, ત્યાર પછી મિઠાઈ આપો, એટલે તમારા લી કે તેલવાળા હાથને પેલો ચેપ તમને લાગે, તમે તુરતજ મીઠાઈ વગેરે ઉપાડા એટલે તમારો ચેપ પણ તમામ અમારા ખોરાકમાં આવે તેથી એલોપથીના નીયમે, અરે તખોદીઆઓ હું ક્યાંય પણ ખોટે રસ્તે

ગયો નથી, પણ તમારા આ ખાણના પરતાપે મારી
આ દશા થઈ છે.

બીજો દરદી—ભાઈ મને પરમેહુ થયો છે. મારી પણ આ
દશાને, આ દુકાનોજ આભારી છે.

ત્રીજો દરદી—ભાઈ ! હમેશાં નાસ્તા ખાઈને, હવેતો આ દુ-
નિયાંમાંથી પણ નાસ્તો થઈ એવી વેળ આવેલી છે,
આ બધા મિઠાઈ બનાવનારાઓનો, બેલેન્સ રહેલો માલ,
બિજે દિવસે બનતી મિઠાઈમાં ભેળ સેળ ન કરે તો
બુકસાનજ બચ. એટલે એવા બુના સહેલા પદાર્થો ખા-
વાથી મને અજીરણ થઈ ખાદ જળોદર થયો છે. ક્યાં
જઈરે બાપ ! રાતવાસી ખોરાકની વસ્તુને અનાજને
શુદ્ધાત્ત કહેલું છે. તે આજજ સમજાયું.

એક ફકીર—અરે અત્યાચારીઓ, હવેતો તમે સમજો, અરે!
આટલું આટલું દરેક રીતે દુખ ભોગવો છો, છતાં નથી
સમજતા, કે તમારા વહીવેલીની આજ્ઞા મानी આચાર
સહિત; ઘરમાંજ પોતાને હાથેજ થતી, શુદ્ધ રસોઈઓ
જમી સ્વર્ગીય સુખ ભોગવોને, જેથી તમારા વિચાર
પવિત્ર થઈ દેશ માટે પવિત્ર કામ કરી શકો. અને આ-
રોગ્યતા ભોગવવાને ભાગ્યશાળી થાઓ.

(બધા દરદીઓ કરગરી મહારાજ પાસે પોતાનું દુઃખ

ગાઈ બતાવે છે)

મારો રામગીથો વનવાસરે (એ રાહ)

આંખે ઉઘલડી, આંહી નાવે જરી;
મારા પ્રભુજી છુપાયા કોણે ધામરે. આંખે.

આંખ વિનાનું સઘળું, લાગે છે અંધારું;
નાકવિનાનો, બઢનામરે. આંખે.

રગે રગે વગતો મારી, સમૂળગી મૂકી દીધી; (૨)
રહ્યું સૂનું મંદિરિઉં, માઈં ધામરે. આંખે.

આને મેં, પીધી ચાહી, સિંગારોને કંઠે સાહી;
(જાણે) ખોટના ધુમાડીઆનું ધામરે,
(તેમ) સળગાવ્યું માઈં મેં તમામરે. આંખે.

છાતીમાં આંદાં પડીઆં, કબજા આ બાઈએ કરીયાં;
દારનાં દાઝેલાં તન શ્યામરે, થયો સહુમાં બઢનામરે. આંખે.
તાબાં શુદ્ધ ખાવાં છોડ્યાં, (મન) પડતર ચેપીમાં દોડ્યાં
છતી આંખેથી ખોયાં છે, આધન ધામરે; કુડાં કામરે. આંખે.

ફકીરો—એમાં પ્રભુનો શો દોષ? તમારાં કર્મનું ફળ છે, તે
તમે ભોગવો છો, હવે તો આંખો ઉઘાડો?

બધા સાથે મહારાજ બઈં છે, તુલસીદાસ મહારાજ
કહ્યું છે: (તમામ સાથે સ્ત્રિ પુરૂષો વગેરે આવે છે.)

અયસે પાપી નર હોવેંગે કલબુગમે. (૨)

પગડી બાંધે, પેચ સંવારે, હુમ હુમ પાઉં, ધરેંગે;
ગલીયાં ગલીયાં ફિરત આવરે, (૨)

નાર પરાઈ, તક તકકે, ફિરેગે. કલગુગમેં.
(એ ગાતાં ગાતાં રસ્તામાં વિલાપ કરતાં જાય છે.)

પ્રવેશ ૪ થો.

સાધુઓ ફકીરો પાદરીનું સાધુની પર્ણકુટીમાં.

ઇશ્વરનાંદજી-જ્યાં સુધી, ચિત્તવૃત્તિનો સંયમ, એકાગ્રતા થતી નથી, ત્યાં સુધી ઇશ્વરનો સાક્ષાત્કાર થવો બહુ દુર્લભ છે, એમ થવા માટે આબુખાબુના સંખ્યો, જેને સંસ્કારો કહેવામાં આવે છે, તે બહુ ઉંચા હોવા જોઈએ, પવિત્રતા, આચાર, વિચાર, એતો, હાલની ખીચડી ભાષામાં અર્થ કરવા જેસીએ, તો એકજ અર્થ બંધ-એસ્તો થાય છે અને તેને આપણે રેગ્યુલરતા કહીશું; પવિત્ર એટલે ચોખખા, સાફ, એટલે બરાબર, નો અર્થ નિયમિત, રેગ્યુલરજ થશે. કાયદામાં રેગ્યુલર, એટલે કાયદામાં પવિત્ર ચાલવું, બોલવામાં રેગ્યુલર, એટલે બોલવામાં પવિત્રતા રાખવી, એ રેગ્યુલરતા જેણે દોડી, તેનું સર્વસ્વ નાશ થાય છે. રાજાનો ધર્મ, પ્રજાને પાળવી, નહીં કે રાજાનો ધર્મ છે કે પ્રજાને ફેલી-ખાવી; રાજાનો ધર્મ છે કે પ્રજાને ઉંચી નીતી આપી સુધારવી, નહીં કે કેળવણીનું સત્યાનાશ વાળવું, જ્યાં સ્વાર્થ એટલે અરેગ્યુલરતા પેઠી, ત્યાં કંકાસ, વિ-

રોધ, અને ભાંગવું ત્રુટવું થાય છે, એ પવિત્રતા, રાખવાને માટે, આદતની જરૂર છે, આદતનેજ રેગ્યુલરતામાં મૂકવી જોઈએ, મેં આગળ કહેલું છે કે, બોઈલર સાફ કરવા માટે. ચાલતી ટ્રેને કામ થતું નથી, તેમ આ શરિરરૂપી. બોઈલરને પણ ચાલતા વિચારોના, કામના, કે આનંદના, વ્યવહાર વળતે સાફ કરવું એ નકામું છે. એટલા માટેજ પવિત્ર રહેવાથી, બોઈલરને સાફ કરવામાં સુગમ પડે છે, બોઈલરને ચલાવવા રેલવેના પાટા રૂપ રસ્તો છે, આ રેલને માટે ધર્મ એ રસ્તો છે, સિગનલથી, ગાડી થાલે છે, આગળ ચાલે છે, અને ધર્મરૂપ સિગનલથી, ગાડી ચાલે છે, અટકે છે, અને ચૂકવાથી ગાડી અને તેમાં બેસનારાનો વિનાશ થાય છે. એ ધર્મ પવિત્રતા વગર જળવાતો નથી, અને તેજ પવિત્રતાને આપણે રેગ્યુલરતા કહીશું. પ્રાતઃકાળમાં બ્રાહ્મ સુરતમાં ઉઠી, સંધ્યા-આદિ નિત્યકર્મ કરવાથી પ્રથમતો બોઈલર રૂપ આ શરિર શુદ્ધ થાય છે, ત્યારબાદ ધર્મતું પુસ્તક, ગીતા, કુરાન, કે બાઈબલ, કે રાસ, કે ગાથાતું પોતાની સંસ્થાસુજ્જ્વલ સ્મરણ કરવામાં આવે તો એ સિગનલ સૂચવે છે કે, અહિંસા ન કરો, કૂરતા ન વાપરો; અંધભાવ વધારો; તમારાથી જે બને તે સાફ કરો,

સ્વાર્થ તરફ દોરાઓ માં, એજ સ્વાર્થ ખાડામાં નાં-
ખશે. અનિતિ અનાચારથી વેગળા રહે, પરમાત્માને
યાદ કરો, મરી જાવું છે, એ ચોક્કસ છે. માટે આ-
વ્યાનું સાર્થક કરો, એનું આખા દિવસમાં રેગ્યુલરતાથી
મનન કરવાથી, વર્તન હોય, તો આ મનુષ્ય રૂપ ગાડી,
કદી પણ ખાડા ખબડામાં ગમ્મડશે નહીં. તેથી જરાક
પણ ચૂક્યો તો, એક ગાડી તો શું! પણ ઘણીજ ગા-
ડીઓનું સત્યાનાશ થવા સાથે રસ્તા, ઝાડો વગેરેનું
કચડઘાણ થવું થાય છે. ઇતિહાસો કહે છે, ગાથાઓ
કહે છે, પુરાણો કહે છે. કુરાન, બાઈબલ, શ્રુતિઓ,
એમાં કર્મ, અને પરિણામો બતાવતાં સર્વનાં હિતકર્તા
પવિત્ર શાસ્ત્રો પોકાર કરી રહેલાં છે. અનાદી કાળથી
કહેતાં આગ્યાં છે. હોઈપણ રાજા, ધર્મ, કે શૂરવીર
માણસે, અન્યાય, અધર્મ, કે અનિતિનું પગલું ભર્યું,
કે સિગનલ ચૂક્યા, કે તુરતજ અથડા અથડી થઈ નાશ
પામે છે; વિચારોની અથડા અથડી, કર્તવ્યની અથડા
અથડી, અને આખર માણસોની, અથડા અથડી, જીવો
આજ રૂપીઆની સ્થિતિ, સમસ્ત પશ્ચિમની સ્થિતિ.
અને આગળની આર્યવર્તની સ્થિતિ, એ શું સૂચવે
છે? “સર્વત્ર સત્યનોજ જય છે.” એ ધર્મ એટલે આ-
રૂતા રેગ્યુલરતાથી વર્તનારને કશું દુખ થતુંજ નથી,

એજ ધર્મની ગાંઠ એવી રેશમની દોરીની ગાંઠ જેવી પાકી હોવી જોઈએ કે પ્રાણાંતે પણ છુટવી ન જોઈએ, જો એવી ગાંઠ થાયતોજ સંકલ્પ સિદ્ધ થાય; અને એજ સંકલ્પ સર્વની ઇચ્છાઓ તે, પોત પોતાના પ્રમાણમાં હિતાહિત કરી શકે દે; મેસ્મેરીઝમ, હિપ્નોનીઝમ, સ્પિરિચ્યુલીઝમ, કે જેને આપણી ભાષામાં માનસિક યોગ, પ્રેતાવાહન, દેવાવેશ, કહેવામાં આવે છે, તેને પહેલાં આપણાલોક વહેમ, વહેમ, કૃત્તા, ભુવાને ઠેમ કહી ગાળો દેતા, તેજ આજ પશ્ચિમાત્ય પ્રજા, સત્ય ઠરાવી બેઠી, અને તેનાં પુસ્તકો સંખ્યાબંધ બહાર પડવા માંડ્યાં, આર્યવર્તમાં તો કેટલા યુગથી એ વિદ્યા હતી, પણ ડગાઈ ગઈ, સુધારામાં અંતર્ગત ગઈ, ફેશન રૂપ રાજની નવી વહુના મોહમાં, મા, બાપ, ભાઈ, બેન, સર્વે ભૂલ્યા સમાન તું કહેસો સત બીબી સાહેબ, તું કહેસો સત્ય, થયું. ખેર એતુંજ નામ માયા, જાળ, કપટ, દંભ, પાખંડ અનાચારતું પરિભળ, એકત્ર બળ, મનની શક્તિઓ વગર થતું નથી અને તે મન શક્તિઓને કેળવ્યા વગર આવતું નથી. એટલે ફેશનરૂપ અત્યાચારે આખી સૃષ્ટિને પોતાના કાબુમાં લઈ દુષ્ટરૂપ સિદ્ધિ આપી.

દીનચારણ—અરે મહારાજ, ઝાંઝીબારમાં વરસાદ ન થાય,

તે વરસે ત્યાં એવી ચાલ હતી કે શહેરનાં શહેર એક અમુક દિવસે તમામ વસ્તી, ખાલી કરી દરિયાકિનારે ખાળ બચ્ચાં સહિત જતાં, મા બચ્ચાંને એ દિવસનું હોય. કે એક કલાકનું હોય, છતાં આખો દિવસ દૂધ પાતી નહીં, અને તમામ લોક અપવાસ કરી રહેતા અને પ્રભુનું ભજન કરતાં તેમાં તેઓનો દૃઢ સંકલ્પ એજ હતો કે પ્રભુ વરસાદને મોકલી, એ પ્રાર્થનાને પરિણામે સાંજ સુધીમાં વરસાદ આગળ અને લોકો પાછળ ગાતાં બળવતાં ગામમાં આવતાં એવા ભેશથી વરસાદ આવતો, એ એકત્ર આંતરિક બળનું પરિણામ, જેને આફ્રિકન જંગલી, જે રૂઝે, સમજનારનું કેટલું સમજવું ? આજપણ, દેશમાં વરસાદ થતો નથી. ત્યારે રાજા મહારાજા શાહુકારો તરફથી મહોટા યજ્ઞો કરાવવામાં આવે છે; બ્રાહ્મણોને મીઠા વગેરેની પરહેજ રખાવવામાં આવે છે. એનું ગુપ્ત રહસ્ય, એ બ્રાહ્મણો કે યજ્ઞમાનો મિચારા સમજતા નથી પણ શ્રદ્ધા, એટલે કે આફ્રિકન જંગલીની માફક પણ વિશ્વાસુ, બ્રાહ્મણો જોળા કાચસરખા સફેદ કાચ સરખા મનના બ્રાહ્મણોના તમામનાં અંતઃકરણો વરસાદ આવવાનાં સંપૂર્ણ સંકલ્પવાળાં હોય તો વરસાદ આવે છે; દેવી, ચંડી, હનુમાનના મંત્રો સાધવા વગેરેમાં પણ સંકલ્પ તેની

મૂર્તિને સામી ખડી દેછે, એ આત્માના અંતરનાં વિ-
શુદ્ધ અણુઓનું કાર્ય છે, અને તેમ થાય છે. તેને
અમત્કાર કહે છે, આ વિષયમાં સત્યામૃત, નામના ગ્રં-
થમાં સારી રીતથી લખેલું છે, પણ આ સ્થળે તો,
મહારાજ એટલુંજ કહેવું જોઈએ કે. એકત્ર બળ, સં-
કલ્પથીજ સિદ્ધ થાય છે. આ ચાલતી લડાઈના વખતે
પણ ઇંગ્લાંડથી તમામ લોકોએ એકજ વખતે ઇશ્વર
પ્રાર્થના કરવી; એવું ફરમાન આવ્યું હતું એ શું સૂ-
ચવે છે ? માટે જ્યાં લગણુ દરેક બાબતમાં એકત્ર;
દૃઢ સંકલ્પ થાય નહીં ત્યાં સુધી આ બોધલરનું સાફ
થઈ શકેજ નહીં. તેમજ કોઈપણ દેશ, રાજ્ય, કે વ્યા-
પારાદિનું સાદું સૂત્ર “સિદ્ધિયાદૃ” એટલે પવિત્રતા,
એજ સુખજ “સિદ્ધિ” એટલે સુખદર્શક માર્ગ છે.

પાદરી-મહાત્મા; જીસસક્રીસ્ટ યોગ્યાભ્યાસથી અમત્કાર ખતા-
વતા, મહામદ સાહેબે. ચાળીશ દિવસ સુધી યોગ સાધ્યો,
ગુરૂ નાનક સાહેબ ગુજરાત વાલામાં યોગ સાધતા,
ગૌતમબુદ્ધ, શંકરાચાર્ય, આદી પણ યોગ્યાભ્યાસી હતા,
એમ જેણે જેણે યોગ સાધ્યો છે અને તેમાં પરિપૂર્ણ-
તાને પામ્યા છે, તેણે વગર હથિઆરે વગર હિંસાએ,
માત્ર દૃષ્ટિ માત્રથી જીવોનો ઉદ્ધાર કરી, પોતે અમર-
ત્વ પામ્યા છે. એવા જે જોગની જોગવાઈ એક મનુ-

ધ્યની આજ્ઞા, ઓર્ડરમાં રહેવું, એ થાય નહીં ત્યાં સુધી કદપ્રાણની વાત બહુ દૂર છે, એમ સમજવું જોઈએ; બકવાદ કરવાથી લડવાથી, નિંદા કરવાથી, આત્માના અણુઓનો પાવર કમી થાય છે, ચૂપરહો, ધ્યાન ધરો, અને કર્તવ્ય કરો ? આત્મિક શક્તિઓ વધારો; ઉન્નતિનો, કોઈપણ વ્યક્તિ, દેશ, પ્રજા, કે રાજાને માટે એ સોનેરી કાયદો છે. અને એ કાયદાનો મૂળ પોઈન્ટ “સિદ્ધિચાક્ષ” એ ખીલો છે.

દુખીઓનો સંઘ—મહારાજ આ દુખિયાંને બચાવો, દીનાનાથ આપ મહાત્મા છો, પ્રભુ ? અમે ક્યાં જઈએ ? શું કરીએ ? પ્રભુ અમે કેવાં પાપ કર્યા હશે ? પ્રભુ અમારાપર દયા લાવો, દીનાનાથ, હવે અમે મરીજઈશું. પ્રભુ ! અન્ન ધનનાં ફાંકાં, મોઢું રાતું ચોળ કરી બહાર ફરીએ છીએ, પણ અંદરની દશા ! મહારાજ હોળી બળે છે, નિશ્વાસથી ઉંની બાફ (હાય)નું પરિણામ, દુષ્કાળ, મરકી લડાઈ છે. હવે સળગી જઈએ છીએ.

હાહુરા.

તુલસી ગરીબ ન છેડીએ, ખુરી ગરીબકી હાય;
મુવે ઢારકે ચામસેં, લોહા ભસ્મ હો જાય.

તે પ્રત્યક્ષ દેખાઈ રહેલું છે. પ્રભુ ?

સર્વે સાધુઓ—પવિત્ર રહી “સત્યામૃત” વાંચો, વિચારો,

અને તે પ્રમાણે વર્તો, તમારું કલ્યાણ થશે, મત્તલેદ-
મૂકો, અને એક સત્પુરુષના, પરમાત્માનાજ સેવક બનો,
ચાલો, ભજન કરો; ઐક્યતા ઐક્યતા, અને ઐક્યતા,
સંધબળ વધારો.

જિજ્ઞાસી.

નિરંતર નામ, નિરંજન સ્મરીએ;
ઉસીસેં ભવજલ પાર ઉતરીએ. નિરંતર.

ગાડ, ખુદા, ઇશ, ઐર અહુરમઝદ;
શંકર, મહામદ, ઉચરીએ;

નામ પ્રમાન સળે એકમાનો, (૨)
તળ, કાહેકો અપનેસેં ડરિયે. નિરંતર.

નીતિ બિબેક, પરમાર્થ અહિંસા,
(સેં) સળકા ભલા સળે કરીએ,
યે સળ શાસ્ત્રોમેં, સાફ લીખા હય;

(તળ) અપને બચનસેં ક્યું ફિરિયે. નિરંતર.
(સર્વે ચાલ્યા જાય છે)

પ્રવેશ પંખો.

કલ્પી.

ગઝલ કવ્વાલી.

અજબ યે રંગ ફેશનકા, ગજબ, તેં અચશ કીનાહય,
નમૂછેં હો શિખા સારી, ગલે નેકટાઈ કી, ખારી;

- ચરનમેં ખૂટ સ્ટોકિંગ કો, ચિફ્ટ કો ધુપ ચીના હય. ૧
- ગઘ ઘોતી જનેઉળી, રહી પટલૂન, પટેસૂળી;
સમારે કેશ નારીસા, ઘડી ખોટલ કમીના હય. ૨
- ખિચારે ખોરકો તોડા, ખટન વા સ્ટોડ પર દોડા;
આગેં શિર ખાલ ઘોડેસા, ખેશક વોહી, નગીના હય. ૩
- લગાચે આંખપેં પથ્થર, પકર કર સ્ટ્રીક ચલન તું કર;
જલાને ખોકસ મેચીસકા, સિખંગોમેં સખ પ્રવિના હય. ૪
- તનીકો તોડ ખકસુવાકો, તનાહય તંગ કમ્મરકો;
પગરીયાં પ્રેમસેં ફે કે, અખી તક કેપ જમી નાંહે. ૫
- જંજીર હોતા ખડાભારી, લગે તસ્મા કો કૌમારી;
ખિમારી પયર તૂટેકી, પટી કખ દેખ લગીનાં હે. ૬
- સ્વદેશી છોડકે કાલા, ખને પાઉડર સેં ઉજાલા;
દતુનકો પ્રશ મિટા સાખુન, લીની મીસ્સી, મલીનાં હે. ૭
- દીયા સખ છોર આભૂષન, નહિ જહાં રૂતુ યૂરોપ્યન;
મગર ખેટે યૂરોપ્યનકે, દીખાવટ મેં મુમ કીનાંહય. ૮
- સ્વભાષા માત્રકો ત્યાગે, યવન લેંગ્વેંજમેં આગે;
ખદન તન પાન મેં જાગે, નાજુક લેડો સા સીનાહય. ૯
- અપન ખ્યારી શુલેં જ્યસી, શુલેંકોં ધુપમેં વયસી;
ફિરાતે વો કુમાતી હય, ખિમારીસેં સો હીનાં હય. ૧૦
- ખિચારોમેં, આચારોમેં, પ્રચારોમેં લાચારોમેં;
નહીં દ્યાંકા, નહીં બહાંકા, ખના ડાગ ઘોખી ચિનાહય. ૧૧

જડોનેં જડકો ધારનકી, અપન જડ આપ ઉખારન દી;
 ઉધારન કી ઊંધી ખાતોં, કીની જુસ્કી ન સીમા હય. ૧૨
 ખિજારી દેહ દૂરસ્તી, ખુઢાપે વોન કી મસ્તી;
 જુઢી સિક્ષા કિની સસ્તી, તેરે પદ નાથ દીનાં હય. ૧૩
 કયા રંગ— ગોરીઆં પૂજન ચલી (એ રાહ.)

અગર કોઈ મૂંજેં બતાવો આખાદ હય;
 નહીં લેને જાનેકા કો શાયદ હય; શાયદ હય; શાયદ હય. અગર.
 બચ્ચેં ખાલો, કાહે ખ્યાલોં, ખુલખુલ ખ્યાલો, ખ્યાલો ખ્યાલો;
 ઓરત કહેતી, બહેની કહેતી, માંખી કહેતી, ઢંગ સબ સબે નિરાલો.
 જંતર, મંતર, અંતર, ગદ તર, સરવિસ, દરવિશ દેશીનો વિષ;
 ગોટ, લોટ, ખુરશી, ચેઅર, મેઅર, મધર, સધર, અધર;
 ખાતોંમેં, જાતોંમેં, લાતોંમેં, લ્યાતોંમેં;
 દેખો ! તરહસેં, બરખાદ હય. અગર.

કયા, સફાઈ, સારી દુનિયાંકી હવાઈ, આજ મેંને સજમેં ચલાઈ;
 ઇન્સાઆલા, હમારા ખોલ ખાલા.

હાય લાચાર, બદમાશ, સંસકરતી આનું સત્યાનાશ
 જાય; મારી પાછળની પાછળ ધીમે ધીમે ગાડે ધૂંસની માફક,
 આગલનાં શાઓ મેં અંધ કર્યાં હતાં; તેના ફકરાઓ, રહસ્યો,
 સમજાવવા લાગ્યા છે. ધુળ પડજો તેના નામ પર, કમનસીબો
 ને લીખારી બનાવ્યા, કોઈ પણ જગ્યાએ ઓપ્રીસમાં, વેપારમાં,
 હુન્નરમાં, કારખાનામાં, ધંધામાં, તેનું નામજ નહીં, એટલે

ભાવ કોણ પૂછે ? પણ મારી પાછળ એ નાની ધૂંસ પોતાના
 ઝીણા દાંતો લઈ પડી છે, મારાં મંડળો તૂટવા માંડ્યાં છે,
 સનાતનીઓ, સમાજઓ, મુસલમાનો, પારસીઓ, બધા એક
 થવા માંડ્યા છે, બ્રિટિશો, અમેરિકનો, શયતાન પારસીઓ,
 તમામ ખાલુ પીલુ યુરોપ્યનનું રાજ્યું, પોશાક પણ મારોજ
 રાજ્યો, પણ બડા સોદા, પક્કા, હિંદુઓનું જરા પણ કિલ ન
 દુખાવ્યું, બ્રાહ્મણો પણ એમનાં બચ્ચાંઓમાં, હિંદુ કુટુંબમાં
 ફરતા હોય તેમ ફરે છે. અરે થીઓસોફીસ્ટ એટલે વેદાંની
 પણ પારસીઓ થયા, સરકારમાં પણ મોટા હોદ્દા એમણે
 મેળવ્યા, હિંદના દાદા સુધી તે જાત કહેવાણી, હાત્ બામણી-
 આઓ તમારું સંસ્કૃત તેમાં ઘુસાડ્યું, અમેરીકા વાલાએ મારું
 નખોદ વાળ્યું, નીચ અમેરિકને તો અવધી કરી અંદોપથી
 નીહવાઓજ કાડવાનો ધરખમ પાચો રચ્યો, હે પ્રભુ હવે શું
 કરવું બાપ; દવાઓ જાય, ડરેયો જાય, અને દાનધરમ સાચાં
 થાય, તો તો આપણી જડ ઝટ ઉખડી જાય ? પણ ફિકર નહીં,
 ઓહ્યા દબણીએ, અને બંગાલીએ તો (નામ નહીં લઉં
 બટનથી બાર વાગે છે બાપ) નખોદ વાળ્યું, જ્યાં ત્યાં મને
 ફેરવી નાંખવા, આ ફેશનની ડફાંસને તોડવા જીવતોડ મહેનત કરી,
 પણ બંદાના બેડા પાર. તેનાજ શિષ્યો, તેનેજ ગુરૂ માનતા,
 તેનીજ વાહવા બોલતા, આપણા ચાર છે ત્યાં લગણ બેડા
 પાર છે, થીઓસોફીસ્ટો તો હજી ગોટ્પીસ્ટમાંજ છે, ત્યાં સુધી
 આપણા લીટમાં છે.

વિદુષક—નકટ, નિર્લજ, તને હજારો હજાર ધિક્કાર છે.
સાખી.

“કુમકુમ કપાળે ચાંડલો છે. હિંદનો ગંગાધરો,
છે વાણીઆ પણ પ્રાણુ મારો તે, દેવ ઇંદ્ર, પત્તિ ખરો;
વેદાંતિ છે; માતા અમારી, અરૂણ દૈવત આપશે;
આ વાડી, આ વાડી, અમારી, દેહ દેશે સ્થાપશે.

નિર્લજ શું બકે છે? તારાં કૃત્યો તું સમજે છે કે
છુપાં છે, પણ યાદ રાખજે. હું તારા પડછાયાની
માફક તારી પાછળજ ફરું છું, તું તારાં છુપાં જનવરો
મારી પાછળ ફેરવ, લુણ્ડરામી, શિકારી કુતરા, મારા
તેજ, માફ ભક્ષ તારા મુખમાં આપવા, ભૂમી હરામી
થાય, બળે આંગળીઓ (આંગળીઓ લાંબી કરી
ખતાવે છે.) કહી તારા દાદાઓ, વડીલોની, હિત
કરનારાઓની, મશ્કરી કરે પણ—હું તો મારા રામનો.

કહ્યાણ (તર્જ.)

ઘટ ઘટમેં તુંહીં, પટપટ મેંહીં તુંહીં,
ખટ નખટ મેંહીં, રામ રામ;
ઘનશ્યામ, ધામ, નિશકામ, તુંહીં,
ફિર આઠો જામ, વિશરામ; તુંહીં.
અટપટી ગોલાંટી, અદભૂત આંટી,
જમકીટ ભાંતિ, રામ રામ તુંહીં.

અણુંઅણુંમાં રમ્યા રહ્યા છીએ, સુર અને અસુરોનાં
યુદ્ધ, સુધારા કુધારાનાં યુદ્ધ, ધર્મ અધર્મનાં યુદ્ધ, એમ ઢંઢ
યુદ્ધ થયાજ કરે છે, પણ મતિ નષ્ટ ! નાશ કોનો થયો છે ?
તેમ તારો પણ હવે અંત આવેલો છે.

યાતો દે રાજ મહિ મંડળ,

યાતો દે હાથમે', એક કમંડળ;

યા દે તુરંગ ચડનેડો,

યા દે કુરંગ છાલ કટકો.

કહત કપી તાનસેન, સુનશાહ અક્ષબર,

સખસેં ખુરો એક અધબીચ લટકનોં.

એવકુદ ? તને શ્રેષ્ઠ ગણી તારીજ તમામ રીતભાત
રાખી તેનુંજ આ પરિણામ મહા દુષ્ટ ફેશન તેને ઉત્તમ ગણ-
વામાં કેટલી ભૂલ, શી દુર્દશા ? અત્યારે તું અધર લટકતો
થયો છે, “નહીં ત્રનમાં નહીં તેરમાં, નહીં. છપન્નના મેળમાં,”
એવી તારી દશા થયેલી છે, હમેશાં; બાળ, યુવાની, અને
વૃદ્ધાવસ્થા એમ અવસ્થા કુદરત નિર્મિતજ છે. તેમ તેં તારૂં
પ્રખળ ખુબ વધાર્યું, પણ ચોક્કસ સમજજે, સૂર્ય ખપોરના
બાર વાગ્યા પછીથી ક્ષીણજ થાય છે; અને અંતે આથમે છે,
તેમ હવે તને પણ રોગ લાગુ પડ્યો છે; સર્વ દિશામાંથી
તારૂં નખોદ નીકળે છે, મોઢું પેટ છાતી તારી તુટી ગઇ છે,
ફક્ત તારા ટાંટીઆ તડફડાવ, નીચ, અધમાચરણી, આ મારૂં

ભવિષ્ય કુદરતી ભવિષ્ય છે, અભિમાન, અભિમાન ક્યાં લગણુ.

यद्वा यरति श्रेष्ठ स्तते देवतरो जनः

सयन्प्रमाणं कुडते लोकस्तदनुं वर्तते.

અમારી ત્રણે દિશા અને મધ્ય જાગ્યું છે, પેટના મળો કાઢી નાખ્યા છે, અને ખડુજ સાદા ખોરાકની, નીતી, રીતી, વિવેકથી વર્તશું, વર્તાવશું, અને એજ ચિત્ર પાડશું, અમેને પણ તારા તિરસ્કારેલાઓ એજ શિક્ષણ આપ્યું છે; માત્ર અમારાં પૂર્વનાં એવાં પાપ હશે કે જેથી અમે છતી દેખતી આંખે પણ આંધળા થઈ દેખતા દુખે પણ તે મુજબ વર્તતા નથી, એટલી વણુશંકરતા છે, એટલેજ સામા જવાબો સવાલો કરીએ છીએ, પણ તે સઘળું શાંત થઈ જશે, મારા ભાઈઓને, હું લડીશ, વઢીશ, તો પણ મારા છે, અરે શક, નીચ, દુરાચારી, વગર મૂછના, પંઠ, માથામાં સેથા આડા પાડી શણગારેલા પાવેઆ, હીચકારા, તું પણ મારો છે; પણ મારા તરીકે ઓળખાતો નથી, એટલે મારો અરે ? આખી પૃથ્વીનો મારો થયો છે, પિશાચ, વિચિત્ર વેશધારી, કુદરતથી વિરૂદ્ધ વર્તન કરનાર, ઈશ્વર વાક્યનો અનાદર કરનાર, અભિમાન, તારું અભિમાન, શરમ, શરમ, શરમ.

अलीमानसे तीन क्षय, नाम धर्म और ખંશ;

तुलसी नृपति तीन गये, डौरव, रावण, कंश.

તારી એ દશા પ્રત્યક્ષ કરી રહ્યો છું, સમજીને ઈશારો

બસ છે, ગધેડાંને ગમે તેટલું મારીએ, તો પણ ભૂંકશે, છતાં ચાલશે નહીં, ગદ્દા, વૃથા પૃથ્વીનો ભાર ઉપાડી જન્મ ધર્તા જણતી ને લજવી, કાળું કર કાળું; જા તારું સર્વત્ર અહિતજ થશે; જો હું શુદ્ધ સંકલ્પથી શુદ્ધ પ્રદાયર્યથી કહેતો હોઈશ તો; ચાલ પ્રભુ આ પાપીનાં દર્શન પણ નકામાં છે.

મૂર્ખ શિષ્યો પદ્ધતેન દુષ્ટ સ્ત્રિ ભરણે નય,
સસર્પેચ ગૃહે વાસો મૃત્યુ રેવ ન શંશય.

ચાલ, નારાયણ, નારાયણ, નારાયણ, (વિદુષક જાય છે.)
કહી—મૈન્યમ્ સર્વાર્થ સાધયેત્ કેમ? આપણે કાંઈ બોલ્યા? કેવા શાંત ઉભા હતા; નબોદ જાય સંસ કિરિતનું જ્યાં ત્યાં એ મારું નબોદ વાળે છે. વૃજલાષાએ, રામાયણ બનાવી, મારું કાશગ કાઢ્યું; પ્રભુની કૃપાથી રામાયણનો પ્રચાર (તુલસીકૃત રામાયણનો પ્રચાર) એ પોતીચાદાસોમાં નથી, અને ક્યાંક ખુલ્લે ખોચરે હોય તો વાંચનાર આપણા પડ ઇતિ ગ્રાહ્યો ધમા: કાંઈ અડચણ નથી. એતો આપણાજ લાભમાં, પણ હવે શું કરવું? ઝડપી વિજળીની માફક જ્યાં ત્યાં એજ લણકારા મારા નાશનાજ થાય છે. હો (દાંત કચકચાવી જોરથી લાત મારતો) બસ બસ ઢેમ, રાસ્કલ ચોહ માઈ લોડ, માઈ ગોડ, કેમ મુંઝાઈ છું? શું કરવું? કયો રસ્તો લઉં? ટર્કી, રૂષિઆ, બ્રિટિશ, અમેરિકા

વગેરેમાં મારા ફૂતો મોકલ્યા, મારીજ ફેશનેબલ ચીજોથી ફેશનમાં સમસ્ત પૃથ્વીને સળડાવી, પણ હિંદ-માં હોમરૂલ વગેરે પ્રજા બંધારણ એકય થયું, અને બ્રિટિશ સલ્તનતનાં તમામ અંગો એક રસ થઈ ગયાં, તો, આખી પૃથ્વીમાં જે મારી લેલિક શક્તિ, તેનો નાશ થશે, માટે ત્યાંજ ચાલ હાં હાં. કોંગ્રેસ, હોમરૂલ, વગેરેમાં ફાટપુટ પાડું કેમ ? બસ મારું સત્યાનાશ, વાળું એ બન્યાં છે. પણ દરકાર નથી, ચાલ ચાલ. મારાં ફેશનનાં વાળું તેને ચારે બાજુથી ઘેરી બેઠાં છે. ત્યાં લગણુ 'કશી દરકાર નથી. જે દીવસે એમણે એ મૂક્યાં ત્યારે આપણું સત્યાનાશ, ચાલ, ચાલ. આજ તેમની કમીટી છે, જોવા તો જઈ ? ત્યાં પણ મારા પૂજકો તો મોકલ્યા છે, હાય ! કશી દરકાર નથી. (જાય છે.)

પ્રવેશ ૬ ફો.

સર્વ હિતૈષીઓના, અગ્રેસરો; સત્ પુરૂષો, સમાજીઓ વગેરે.
 સદ્ગુણુલાલ—આપણે આજે એકત્ર મળેલા છીએ, તેનું કારણ હું નથી ધારતો કે તમારા સમજવામાં ન હોય ? આજે લગભગ ત્રીશ વરસ થયાં આપણા દેશની અવસ્થાનું દર્શન આપણા રાજારૂપ પિતાને આપણામાંના અને

વિદેશી બાતોએ દેખાડવા જે મહેનત કરેલી છે તેવોજ પોકાર પોચાડવો અને તેથી આપણો કચે રસ્તે ઉદ્ધાર થાય. એનું વિવેચન કરવાનું છે, દર વરસે આવી જે વખત સભા હિન્દુસ્તાનમાં ભરવામાં આવે છે. એટલે એ સભા. “ દેશ હિતકારિણી સભા ” આજે એમ સમજવું જોઈએ કે એ હિસાબે સાઠ વરસ થયા કામ કરી રહી છે. પ્રજા વર્ગ, આનંદથી ભાગ લેઈ પોતાના પોકેટમાંથી યથાશક્તિ પૈસા નદીની રેલના જોશની માફક ઉદારતાથી હોંસથી ઉછાળતો રહ્યો છે. અરજા પુરજા કરી આપણા-માંના મોટા મોટાઓને વિદેશે અરજીઓ મોકલી કામ કરીએ છીએ, પરિણામમાં દેશ જાગ્રત કરવા શિવાય અધિકારીઓની ઈતરાજી અને ઈર્ષા શિવાય કંઈ પણ ફળ પ્રાપ્ત કર્યું નથી, એમ ઘણા લોકોનો પોકાર છે, આ સભાનું નામ હિંદિ નેશનલ કોંગ્રેસ રાખવામાં આવેલું છે. દાણાના કોઠાર પર ચકલાં આવી એકઠાં થઈ દાણો ચરી પુ થઈ જાય છે, ક્યારે ? જરાક ભય-સૂચક ચિન્હ થતાંજ, એઓમાં, એક મૂઠીમાંજ રહી શકે એવા પ્રાણીમાં પણ એટલી શક્તિ છે કે ચરીનેજ પેટ ભરીનેજ જાય છે. કંઈને કંઈ દાણા ઉપાડીજ જાય છે. ત્યારે આપણે હાથાળા પગાળા મોટી આંખો વાળા મગજ-વાળા ભેગા થઈએ. અને પુ થઈ જઈએ. તે શિવાય કશું

કર્તવ્ય કરી શક્યા નથી, એમ ઘણાકે કહેશે, અને આપણે પણ ન્યામ રીતે એમ કહીશું તો શરમાવા સરખું નથી, આપણી ભૂલ આપણા ભાઈઓ પાસે કહેશું તો તેઓ આપણી ભૂલ બતાવશે, તે મુજબ વર્તીશું, તે પહેલાં મારે એટલું કહેવાની જરૂર છે કે આપણે ઘણું કર્યું છે, ચકલાંઓ, પક્ષીઓ, દાણા ખાઈ ચોરની માફક નાશી છુટે છે, ત્યારે આપણે આપણા જ્ઞાનના દાણાનાં બીજ ખુદ્દા હાથે વહેવરાવ્યાં છે. તેનું પરિણામ; કાયદાસરની લડતનું નામ આપવામાં આવેલું છે, તે માટે આપણું આજ ભેગું થવાનું નિમિત્ત છે. કાયદો દરેક માણસ સમજી શકે છે. કાયદાનો અર્થ કેાઇને પણ દુખ થવું ન જોઈએ, રેખ્યલરતા; પવિત્રતા, એજ હોવું જોઈએ; અને તે ન સમજી શકનાર, મનુષ્ય હોય, એમ કહી શકાયજ નહીં. ચકલાં, પશુ, પક્ષીઓ, પણ પોતાનાં બચ્ચાં જાળવવા માળા ગુફાઓ વગેરે શોધી કે બનાવી રાખે છે; કારણ તેમાં સહી સલામત રહી શકાય; પોતાનો ખોરાક ખરાબર મેળવી શકે, છુટથી હવા પાણી લઈ શકે? છુટથી હરિફરી શકે, એવું વર્તન, તેનું નામ કાયદો. તેમ પ્રાણી માત્રને તેમાં જરા પણ અડચણ થાય. એનું નામ કાયદા વિરુદ્ધ. એવું આપણને કંઈ પણ થાય. ત્યારે આપણે આપણા

રાજા રૂપ બાપ પાસે જવું જોઈએ, આપણા માટે દુખ સહન કરનારને ચાંદમાનની લાણીઓ આપવી જોઈએ; અને આપણા તરફથી મોટા ગણાતા તે ચાર જણને બાપા પાસે મોકલવા જોઈએ, તો આપણા બાપ કદી પણ આપણને તિરસ્કારી કાઢશેજ નહીં, જરૂર આપણને રાજી રાખશે, માટે જેમ અને તેમ, સારા સારા માણસોની યોગ્ય માણસોની ફરજ છે કે આપણે તાબડતોબ, સારી સરખી રકમ, એકઠી કરવી જોઈએ, અને હવે આપણે ઘણા દિવસ ઊંઘ લેવી નહીં જોઈએ. (તાળીઓ).

ઉદ્વત્તસિંહ—જે ઘડી જાય છે; એ વરસ સમાન જાય છે, માટે તુરતજ ઉડવું જોઈએ, (તાળીઓ) વચમાં બોલવાની ક્ષમા માગું છું.

બાનુઓ અંન મહાશયો, જેન્ટલમેનો, દેશમાં એટલાં બધાં ફટા જોશથી ચાલવાં જોઈએ કે; આપણને અને વિલાયત જનારાઓને નાણાંની અડચણ છે; એવું કદિ પણ જણાય નહીં, સહુથી દરેક કામમાં પૈસાની જરૂર મોટી છે, એ વિના કશું પણ કામ થશેજ નહીં, માટે મારું આ થોડું પણ અર્થ સહિતનું બોલવું 'મધ કરી પધારેલ ગૃહસ્થોની ક્ષમા માગું છું.

લટાકસિંહ—મહાશયો, પ્રીય સગુણલાલજીએ, જે લેકચર

આપ્યું તે એટલું બધું ઉત્તમ છે કે, મારું અંતઃકરણ મારા સ્વદેશ માટે ઉભરાઈ જઈ હર્ષાશ્રુઓ આવી જાય છે. અને આગળ એકપણ શબ્દ બોલી શકતો નથી, આપણી આવી ગંભીર સભાથી આપણા રાજાને એકદમ ભીતી થશે અને અધિકારીઓનાં હાંભ ગગડી જશે અને આપણાં નામો અમર રહેશે, અને સરકાર આપ, આપણને જરૂર લાણા લાણીઓ બક્ષશે, હું આ કામ કરવાને મોટો ઇત્તેજાર છું ઇશ્વર દેશની સેવા કરવાનો સમય આપે એજ ધન્ય જીંદગીને ગણું છું, મી. ગોખલે ગયા; મેતા. ફિરોજશા ગયા, તેઓની ઘણા બેવકૂફોએ મશકરી, કરી કરવાદો, થૂંકો એના મોંપર, પણ આપણે આપણું કર્તવ્ય ચાલુ રાખવાના, આપણને તો આપણનું કર્તવ્યજ ચાલુ રાખવાનું છે. સરકાર એટલે આપણો રાજા, એ આપ. અધિકારીઓ એટલે આપણા આપના નોકર, તે આપણા નોકર કાં નહીં ? આપણી ભૂમી, આપણાં ખેતરો આપણાં જંગલ તેની પેદાશોથી પગાર ખાઈ પેટ ભરનારા આપણા નોકર કાં નહીં ? આપણું રક્ષણ કરવું આપણને શાંતી આપવી, આનંદ આપવો, એ તેનું કામ ? તે ન બળવેતો બડા નિમક હરામ; આ શબ્દો મારા આપના છે, ઇશ્વરના છે, કા-ચ્છુ પરોપકારતો કરવો સહેલ છે, ખાઈને પણ કાર્ય-

ન કરતાતો, મહા નીચ, અધમ છે, એવા કોઈ પણ આ-
પણને તિરસ્કારે, તો એણે આપણા બાપનુંજ અપ-
માન કર્યું કહેવાય, માટે આપણે હવે તુરતજ ચેતવું
જેઈએ, એટલું કહી હું મારી જગા લઉં છું.

એડીટર શ્રી—મી. ભટ્ટાકસિંહના લાવણીની છટ્ટા, અને
સદગુણલાલના અપ્રતિમ લાવણ્યમય વાક્ય ચાતુર્યથી કોનું
મન મોહિત થશે નહીં ? રૂપિઆમાં જનસમાજ બગ-
ડ્યો; ત્યારે ઈંગ્લેંડપર જબરદસ્ત, આપત્તિ આવી પડી,
કે જે, તેની મદદ હતી, તે સ્થળે તેને સંભાળવાની
ધોંસરી આવી પડી. ખુદ ઈંગ્લેંડમાં પણ, સમાધાનપાર્ટી
અને લડાઈ જોશમાંથી ચલાવવાના પક્ષો અવારનવાર
થોડે ઘણે અશે લડવાનું સંભળાય છે, આ બધું શાથી
થયું ? પ્રજાના ઐક્યમત્તવિના, આણુઓ છુટાં થવાથી,
આણું ભૂમંડળ, શાથી સળગી ઉઠયું ? છિન્નલિન્ન ત-
ત્વના ભાવે, આપણે જો આપણા રાજ તરફ વફાદારી
બતાવવી હોય, પુત્ર તે સુપુત્ર તરીકેની ફરજ બજા-
વવી હોય, તો આ સમય છે, કે આપણાં દુઃખો,
આપણી અડચણો તેનો તુરતજ નિકાલ કરાવી લેવો,
કે જેથી આપણાં મન શાંત થાય, ત્યારબાદ પૂર્ણ સં-
તોષાવાથી, આનંદમાં આવી, સહાયતા આપવા તત્પર
થાઓ, કે જેથી સમસ્ત પૃથ્વીમાં, શાંતી પ્રસરાતી આ-

પણી અ કલંકિત. કિર્તિ હમેશની માફક કાળગણનામાં પ્રકાશતી અચળ રહે—(તાળીઓ)

ભોળાભાઈ—સેલ્ફ ઓસ્પિટાલમાં વિલાયતથી વીશ નર્સો આવી, તે ઓસ્પિટલમાં મેં રૂ. ૨૦૦૦) આપ્યા, એવાં ઘણાંક કામો કરી મેં મારાં નામો બહાર પાડ્યાં છે, અને મારા નામથી કેલેન્ડેર, સ્કૂલો, ઍડિંગ્સો, ઓસ્પિટાલો, ચાલુ કરી દીધાં છે. અને તેમાં તમામ વિદેશી મોટા પગાર ખાનારાજ રાખ્યા છે. અને તે પણ અધિકારીઓની સલાહથીજ એમ કરવામાં આવેલું છે. એટલે તેઓ પણ આ, મારા કામમાં જરૂર મદદ આપશેજ એમાં શો શક છે ? મને કિતાબ પણ, તેમણે અપાવ્યા છે.

સર્વે—ઠરાવ સર્વાનુમતે પસાર.

સર્વહિત—(દિવાનો) સમૂર, હું એક બ્રાહ્મણશુ, મારા એક વડીલોએ તમોને જે કુદરતમાં તમો વસો છો, તે તમામનું જ્ઞાન આપેલું છે, મારા ભાઈઓએ કેટલાંક શાસ્ત્રો તો વંશપરંપરાએ ગોખી ગોખી મુખપાઠ કરેલા છે, કે જે કોઈ પણ કાળે નાશ થઈ શકે નહીં, આજે પણ મારા ભાઈઓ, વ્યાપારીમાં નામું માંડી, તેનો હિસાબ, ઘરખર્ચાદી રાખે છે. અરે અધમદશા કબૂલ કરી, પણ રસોઈ કરી તમારા માંનાને જમાડે છે, પાણી પાય છે, અને ગાયન, નાટક આદી દરેક રીતે, આ-

નંદ આપી. ઉપકાર કરતા રહ્યા છે, વગર બાણેલાઓ પણુ લિખારીઓ શિવાયના નિરૂદ્ધમી નથી, અને સાધારણુ યજ્ઞમાન વૃત્તિ કરનારાઓએ પણુ શ્રદ્ધાને ટકાવી રાખી છે. એવા અમારા વડીલોના, અને અમારા ઉપકારોના હું નથી ધારતો કે એક પણુ રૂણી ન હોય ? અને ગુણનો ષઢ્ઢૌ બૂલનાર, વર્ણુશંકર, નિમકહરામ, નીચમાં નીચ, અજ્ઞાની હોવો જોઈએ, આ સભા જ્ઞાન સભા છે, એટલે મારી ગમે તેવી દશામાં પણ, માફ માન જાળવી, મારા યોગ્ય જણાતા શબ્દોનો અમલ તમારે કરવોજ જોઈએ, એમ હું તમોને આજ્ઞા કરું છું. પ્રાદ્યણુ, મારા બાઈ ક્ષત્રિઓ, મારા શિષ્યો, અને વણિકો, શુદ્રો વિગેરે મારા સંબંધીઓ, આપર લક્ષ આપો લક્ષ આપો.

કવિત.

પ્રાદ્યણુ, પેઠી પતાળ છલ્યો, અરૂં પ્રાદ્યણુ સાઠ, સહસ્રકોં માર્યો; પ્રાદ્યણુ લાત, હની હરિકે તન, પ્રાદ્યણુને યદુ કુલ સંહાર્યો. પ્રાદ્યણુ સોષી સમુદ્ર લીયો, અરૂં પ્રાદ્યણુ ક્ષત્રિન કો દલ માર્યો; પ્રાદ્યણુ સેં કોઈ ખેર કરો નહીં, પ્રાદ્યણુ સેં પરમેશ્વર હાર્યો.

એજ પ્રાદ્યણુએ, લોહાણુને સ્થાયતા કરી હતી, એજ પ્રાદ્યણુએ કણુજીને સ્થાયતા કરી હતી, એજ પ્રાદ્યણુ. જમતજુર પદ ધારણુ કરી રહ્યા છે. તેનું આ એક અણુ

છે, તેનું સાંભળો, જરા સાંભળો, સંસ્કૃત ભાષાને
 સુવાહી દીધી, પ્રાકૃત ભાષાના ગ્રંથોને, પણ તિલાંજલી
 આપી, ગુજરાતી, પણ ગુજરાતમાં ભણેલા, બોલે નહીં
 બધી વર્ણશંકર વાત, અને સાધારણ ગામડીઆ, અ-
 જ્ઞાન, સિંધી ભાષામાં તો માત્ર ગુરુમુખી મહા માયાએ
 બણે છે. બાકી જ્ઞાનની વાતની તો ઘાતજ થઈ ગ-
 એલી છે, ભણેલો જ્ઞાની સુધરેલો દેશનેબલ, કલીજ
 ગણાય ? ત્યાંજ મોટાઈ, મહત્વતા, રહી, કોઈ વકીલ બન્યા
 સદિ વિરૂદ્ધ આચરણમાં, પાકા પણ મોટા ભા સાહેબ,
 મિડવાઈફ થઈ, ઉપરીને સંતોષ્યા, એટલે બેડા પાર,
 એમ જ્યાં ત્યાં છુટા છેડા, પુનર્લગ્ન, જ્ઞાતિ વિરૂદ્ધ લગ્ન,
 એ બધું શું બતાવે છે ? પ્રાદ્યક્ષેણે વિદ્યાદાન આપી,
 સુધારવાની શક્તિની સદ્બુદ્ધિ મળે નહીં, પણ તેની
 નિંદા કરવામાં વર્ણશંકરાઈમાં પહેલે દરજ્જે ભાગ
 લોગવે, આ બધું જ્યાં લગણ સુધરે નહીં, ત્યાં લગણ
 કશું સુધારી શકવાના નથી. પ્રાદ્યક્ષેણે હાથમાં લેા,
 વિદ્વાનોને હાથમાં લેા, તેનું પૂજન કરો, તે ધરધર
 જગાવશે, તમે દેશ સુધારાની વાતો કરો છો. દેશ
 દેશ, દેશ કહો છો, પણ આ સભામાંના કેટલાકોએ
 પોતાના ફેસમાં (પોશાકમાં) ઉભા રહી, કેટલાકોએ
 પોતાની માતૃ ભાષામાં બોલી, કેટલાકોએ દેશી રૂઢીનો

સાત્વિક, સાદો, સીધો ને સહેલોસદ, અને દુઝોટચ્ચ;
 ઉપાય શોધ્યો છે? એમ કહી શકશો? મારા ક્રોધપર
 નજર ન કરતા, મારો ક્રોધ પણ તમારા હિતમાટેજ
 છે, ચાંદ, એક. આઈનો દેશ હિતેષિને આપવો! શા
 માટે બીજા અક્ષર જોઈએ? શા માટે બીજો (પોશાક)
 કેસ જોઈએ? શામાટે બીજી ભાષામાં તમારાં કામોનાં
 મથાળાં, હોમફલ, લીજ, નેશનલ, કોંગ્રેસ, વગેરે શા-
 માટે જોઈએ? અહીં કોણ તમારા સામ્યે ઈંગ્લીશ
 વાતો કરનાર છે? અહીં કયા અંગ્રેજ મંડળમાં રહી
 તમે તમારી વિદ્વતા બતાવવા આબ્યા છો? લાખો નહીં
 પણ કરોડો પૈસા શા માટે ખરબાદ કરો છો, વિદેશે
 જશે સ્ટીમરનાં બાડાંથી વિદેશીઓનાં ગજવાં ભરશે,
 ત્યાં હોટેલોને નાણાં આપશે, અરે હાય? હાય! હરિ!
 હરિ! હરિ! આ તમારી બુદ્ધિ? આ તમારી શક્તિ?
 આ સ્વદેશીઓ? કયા બંગાલીઓ વિલાયત ગયા હતા,
 કયા વાણીઆઓ વિલાયત જઈ પોકાર કયો હતો, મ-
 હારો બહાલો જયરાજ પિતા શ્રીકૃષ્ણરૂપ પોતે ઈંદ્રપ્રસ્થ
 પધારી, ભાગલા કાડી નાંખ્યાં, તમારામાં છે શક્તિ?
 કઈ શક્તિ? લડવાની? ના, કદી પણ નહીં આપણો
 સંસ્કૃત, શાસ્ત્રોનો, કુરાનોનો, બાઈબલનો અહિંસાજ
 મુખ્ય ધર્મ છે, એમાંજ વિજય છે. તે કરતાં આવડે

છે ! યાદ રાખો મેદાનમાં છે, સત્યના મેદાનમાં ઉભારહો, તમે સત્ય બની જાઓ, જીવો શું પરિણામ આવે છે. તમારા દેશને પ્રથમ. પકડેલા ફેશનને બહાર કાઢો ફેશનરાજ કલ્લીરાજ, અનાચાર રાજના, અધમા ચરણનું દાસત્વ છોડો, તમે જાતે પોતે, પોતાને ઓળખો, આમાં બેઠેલા તમામને હું મારા દેશી પોશાકમાં સજ થયેલા બેઠશ, ત્યારે તુરતજ તમારો ઉદ્ધાર બતાવીશ.

કદી—(એકબાજુ છુપાઈને) નખોદ બાળશે આ દીવાનો, ખેર શું થાય છે જોઈશું.

अथ येन्वभिभं धर्म्यं संग्राम न करिष्यसि;
ततः स्वधर्मं क्तिरित्य, हित्वा पाप भवाप्ससी.

મારામારીનું યુદ્ધસ્થાન નથી, ધર્મયુદ્ધ લડો, અધિકારીઓ દેવના દ્વારપાલ સરખા છે, શા માટે કચવાવવા બેઠ્યો? તમે લડવા જાઓ છો, પણ તમારો યુનિકોર્મ ક્યાં? ક્યા દેશમાં યુનિકોર્મ વગર લડાય છે? તમે કયું યુદ્ધ કરવા માંગો છો? શાજીથી કે સાત્વિકવૃત્તિથી! આર્યાવર્ત હમેશાં સાત્વિક છે. સર્વ જગતને સાત્વિકતાનું શિક્ષણ આપે છે. સર્વ ધર્મો સાત્વિક બુદ્ધિથી જય કહે છે, તેજ સાત્વિક વૃત્તિનાં તમે શાં હથિઆર ધારણ કર્યાં છે? ટેબલપર હાથ મારવા? મોટા ઘાંટા પાડવા તેથી શૂરત્વ દેખાડાતું નથી, પ્રતાપની ગું-પડી, શિવાજીનું વનમાં રખડવું, ગુફામનાં પર્ણાશન. હજરત

મહામંદ્રનું ધ્યાન, રામચંદ્રજીનો વનવાસ, શંકરસ્વામીની પવિ-
ત્રતા, બુદ્ધનો રાજ્યત્યાગ, જૈનાચાર્યોની તપશ્ચર્યા, ગુરૂ નાનકનો
યોગ્યાબ્યાસ, જીસસક્રીસ્ટનું હિમાલયમાં ગુરૂ પાસે ચિત્તવૃત્તિ
નિરોધનું એકાંત રહેઠાણ, વગેરેનું વ્રત જ્યાંલગણ ધારણ થાય
નહીં, ત્યાં લગણ તમારો જય નથી, નથી, અને નથી, તમે,
તમારો દેશ, તે પછી તમારા સંસર્ગીઓ સુધરે એટલે દેશ
અને જગત સુધરશે. ધરખાલી ખેસો, કામ અને જીહા કૂર ઉઘોગો
છોડો, મિથ્યા બકવાદે બહાર નીકળવું બંધ કરો, માત્ર એક
ધંધરનું જ સ્મરણ શુદ્ધ બુદ્ધિથી બે ચાર દિવસ, આઠ પંદર
દિવસ, અપવાસો, એક ટાણાથી કરી જુઓ જોઈએ? સાચા
હિન્દુઓ, મુસલમાનો, યુરોપીયો, આદી સર્વ પ્રજા દરેક રીતે
પવિત્ર બનો જંગબારના આફ્રિકનની માફક, આર્યાવર્તના હ-
વનની માફક, દેવ પ્રસન્ન થાય છે કે કેમ? તમોને દુઃખ આ-
પનારા, તમોને અડચણ જણાતી વિપત્તિઓ, તમારાથી વગર
પૈસે વગર દ્રવ્ય, વગર લડયે, વગર મુસાફરી કર્યે, વગર ખર્ચ
કર્યે, વગર દેશના પૈસા ઓઠાવ્યે, નાશ પામશે. અને ત્યારેજ
તમારી સિદ્ધિ થશે, આ એક મહામંત્રનો ઉપદેશ હશે જી-
ઓતો ખરા! શું પરિણામ આવે છે? પણ આધ્યાત્મિક બળજ
ક્યાં છે? માતાઓ, ભગનીઓ, બાળકોનાં દુઃખ સર્વાંશે નાશ
કરવાનો સહેલો સીધો અને, સ્પીરીચ્યુલીઝમ, હીપ્ટોનીઝમ,
મેસ્મેરીઝમ, યોગ, યોગ, અને યોગનો સિદ્ધાંત દૃઢ સંકલ્પ,

શુદ્ધ આંતર, શુદ્ધ પોશાક, શુદ્ધ આચરણથી કરો, શા માટે ફળિયુત નહીં થાય? તમારામાં શ્રદ્ધા ક્યાં છે? યસિંહ, મીરાં, ની વાર કરનાર કોણ હતું? શ્રી કૃષ્ણનાં વચનો શું છે? રૂઓછો શું? વખત શા માટે ખુઓ છો, એમ કરો, અને ફળ ન મળે તો, ઈશ્વરજ નથી એમ કહેવાશે. એ શું ઈશ્વર સહન કરશે કે? આપણી માંગણીઓ દાખી દેવાનું આપણે રાજા જયરાજ કદી પણ પગલાં ભરશે નહીં, કર્જનનો દાખલો જુઓ? પારટીસન કર્યું, પરિણામ શું આવ્યું? બાપાને આંહીં આવવુંજ પડ્યું, અને તોડવુંજ પડ્યું, એ વખતે બંગાળી પ્રજાએ શું કર્યું હતું? નહીં કે ખૂનામરકી, અત્યાચારોથી ડરી, રાજાએ એમ કર્યું હતું, પણ બચ્ચાંની દાઝ ગણી હતી, યાદ રાખો, કોઇપણ તમારા-માંથી ત્યાં જશે, પરિણામ શૂન્યજ આવશે. કારણ અત્યારે ત્યાંના મામલામાં, અથાગ ઉપાધિઓમાં, આવું એક આવરણ તેમનેજ કોધરૂપ જણાશે, તેમને દુખ આપનાર, તમારાપર બોલે નાખનાર નેજ સમજાવવા છે. તે પણ તમારા ભાઈઓ છે. ઇલાજ અજમાવો, જુઓ શું પરિણામ આવે છે. તદ્દન શાંતી નો સત્યાચૂક, અને સારી અને ટુંકી વાત, પછી પણ તમારી મરજી, નારાયણ, નારાયણ, નારાયણ. (ચાલ્યો જાય છે. આ શિર્વાદ કલ્યાણ મસ્તુ. સર્વ જગતની પ્રજા દરેક રીતે એકત્ર બનો, પવિત્ર બનો.

સર્વે—હવે આપણે બીજી કમીટી કરી આ વિષયપર વિવે-

ચન ચલાવશું, મહારાજ દીવાનો નહીં, પણ ખરો દેશ
હાજર છે. આપણે જાતે સુધરવું એ તેમનું કહેવું અક્ષ-
રસઃ સત્ય છે, “આર્યથીજ સિદ્ધિ છે.” (તાળીઓ
મડમડાટ.) સભાવિસર્જન.

પ્રવેશ ૭ મો.

સ્થળ રસ્તો. પાછળથી અરણ્ય મેદાન.

કોઈ હાલ કહો જાકે—એ રાહ.

(વૃક્ષ આશ્રયરૂપે)

આ શી દશા થઈ મારી, કરો કાંઈ પ્રભુ ચારી....આશી.
સ્થળ સ્થળમાં હું એકલવાયો, નહીં જળને ખેંચી શકતો;
તેથી વાદળ નહિં વરસાવે, દુકાળ તેથી ટકતો;
ખગડે વાયુ દુખકારી ઇ. ઈ મરકી માણસ દેમારી—આશી.
પશુહિંસાથી, ખાતર અટક્યું, ભૂખ નમારી ભાગી;
જમીનનો રસ કસ તેથી ખૂટ્યો, બન્યા અમેજ અભાગી;
(ફળપણ) જયમ ખગડેલી નારી,
(તેમ સહુ શરિરે) જીવિત આં હારી, ઇ.ઈ.ઈ.આ શી દશા થઈ.
મહમદ સાહેબે હાતણ બહુદિન, ચલાવવાને કહાવ્યું,
બીજાઓએ કર્યું એમ છે, એક કાપ્યું ત્યાં બે વવરાવ્યું;
જુઓ કાંઈકતો ધારી, હવે તો અવધિ આવારી, ઇ.ઈ. આશી.

શાદ્દલ વિકિરિત છંદ. (સાખીમાં ગવાય છે.)

જ્યાં સુંદર ખગિયા હતા, ઉપવનો, વૃદ્ધો રૂપીનાં હતાં;
ત્યાં મેદાન, પહાડ, શુષ્ક સરિતા, નિર જન્ય રેતી થકાં;
ચરતી કામદુધા, હરિણ મૃગલાં, વાઘાંખરો દીપતાં,
તપતા તાપસ ત્યાં અરે, અણુ નહીં વાયુ વહે ધીકતા,

રેલ્વેની સડકો, નદીઓના પૂલો, મોટી ઇમારતોની
મુનસફીઓ, કાગળનાં કારખાનાંઓ, ખુરશીની ખુશામતો, તમે
મારું સત્યાનાથ વાળ્યું; દ્રવ્ય લોલે જમીન ખેડાવી નાંખી,
ગૌચરો પણ કાડી નાંખ્યાં; પણ યાદ રાખજો, વિલાયતમાં એક
દેશમાં એક જંગલ કપાવી નાંખવાથી પાછળથી નુકસાનીની
ખબર પડી, ત્યાર બાદ ફરી તેજ જંગલ, સુધરાવી નાંખ્યું,
મહાખજેશ્વરપર જે વરસાદ થતો હતો; તે થોડો થવા લાગ્યો છે,
એ તમામ મારા નાશના પરિણામે છે. આખરમાં આખર
પેશ્વાઈ સરકાર સુધી મારું રક્ષણ થતું આવ્યું છે. મારાં
અંગને નુકસાન કરનારને સજા થતી હતી, પણ અત્યારે તો
ખુદ હિંદુઓ; મહોમેડનો, વગેરે. ધર્મોનાં ફરમાનોને અગાં
મૂકી મારું કાપે છે, અરે! મને જડથી ઉખેડી નાખે છે, તેમાં
તેમનુંજ કપાય છે, એક લાખ રૂપીઆ ખરચી સુંદર મકાન
બનાવે; તેમાં વસ્તીથી ચિઠ્ઠાર માણસોની વસ્તી રહે; તેનો
વાયુ ખગડે, તેથી મરકી થાય; એ સહન કરે છે. પણ એટલાંજ
પૈસાનો ખગીચો, વાડી, વગેરે સ્થળે સ્થળ કરી તેની અંદર

રહેવાથી શો લાભ થાય છે, તે આખું જગત જુએ છે, મરકી
 થતાં લોકો બગીચામાં નાસે છે, મારે શરણે આવે છે, પણ
 શુભચેર, મારી દશાપર લક્ષ આપતા નથી. મોટાં શહેરોમાં
 મોટા માળામાંથી, માળાનાં બાડાંથી કમાણી ખાવાના લાલચુ
 બ્યાપારીઓ અને અંદર રહેનારાં માણસો, એમ નથી સમજતાં,
 કે અમારી આજુ બાજુ એક પણ ઝાડ નથી; ત્યાં અમે કેમ
 રહી શકીશું? અમે જગતનું ઢાંકણ છીએ, તમારા શરિરપરની
 આમડી છીએ; તેનો નાશ થવાથી હે મનુષ્ય તારો નાશ
 થાય છે. ઘરો છે. અને થશે. હે પ્રભુ હવે તો સદ્બુદ્ધિ આપ,
 અને મારી ઉન્નતિનું, તેઓના લક્ષમાં ઉતાર, ચાલ કરેલાં
 કર્મોનાં ફળ લોગવવા દો, આખરાના પાનની, વડના પાનની,
 પતરાવળી, અને દડીઆઓમાં, અને કેળોનાં પાતરામાં, ખોરાક
 ખાવાનું, પવિત્ર માનતા, તે આજ પીતળનાં, કાંસાનાં, કલઈ
 આપેલાં વાસણોમાં લોજન કરવા માંડયા; તુંબડાંનાં માટીનાં
 વાસણોમાં પીવાનું સ્વચ્છ નિરોગી જળ મૂકી, ત્રાંબા, પીતળની
 ચકચકિત હેલોમાં પાણી પીવાનું અને રસોઈ કરવાનું મન
 મોઢું, ત્રાંબામાં મોરથુથુ એ ઝેર છે, પીતળમાં પણ જસત
 ત્રાંબાનું સંમેલન છે, એવીજ કલઈ નિષેધ છે, તેમાં રાત્ર
 દીવસ પાણી રહેવાથી તેનાં તત્વોનું ઝેર આજ પ્રભુ; નિશ્ચિન
 પીએ છે, માટીનાં વાસણોમાં એક વખત પીધેલું કે ખાધેલું,
 વાસણ ફેંકી દેવાની એટલા મારેજ આજ્ઞા કરેલી છે કે, એમાં

ગૃહણ કરવાની તાત્કાલિક શક્તિ છે; વિજળી બનાવવા કાચ,
 અને રેશમનું ધર્ષણ કરવામાં આવે છે: એજ કાચ માટીમાંથી
 બનેલો છે, તેજ માટીના ખ્યાલા કે રકે-બીમાં, ખાણું ખાના-
 રની કારખોન હવા; રોગનો ચેપ, પ્રહણ કરવાની મજબૂત
 શક્તિ ધરાવેછે, અને તેનો બીજો માણસ ઉપયોગ કરે તો તેનો
 ચેપ લાગ્યા વગર રહેતો નથી, અને એજ ચેપી રોગથી,
 અટકવા, કોરનટાઈન, (સ્થાન બદલવું) વગેરે નિયમો ઘડ્યા,
 અને સૂતકને વહેમ ગણવા માંડ્યાં ? પણ યાદ રાખો ? કુદરત
 છોડવાનીજ નથી, ગામો ગામ, ઘરોઘર, એ ચેપથી નાશ પામ્યાં ?
 રખડતાં થઈ ગયાં, બ્યાં હમેશાં ઝેરજ પીવાય છે; ઝેરનાં
 વાસણોમાંજ, શાક, દાળ, ખીચડી; કંડીઓ, વગેરે ખાવાના
 અને પીવાના પદાર્થોનો ઉપયોગ થાય છે, એના તરફ આજ
 કાલનો સુધારો, સુધરેલા ડોક્ટરો, કે સુધરેલી મ્યુનિસિપાલિટી,
 કોણ લક્ષ આપે છે ? સુંદર કુવાનું જળ મૂકી નળના જસત-
 માંથી ઘસાઈ આવતું, અનેક ગટરો અને બાજરૂ નીચેથી
 આવતા નળોના સંબંધવાળું, અને અનેક અસંસ્કારી પુરૂષોના
 સ્પર્શવાળું, જળ, પીવામાં સ્વચ્છ મનાય છે; એ જરૂર સુધારવા,
 સુરા ખારનું કે એવાં તત્ત્વોનું મિશ્રણ એ પાણીમાં નાંખવામાં
 આવે છે, જેથી પુરૂષો નામર્દ બને છે, અને સ્ત્રીઓ કુલી
 બન્ય છે. ખરાબ તત્ત્વોથી, વિકારો વધી, ખુબલી, પ્રદર વગેરે
 દરદોથી, ગર્ભાશયો, વિર્યાશ્રવોનાં સ્થાન બગડી પ્રબ્ધ દરેક રીતે

નિર્માલ્ય બને છે. આ ઝખહળ તે સુધારે, કોનાપર ધાર મૂકી છે ? તરવારની ધારતો એકદમ કાપી મોક્ષ આપે છે, પણ આવી ઝીણી ધાર રીખાવી રીખાવી મારી નાંખે છે. અને દોષ રાખ્યા ધિકારીઓ પર ન'ખાય છે; કુંભારનો ગુસ્સો ગપેડીના કાન પકડે છે, આ દશા આ દેશની ? લાકડાની આખડી પહેરવાથી અંજુડાની નસો દબાય છે, તેથી વિર્યશ્રાવ થતો નથી, માટેજ પ્રહ્લ્યાચારીઓ પહેરે છે, અરે ! પગના તળામાં ખૂટ પગરખાં મોજાં આપો દિવસ પહેરી રાખવાથી પગમાં ગરમીનું જ્વેશ વધવાથી, એ ગરમી મગજમાં ચડે છે. તેના પરિણામે કપાળ-માં પાણાનાં ચશ્માં રાખવા બાળકોથીજ પ્રથા ચાલી છે, દેશી બુના, સવાશેર તેલ જોડાને, પીવરાવતા, તેલ વગરના જોડા અપવિત્ર ગણાતા; તેને આજ કોઈ ગણકારતું નથી, પગમાં તેલ, માથામાં લાંબા કેશો રાખી તેમાં તેલ, ભર્યું રહેવાથી મગજ અને આંખ થડાં રહેતાં, ચશ્માની જરૂર રહેતી નહી, વીર્ય બગડતું નહી, તેની જગાએ, મારો તમામ આશ્રય મૂકી દીધો. આ મારી દશા ? કે સુધરેલાની દશા ? હું શું જોઉં છું ? હે પ્રભુ હવે તો આંખ ઉઘાડો ?

સુચરાજ—(ખાંસી ખાતા ખાતા હાંફતા આવે છે.)

ધત તારું નખોદ જાય ? મારા સામે આ બડબડાટ કેવો ? હું આપો દિવસ કે રાત્ર મનુષ્યને, મારી ખોં-ખોંથી સુવા દેતો નથી, કે જેથી ઘરમાં ચોરની બીતી

રહે. ડોક્ટરો અને વૈદોનું અવાર નવાર આવવું; એ મારો થોડી પહેરો છે. એટલે હું વગર રાજાએ રાજા છું. ચિંતા ભય, વ્યાકુળતા, અવ્યવસ્થા, દ્રવ્યહાની કરાવી સળગતી સંગડીને અંગાર એવો પ્રસરાવું છું. કે, ડોક્ટરો અને વૈદો હવા ફેર કરવા જંગલોમાં મૂકે છે, પણ ગામમાં બગીચા અને ઘરોમાં વાડીઓ જળાશયો રાખતા નથી, ઘેર દાદરાપર ફૂંડાં રખાવું છું. જાળીઓપર નિરૂપયોગી વેલીઓ રખાવું છું. તે માત્ર તેમને એવકુદો બનાવવા માટેજ, કુદરતની શી જરૂર છે. તે માટેજ પણ આપણું એથી બરાબર કામ સધાય છે, મારો કાપો, ઈમારતો બધાવો; અને ઇન્જનોમાં ઝાડોનાં ઝાડો ભસ્મીભૂત કરો, તો હું સદાનો એવાઓનો સેવક હાજરજ છું, વગર બોલાવે હાજર છું.

દુઃકાળસિંહ-હું તમોને મદદગાર છું, ઝાડો વિશેષ હોય ત્યાં નીચ વરસાદ રેલમછેલ, કરી માફ સત્યાનાશ કાઢે છે, પણ રણમાં, રેતીનાં, મેદાનોમાં કે સમુદ્રમાં તે વરસાદ બહુજ થોડે અંશે વરસે છે. તીડો પણ એવાંજ મેદાનોનું જન્મ સ્થાન છે, એટલે એ આપણું સહાયતા રૂપજ છે; બૂખમરાથી મરતાં પ્રાણીને, મનુષ્યોનાં, હાડકાંઓ પણ આ દેશના લોક પોતાના દેશમાં રહેવા દેતા નથી, તેથી કરોડો રૂપીઆનું તુકશાન દેશને

થવાથી, જમીન રસકસ વગરની થાય, અને વનસ્પત્તિ તેથી વિશાળપણું ધારણ કરી શકે નહીં, એટલે વધારે પાણી ખેંચી શકે નહીં, એટલે આપણા રામને મોજની મોજ કેમ ? હું તમારો મદદગાર ખરો કે નહીં ? કેમ કેવો સુધારો ? આનું નામ ફેશન. કલિરાજ.

દરિદ્રતાદેવી—હું પણ તમોને ઓછી મદદગાર નથી, માંસાહારથી, દારૂથી, સડેલાં, વાસી અનાજો, મારાં બાળકોને ખવરાવું છું; પીવરાવું છું. સોડા વોટર તો જરૂર પાઉં છું, કારણ તેમાં સોડા એટલે પાપડીઓ ખાર અને ગંધકનો તેજા નાંખું છું, તેથી માંસ પણ ગળી જાય; તેતો હું ખુશીથી પાઉં છું. સોડાથી લૂગડાં વગેરે ધોવાય છે; તેમ હું આખા શરિરને ધોઈ નાંખું છું. કેમ ! હોટેલોમાં જમવાની એવી હેબીટ મારા કુમળાં બચ્ચાંને પાડી છે, કે મારે રસોઈનીજ પંચાત ઓછી છે. અને ખાટલા તો મારા ઘરમાં દિવસ રાત્ર ઢાળ્યાજ પડ્યા રહે છે, ઘરજ મારી ઓસ્પિટલ બનાવી છે, મારા પત્તિને ઘરમાં પગ મૂકતાંજ, પૈસાની પીડામાં એવી નાંખું છું, કે ઘરમાં આવતાંજ પગ મૂકતાંજ ડરે છે, એટલે ઘણું ખર્ચ ઘરમાંજ થોડું આવે છે, હું પણ આખો દિવસ મિટિંગોમાંજ આવાજ કામે ફરું છું, એટલે ભુઓ, માઈ શરિર, શુભાખનું પુલ

તડકામાં ફરવાથી કરમાઈ જાય, તેમ હું પણ કેવી કરમાઈ પ્રહર રોગવાળી; કેવાં પીળાં, ફિકાં બાળકો ઉપજાવું છું, અને એ ઉપજેલાં બાળકો પણ મારા આચાર વિચારથી મારાજ સંસ્કારનાં બને છે, એટલે જેમ બેશો તેમ આ આપની મહાન શક્તિ કોઈ પણ રીતે તમને ઓછી મદદગાર નથી. લાચારીજ માત્ર એટલીજ છે, કે મારી ઉમ્મર બહુ થોડી છે, અને મારાં બચ્ચાંઓ પણ ઝાઝું જીવતાં નથી, એટલે અમે લાંબી આયુષ્યવાળાને મદદ કરી શકતાં નથી. ક્ષયરાજ પણ ત્રણ વરસમાંજ પોતાનું કામ પતાવી દે છે. પણ ત્યાં હું નવાં તૈયાર લક્ષ ઉપજાવી રાખું છું. લાત મારો વૃક્ષને એના સામુંજ બેશો માં.

પ્રવેશ ૮ મો.

અર્વહિત-રસ્તામાં રાજની સ્તુતિ કરે છે, ખેદ કરે છે. ત્યાં શક્તિના મંદિરમાં પુજન થવાની, ઘંટડીના નાદથી ત્યાં જવું ત્યાં શક્તિનું દર્શન શક્તિઓનો સમાજ મંડળ રૂપે દેખાવું લાવણ. પછી અલોપ થવું.

આશા.

સભ એ માફ રૂપ, (૨) શ્રી કૃષ્ણ પ્રભુએ કહ્યું છે. ગીતામાં સભ એ માફ રૂપ.

આ અવનીમાં અવતરતો હું,
શિક્ષણ માટે ભૂપ ભૂપ. રાજા.
અધમ અનાચારી અપ કૃત્તી,
તેનો છું શુરૂ રૂપ રૂપ. રાજા.
એક પવિત્રતા નીતીને મૂકે,
તેમને છું ચમરૂપ સ્વરૂપ. રાજા.
રૈયત બાબક સમ બુધ રાખે;
હુણેને હું ભવ કૂપ કૂપ. રાજા.
એક વચન સુખ કારણ સાચું,
આપ બને જે અનુપ અનુપ. રાજા.

વાહ શ્રી કૃષ્ણ તારાં વચનો.

“ યદાયદાહી ધર્મસ્ય ગ્લાનિર્ભવતિ ભારત.

અભ્યુત્થાન મ ધર્મસ્ય, તદાન્માનમ્ સુખમ્બહુમ્ ”

હે ધારણ કરવાવાળા અવતારતું હવે શા કારણે છુપાઈ
છે. અરે આ પૃથ્વીની દશા શું તારાથી અજાણી છે.
હરિ હરિ હરિ. ક્યાં ગઈ દેશની શક્તિઓ ? ક્યાં ગયા આમુંડ-
રાય ? તમારી આમુંડા દેવી ? અંબે, આરાસુરી, વિંધ્યાસિની,
અરે બાળી, બૌચર માત.

(નેપથ્યમાં) (ચંડમુંડ ચપટીમાં ચોળીઆરે,
આજ દૈત્યોને રણમાં રોળીઆ;
ભોંચે પડ્યા પડ્યા કરેરે હોંકારા,

અપ્પરમાં ઘાલી તેં ખોળીઆરે;
આજ દૈત્યુને રણમાં રોળીઆ.)

આ શું ? આહીજ શક્તિનું મંદિર જણાય છે. ભુદેવો તેમનીજ આરાધના કરતા જણાય છે. અરે વિપ્રો તમારી અદ્ભુત કૃત્તિ, રહસ્ય, લેહ, તેનો પામર જન શી રીતે પાર પામી શકે ? દરેક વખતે દેશોદ્ધાર આત્મોદ્ધાર, માટે ગુપ્ત લેહે પણ નિશાન તાકતાજ રહ્યા છે. તમે શા માટે પ્રહ્મ નહીં, કેમ ઇશ્વરનાં મુખ નહીં, ઇશત્વ, સત્તાના ખતાવનાર તમે સાચાજ પ્રહ્મ છો. કળી લોંચે પડ્યો પડ્યો, હોંકારા કરે છે, ખડ્ગ છે. નીચ પોતાની નીચતામાં બહાદુરીજ માને છે. મીયાંકી ટંગડી ઊંચીકી ઊંચી, પણ જ્ઞાનના અપ્પરમાં નાંખી તને તાવી તાવી શોધી શોધી નાશ કરવા વિદ્યાદેવી સાક્ષાત છે, ચાલ જીવ દર્શન કરી પાવન થઉં.

માલિની છંદ.

માયા કુંડળિની ક્રિયા મધુમતી, કાલી કળા માલિનિ;
માતંગી વિજયા જયા, ભગવતી દેવી શિવા શામ્ભવી;
શક્તિ શંકર વલ્લભા, ત્રિનયના વાક વાદની ભૈરવી.
ઝંકારિ ત્રિપુરપુરા પરમહી માતા કુમારી ત્રશી.

હે શક્તિ ? કુંડળિની કુંડાળા, વર્તુલમાં સર્વને સમા-
વનાર, હે મા ! સર્વને પ્રીય તારાં નામોના ગુણોનું હું શું
વર્ણન કરું ? ચૈતન્યમાં તું અમારી મા, આ સૃષ્ટિની ઉત્પન્ન

કરવા વાળી સાક્ષાત છે; વનસ્પતિમાં તુલસી માલતી વેલીરૂપે
 બિરાજી અમારું જીવન તે શક્તિનું પોષણ કરી રહી છે;
 તારી માયા હે માયા સ્ત્રી રૂપે અમારું અરધું શરિર ખની
 અમારું જ્ઞાન મોહથી ભુલાવી તારી માયામાં લમાવી, રમાડી,
 રોવરાવી, કે આનંદ કરી, કે સંહારી નાંખનાર તું જ છે, જડ
 પદાર્થો જેને ગણવામાં આવે છે, તેમાં ગંગા, યમુનાં, સરસ્વતિ,
 વગેરે નદીઓ રૂપે તું પ્રકાશી રહી છે. સ્ટીમ, ઇલેક્ટ્રીક,
 એમાં પણ તારીજ શક્તિ, ગુપ્ત રીતે ભરી રહી છે, શક્તિ
 વિના સર્વ નકામું જ છે. ત્રિપદ તારું નામ, ત્રણ પદવાળી
 ત્રિકોણ વિના કોઈ પણ વસ્તુનું માપ લેવાતું નથી, એ ત્રણ
 પદમાંજ સમસ્ત પૃથ્વી સમાએલી છે, તેજ તારા ગુણો, સતો,
 રજો, તમો ગુણ, ત્રણે જુદાં જુદાં કામો કરી રહ્યાં છે. વખતો
 વખત સંહારનાં અને દેવતાઓનાં કાર્યો કર્યાના દાખલા શાસ્ત્રો-
 પર ચીતરાઈ રહેલા છે. મિસરની મિલિતાદેવી યુરોપની એથેની
 નામની દેવી, મહોમેડનમાં બીબી હવાં તરીકે તું ક્યાં પ્રકાશિત
 નથી. એવી ચામુંડા, ભગવતી, અંબે ? આ કળિકાળના પ્રબળ
 પ્રભાવમાં તારાં બાળકો તરફ જો. માતાનો પ્યાર માતા જીએ
 લાડ લગાવવાની, હે દયાળુ માતા હવે ઢીલ કરવામાં અમે
 ક્યહાઈ જઈશું. હે મા, મા, મા, તું સહાય તો કર, (અંત-
 રિક્ષમાંથી દેવીઓનું આવવું.)

શક્તિ-કદવાણ મરતુ ? મારાં બહાણાં બાળકો ! તમારા

અનન્ય ભાવથી હું તમોને સાક્ષાત દર્શન આપું છું. પણ તમારા ઘરમાં, વનમાં, આકાશમાં, પૃથ્વીપર મારો હુમેશાં વાસ છે; છતાં તમો મને અજ્ઞાનના આવરણમાં જોઈ શકતા નથી. તમારી ગૃહણી ! તમારી મા ? એ કોણ છે ? પણ તમારી યાવની, અસંસ્કારી, મલિન બુદ્ધિથી, તમે પોતે પોતાને જ ભૂલી ગયા છો. તમોને તમારાં કષ્ટાંતું પણ જ્ઞાન નથી, તો તમે મને શી રીતે જોઈ શકશો ? તો તારે હે ! બ્રાહ્મણ પુત્ર, મારી લીલા, માફ કર્તવ્ય જોવું હોય; તો આ મારા સાથેની જે શક્તિઓ, જુદા જુદા સ્વરૂપે દર્શન આપશે. અને તે અસુરોનો કેવી રીતથી સંહાર કરે છે, તે તું જોજે અને જતને બતાવજે. હું પણ શુદ્ધ શક્તિ સદગુણી સિના રૂપે આવીશ. ચૂડેલ, ભૂતડી, પિશાચિની વગેરે. કોઈ ગંદી ગુલાબ થશું. છુડેલ છત્રીડી થશું અને અત્યાચારી, અસુરોનું નિકંદન કરશું, જા, જા, પુત્ર, તું જો, અમારો ચમત્કાર. (સર્વે અદ્રશ્ય થાય છે.)

પ્રવેશ ૯મો.

લોકરલાલ ગંદી ગુલાબ, છુડેલ છત્રીડી બહુ બુલબુલી વગેરે. ગાયન કરે છે. પાણીનો આરો નજીકમાં જ નાનું ગામ ઘાંટીનો ધમધમાટ પાણીઆરીઓનું અરુપરસ વાતાવિત્ત કરવું.

છાણ વાશીકું કરતી, ગામડાની સ્ત્રિઓ, ઘરડાઓનું ઘાસ ઉપાડવું, મેલવું. ઝાસીમાનો છાસ વલોવવાનો છમકો, શરિર મજબૂતાઈ, સુધડાઈ, એક બાળુ ગંદી ગુલાબ, છકેલી ખુલખુલ લોફરલાલ વગેરેનું ફેશનેબલ ફેશમાં (પોશાકમાં) આવવું.

વાહ મારી રંગીલી બાપડી એ તજ.

લોફરલાલ-વાહ મારી ગંદી ગુલાબડી,

(૨) તેલ ગ્યાસલેટ નાખ તોય,—

ભલે, શાબાસ કહું હું વાંસો થાબડી. વાહ.

વાહ તારો લટકો ને વાહ તારો ચટકો,

તને જોઈ રાજ થાઉં તારા પગમાં હું મૂકું,—

મારી પાગડી પાગડી, વાહ.

છુટેલ ચખીલી સુટેલ આંખાંનાં છોડીઆં,

કેવાં આપણ બનેલાં કાગ, કાગડી કાગડી; વાહ.

ગં. યુ. છ. બુ.—દેખાવે શોભો છો સુધરેલા શ્યામ જેવા,

માથે ખામી એક ઢંડ જેવી છાબડી.

કૂડા કળિના છો ભાઈ,

(૧) જોઈ જરા વૃધ્ધોતે રીઝશે પાઘડી;

પા, ઘડી કે આ, ઘડી આ, ઘડી; વાહ.

સર્વેસાથે—સારા ન થઈશું કદી, વેલાં મરી જઈશું યદી.

નામો નિશાન નહીં રાખશું.

ખંઠા આ નાગાને તમે ખેડે નાગડી,

વાળ વા, ના ગડી ના ગડી.

વાહ.

સર્વહિત—(છુપાઇને) સત્ય છે, આ પિશાચણીઓ, શા-
સ્ત્રમાં હસ્તની, પદમણી, ચિત્રણી, શંખણી, તે, આ
અસલ શંખણીઓ, હું આજ નજરો નજર જોઉં છું.

મહા માયા. દર્શનાત હરતે ચિત્તમ સ્પર્શનાત હરતેબલમ,
સંલોગાત હરેવીર્યમ નારી પ્રત્યક્ષ રાક્ષસી.

એ રાક્ષસીઓનું દેવી ? તેં સાફ દર્શન કરાવ્યું !

મં. ગુ—આપણને લોકો પિશાચણીઓ કે કુતરીઓ કે ગધેડી
ઓ કહે છે. બેસમજ લોકો કે, આપણે ?

છુ. છ—આપણે, કારણકે આપણી પાછળ, કારતકના કુતરા-
ઓની માફક કુતરા, અને ગધેડાઓ, ફર્યા કરે છે.
અનેક બૂંકે છે. અને ભસે છે.

બ. બુ—મને તો કેટલાક બુંડણી કહે છે, મારાં ગાંઠાં બું-
ડણાં (ટોકરાંઓ તરફ બતાવી.)

આ જોઇલે—સિંહણને મુત એક, કહોલાં પિશાચને હણે,
આ મારાં બુંડણનાં અનેક, કુરકુરીઆં ભસતાં ફરે;
શું આ જગતમાં માણસોમાં પણ સિંહો હશે ?

છુ. છ—નામાંકિત નરો એ સિંહજ છે.

ડોસો—અરે આ બારો ઉતરાવશે કોઇ ?

છુ. છ—બજેરે (ઉતારવા બંધ છે. ત્યાં બારો પડતાં તમામ
ચમદાતાં ચીસા ચીસ કરી મૂકે છે.)

ડોસો—(ભારો ઉપાડીને) ઓય મારા બાપ, હું એંશી વ-
રસનો ધરડો ખખ, મારા મોઢામાં એક પણ દાંત
નથી, તો પણ આ ભારો ખેતરેથી ઉપાડી લાવું છું,
અને તમે જીવાનીઆં, આમ કચરાઈ મરો છો, અને
હાડકાં ભાંગી જાય છે, તમે કીડા અને છાણના જંતુ,
કૃમી સરખાંજ, નમાલાં છો જે શરમાંઓ, શરમાંતાં
નથી ? તમારી પ્રજા પણ આવી થાય, તેમાં નવાઈ
શું ? ધિક્કાર છે, તમારા જીવતરને તમારામાં ડાપણજ
ક્યાં છે ? નફટ ! નાદાનો તમારું તેલજ પીવાઈ ગયું
છે દીઠે રૂડાં-ઝસડાં જેવાં જણાઓ છો, પણ તમારાં
કર્મો કડવાં જે સમાન છે—તમારું વીર્ય તમામ ખોયું,
ખળેલ અર્ધા લાકડાના સરખાં કાળાંમેશ, તમારાં ડાચાં,
ડાકણીઓ સરખાં, હવે તમારું મોઢું બાળો, જાઓ,
અકરમી તમારું પ્રહાર્ય જે મૂળ પાયો તેને સખ-
ગાવી મૂકયું, અરે અલી ! એ ડોસી ! આમ આવ આ
બાયલાંઓએ બાળ્યું જીવતર ?

ડોસી—(છાસ વલોવતી આવી) મરોરે મૂઆં, કેંચાં, આ-
ટલો ભારો નથી ઉચકાતો ? હ્યો, હું ઉપડાવું છું, (ભારો
ડોસાને માથે મૂકે છે.) જાયછે. ત્યાં પાણીઆરીઓનું
આવવું.

નિર્મળા—કેમ ? જેન સગુણજા ! આપણને વિદ્વાનો રૂપીઓ

કહે છે, આપણામાં દેવત છે માટેજ, એમાંશું સવાલ છે ? અંબા, ભવાની, એ તમામ દેવીઓજ થઈ ગયેલીઓ છે, પાવાગઢના રાજાને શ્રાપ આપનાર અંબાજ હતી, એણે સતિત્વથી શ્રાપ આપી, મોહાંધ થયેલા રાજાનો નાશ કર્યો, એજ આરામુરી, બેહાર કરનારી ક્ષત્રાણીઓ, અને બીજી ગાર્ગી, અનુસુયા, સાવિત્રી, એ, શક્તિઓજ હતી, મનુષ્યોમાં પુરૂષો બ્રહ્મચર્યનું રક્ષણ કરે તેઓ વિધ્યાચળને પણ સમુદ્રમાં તારવી શકે છે, ત્યારે આપણે તેનેજ એટલે તેજ મનુષ્યોને પેદા કરનાર શું ન કરી શકીએ ? દ્રષ્ટિમાત્રથી મોહાંધોને ભાન ભૂલાવવાની આપણી શક્તિ જગજાહેર છે, કે જે કળિના પ્રભાવમાં પિશાચણીઓ, ભૂતડીઓ, જુદા જુદા ફેશને બલ ફેસથી (પોશાકથી) કુટિલોને નર્કમાં નાંખી આપણે ટુંકાં કરી રહેલી છે. કારણ એવા અધમ નરો આજું જીવે, તો સંસારનું સત્યાનાથવાળે, એટલે પાકી ઉમરના થવા પહેલાંજ પરલોક પાઠવી દે છે. ત્યારે આપણે આપણા સતિત્વથી એક દ્રષ્ટિમાત્રથી અધર્મિઓને ભસ્મીભૂત કરીએ છીએ; આપણે લાંબી આયુષ્ય લોગવી, ઊંચી પ્રજા ઉત્પન્ન કરી, પૃથ્વીમાં ઊંચી ઉમ્મર લોગવાવી, ઉંચાં કામો કરી, ઇતિહાસોનાં પાનાંઓ પર જીવતી જાગતી અમરત્વ લોગવતી કહીએ છીએ. પુરૂ-

પનું પ્રદાયર્ય, અને આપણું શીયળ, એ બીજાં તમામ ઉત્તમ શસ્ત્રો કરતાં પણ-ઉત્તમ છે. કરોડો શસ્ત્રોની તાબેદારી લોગવતાં પણ કઠાઈ જતાં નિરૂપયોગી થાય છે. ત્યારે આપણું શીયળનાં શસ્ત્રો કદીપણ ન કટાય એવાં ડાઘ વગરનાં અત્યુત્તમ છે સતીઅનુસુયાએ ત્રણે દેવને બાળક કરી બોળામાં રમાડ્યા. એદત્ત અત્રીય, દત્તાત્રય, આજ પણ ગીરનારના શિખરપર, શોભી રહ્યા છે.

વિમળા-આ સાર્યે બુઝો છો કે ? (આંગળીથી લોકરલાલ વગેરે બતાવીને) કળિનાં ભૂતડાં ? આપણે શીયળ માટેનું એક ગીત ગાતાં ગાતાં ઘેર જઈએ, ચાલો. તેઓ પણ સાંભળે તો તેઓ પોતાનાં પાપ ધોઈ કાંઈક સુખી થાય.

નિર્મળા-શું કહો છો ? કાળમીઠ પથ્થર કદી ઘડશે કે ? ઘડતાંજ કુટી જશે. વિષા દુર્ગંધ મૂકશે કે ? પાણી લાગતાંજ દુર્ગંધ પ્રસરાવશે, કોયલો સાબુથી ધોવાશે કે ? ઉલટી કાળાશજ પ્રથરાવશે, મીણુ કદી સખ્ત બનશે કે ? નાના ? એ બધું વૃથા છે. એમને એમાંજ આનંદ માનવામાં, વિશેષ આનંદ છે, અને તે લોકો-પર, ઉપકાર કરે છે ? શિક્ષણ આપે છે, કે અમારી દશા બુઝો તમે વર્તશો તો તમારી એવી દશા થશે. આપણે આપણું કામ કરીએ, આનંદ મેળવીએ, ચાલે.

પ્રથમ હુંજ ઉપાડું છું. (પછી તમામ સાથે ગાય છે.)
 નટવર વસંત થેથે નાચી રહ્યો. એ રાહ.
 સ્ત્રિ શિળ ભુવણ શણગારે, જગ શોભાવી રહી. સ્ત્રિ.
 જગ શોભાવી રહી, જગ લોભાવી રહી, સહુ શોભાવી રહી.
 સ્ત્રિ શિળ.

મોહક મધૂર મુરલી બની, પ્રથમે પપથી પ્રતિપાળ;
 રત્ન ખાણ પ્રકટાવતી, દીપાવતી શુભ બાળ;
 સતીઓ, શૂરી, બહાદુરી, બતાવી રહી (૨)
 સાચી શક્તિ સહુને, સમજાવી રહી. સ્ત્રિ શિળ.
 સદ વર્તનથી શોભતી, શરદ પૂર્ણ શશિ જેમ.
 પત્તિ પૂજનથી પદમણી, આ જગ પરજગ ક્ષેમ.
 કયાં નામો અમર તે સમરતા કરી. (૨)
 કર્યો સાર્થક દેહ જન્મી, તે સિદ્ધિતા કરી. સ્ત્રિ શિળ.
 (બંધ છે.)

સર્વહિત-આવાં રત્નો ! અરે આવી દેવીઓ ! શું ન કરી
 શકે ? હૃદય ઉલરાઈ બંધ છે, બાહ્ય પ્રેમ, પ્રેમ, અને
 પ્રેમની મૂર્તિ, બચપણમાંજ, હાંહાં હાલરડાં ગાઈ વીરા
 મારાને; હાંહાં ખરેખર બાળકરૂપ નાગને, મધુર સ્વરથી
 મોરલીરૂપ, હાલરડાં ગાઈ ધાવણથી પ્રથમમાંજ પાળતી
 આવી છે, બસ મહાદેવી ! શક્તિ ! હવે મેં પિશા-
 ચણી અને શક્તિઓને ઓળખી.

વિદુષક—બરાબર ઓળખી રાખજો હો ! આ દુનિયામાં પિશા-
ચણીઓ, ભુંડણીઓ, શંખણીઓ, અને શંખણાઓને,
હવે ઓળખાવવા તો પડશે નહીં નાં ?

સર્વહિત—વાહવા વિદુષક હવે, દેવીએ, આમ નજરોનજર
દર્શન આપ્યાં, પછી ઓળખની શી જરૂર.

વિ.—મારાં બાણીને તમે શું કહેશો ?

સ—દેવીજ; શક્તિ, તે, એની સહાયતાથીજ આ માઈં કાર્ય,
પૂર્ણ કરી શકું છું, માઈં અર્ધું શરિર પવિત્ર ભૂમી,
સાક્ષાત દેવીજ છે.

વિ—મારા ઘરમાં પણ દેવો છે. આજેં લાત, પિછે બાત,
કેમ ! એ દેવી કે દેવો ! રૂપ તો અમાસની રળિઆ-
મણી રાત; લક્ષણ હવે નહીં કહું, બોલે તેતો લવ-
લવાટ ચાલુજ, કોધનું તો નામજ નહીં, માત્ર બળતી
સગડી, રાત્રે ટાઢમાં, સૂઈ રહું રીસાઈને, પણ જરા
ટાઢ વાતી નથી.

સ—બેશક, તાઈં જીવતર નકામું છે.

વિ—એવાં નકામાં જીવતરો કરનારીઓ અરધાંગનાઓ નહીં
પણ ગદ્દાંગનાઓનું મરણ ઘણું દૂર નથી. પોતાના
કોપેજ વગર ચિતાએ સળગી રહી છે, તેલ લાકડાની
જરૂરજ નથી.

સ—એમ નું જીવન તો ઘણુંજ સરમાવવા સરખું.

વિ—પણ, પણ, નહીં કહું, હેં, ના, નહીં કહું ? કોઈ શર-
માશે, પસ્તાશે, બાપ મારા ! ઘરમાં તો ઠીક, પણ
લાખોમાં પાંચ દેવીઓ નીકળે, બાકી તો, આ દેશમાં
એવી અલણ લાકડાની બાણે દીવીઓ છે કે, છાપરાં
તો ઠીક સળગતાંજ રહે છે. પણ મોટા મોટાં ઘરોમાં
એવી હોળી બળ્યા કરે છે કે, ફેશને હોળી મચાવી છે.
ફેશનની, તે આપે હોળી સાંભળી છે ? એતો સુધરેલા-
માં છે. હું તો ઠીક સાદો સોધો બ્રાહ્મણ પીર, બખરચી,
બિસ્તિનાં, એવા સુધરેલાનાં વિશેષણોનો સદ્ભાગી છું.

સ—પ્રભુ કૃપાએ મને જે સ્વપ્નું આવેલું, તેનો ચિતાર
આપેહુબ દર્શાવ્યો છે, તે બેઠને પણ તારા જેવા, કે
તારી સ્ત્રિ જેવીઓ શું નહીં સુધરે ?

વિ.—બેબે હાંકે બે સુધરશે તો તેને હું દેવ કહીશ. અને
નહીં સુધરે તેને આપ શું કહેશો ? કલિ, કલિના પુત્ર
રાબ, ભૂત; પ્રેત, નરપિશાચ, ભૂતડી કે શંખાણી ?

સ—વાહરે વિદુષક વાહ મારે મોઢે શું બોલાવે છે ? તમામ
પ્રબળ કહેશે. ગર્જના થઈ રહેશે, ચાલ ચાલ હજી
ઘણું કામ છે; હજી તને સુધારાની શાળા બતાવું.

(બન્ને બાય છે.)

પ્રવેશ ૧૦ મો.

પ્રથમ રસ્તો પછી કોલેજ.

છોકરાઓ, છોકરીઓ, સ્કૂલ માસ્તરો, બગેરે. મુધારાનાં ભાષણો, સર્વ એક થવાની સૂચનાઓ, તકરારો, સ્વતંત્ર વિચારો, સ્વતંત્રતાની તારીફ.

એક છોકરો—ધર્ડાર્સ એઝ આહુક. એન્ડ ધક્રિશ હેઝ આબિલ.
બીજો—ચુપ ચુપ; આપણે હિન્દુ થઈને માછલાં બાછલાંની વાત શી ?

ત્રીજો—હવે બેસ, બેસ, આપણા શાતી રિવાજો, અને આભડ-છેટે તો, દેશનું સત્યાનાશ વાળ્યું, ધોઈ ધોઈને આખું ઘર ધોઈ નાંખ્યું. જમતાં ધુઓ પગ, ઘરમાં આવતાં ધુઓ પગ, ઘરમાં ખૂટ ન લાવો;; પાળેલા કૂતરાને ન લાવો ! કમરે પટ્ટા ન રાખો, હાડકાના હાથ વાળાં ચાકુ ન લાવો, શી આભડ છેટ ? બુનાઓએ તો આખો દિવસ પાણીમાંજ ડુબાડયા, ડુબ્યા તે સદાય ડુબ્યા.

બીજો—બિકવાંચટ, સુનો, અપનાં ગાનાં ગાઓ, ફેશન સેં ગાનાં ચલાઓ, હોને દો.

ત્રીજો—માસ્ટર આવ્યા તો ખ્યાલ રાખજો મેથીપાક જ-માડે નહીં.

બીજો—ચલાઓ ચલાઓ સ્કૂપીડ, ચલાઓ.

રાગ અગ્રેજી રાહ.

આય એમ વેરીગુડ, ટેમ, હંઅગ, માર્થ ફાધર બીશુડ;
નોટ ટીઅર ટીઅર, બ્હાય શુડ પ્રીઅર. (૨)

બીબે—નો કેઅર હમ કરેંગે હવા ફેર; (૨) આય એમ.
વેરીગુડ . ટેક.

૧—લઇ શોખ અમ કરોસો દેર.

૪—આપ લ્યા પંતૂજ કરવી તસી પેર,
બુધાઈઆં સિંધિજી હક શયર;
પિનેગા, રૂલેગા બનેગા નવાળ;
પડેગા લિખેગા, હોવેગા ખરાળ.

બધા—શેષ્ઠમ શેષ્ઠમ શેષ્ઠમ આ ઠીક નથી તમારી શેર.
આય એમ વેરીગુડ.

૨—મેરેજ કરેગા, કોલેજમેં પરેગા,
મિસ અતીજાંકો કમલા ઠેરેગા;
અસલીસેં બુખ લરેગા,
સંસકી રીત જે ખ્યાલ નપવજે બાંલણ કયો અથસજેર,
અસીંમાડુ કચ્છજાં એડીઉં ગાલીઉં સુણીંધો કેર આય એમ.
મુદરાળી નલ મનુષ્યન ઇલા, આપાદર બોડો કોષ્ટો હોઈલા
બાહાદર આમી કોલેજની કોઈલા,
આમી સમજગો, સખ્ખો, બહેમ, બહેમ, બહેમ, આય એમ.
આય એમ મેમ લેડી, હીઅર નોમાઇ કેડિટ.

એંગાલી પંજળી કોઈ હિન્દુ મહોમેડન.

આઈ મેળી મિસિસ, હિઝ બનુંગી. (સર્વે)

આલરાઈટ, આલરાઈટ, શેઈમ, શેઈમ, શેઈમ, આર. એમ.

(ત્યાં માસ્તરનું આવવું તમામનું સ્કૂલમાં ચાલ્યા જવું.)

(સર્વે પ્રાર્થના કરે છે.)

ગોડમેડ ધ સન વિથ બીચ સો ગ્રાઈટ,

ગોડ, મેડ, ધ મૂન, બાઈ શાઈન્સ, બાઈ નાઈટ;

ગોડ મેડ, ધ સ્કાઈઝ, ઘેટ સીમ સો ફેઅર.

એન્ડ ઓલે ધસ્ટાર્સ ઘેટ ગ્લિટર ઘેઅર, ગ્લિટર ઘેઅર (૨)

પ્રોફેસર-વારે પરમેશ્વર ! જ્યાં ત્યાં તારો પ્રકાશ મોજૂદ છે, અમો પણ તારા પ્રકાશમાં પ્રકાશીએ એવી દયાતુંકર, આજ કાલના જૂના પુરાણા જરી પુરાણા સરખા, બુદ્ધાઓ, અને અસલના વહેમોથી સંડેલા આપણા આપ-દાદાઓના મગજમાં ધુમી રહેલી, આચાર વિચાર નીતીની જે અવળી બાળતો, તેનું નિકંદન કરી; આપણા દેશને ઝળહળતા સુધારાના સમયમાં પ્રકાશમાં મૂકવાની દરેક સુધરેલાની ફરજ છે, અને તે આપણને વિદેશી નોલેજ સામે આવીને બતાવી રહેલું છે. આજ જ્યાં જ્યાં જોઈએ છીએ, ત્યાં ત્યાં જોણે આખો દિવસ નાવું ધોવું પૂજા, પાઠ, સંધ્યા, વગેરે કરી પોતાનો અમુલ્ય વખત નકામો ગાળ્યો છે, આજુબાજુના દેશોમાં શું બને છે,

તે જોયું નથી, એવા બુના વિચારના એક મોટી અધારી શુદ્ધમાં ઘેરે છે, એમ કહીશું તો ખોટું કહેવાશે નહીં, બહાદુર ધ્રિટનોએ જે રાજ્યો મેળવ્યાં, જે પરાક્રમે કરી બતાવ્યાં, જે યશ વ્યાપી રહેલો છે, અને જે પ્રકાશ, હુન્નરકળા, આદીથી દિન પ્રતિદિન ઉન્નત થતા રહ્યા છે, તે જો હિન્દુસ્તાનની માફક સુસ્ત પડ્યા રહ્યા હોત તો તેમાંનું કંઈ કરી શકતે ? કદી નહીં, કદિ નહીં, અને ઇશ્વર પણ એવા આળસુને જશ આપતે નહીં તેથી અપયશના લાગી આજ કોણ થઈ રહ્યા છે, તે સમસ્ત પૃથ્વી જોઈ રહી છે, કે એવી દશા અત્યારે, હિંદ દેશની છે. જે દેશ અનેક સમૃદ્ધિથી શોભતો હતો, તે દેશ આજ વિઘ્નહીન, કળાહીન, તેજહીન, અને મતીહીન, એમ દરેક રીતે હીનત્વ લોગવે છે. એનું કારણ શું ? માત્ર છુછુ, અને બહેમોના ભંડારે આળસની કેશ, અને ઇર્ષા અને દ્વેશના જોડાંરોજ મેળવ્યા છે, હિન્દુ, મુસલમાન, ક્રિશ્ચિયન, દેડ, ભંગી, ચમાર, શું ? માણસો નથી ? ઇશ્વરનાં બાળકો શું તે નથી ? શા માટે તેનાથી દૂર ખસવું ? શામાટે તેમનાથી લોજન વ્યવહાર ન રાખવો ? શા માટે તેમાંથી કન્યા ન લેવી ? અને ન દેવી ? શા માટે તેવા પોશાકો ન પહેરવા ? આપણને સુખ જોઈએ છીએ, દરેક માણસ સુખનેજ ચાહે છે, ઇશ્વરે સુખ આપવા માટેજ દરેક

ચીજ બનાવી છે, તેને ઉપયોગ શા માટે ન કરવો ?
 બહાર જતાં મુહુરત પુછે; યેશાજ કરતાં મંતર બણે;
 નાક વીંચો ને પૂજ કરે, ચોટલીને પકડી રાખો, એ
 શું ધરમ છે ? કરમ છે ? મરમ છે, કે બે શરમ છે ?
 બેશક એવા લોકો બે શરમજ છે, મોટાં મોટાં મંદિરો
 બાંધી, લાખો રૂપીઆ ખર્ચ કરી, તેમાં પથ્થર બેસા-
 ડવા: શું ? પથ્થર સરખી મતી થવા માટે ? પુજારીઓ,
 ઝાડુવાળા સરખા, વગેરે રાખી, ભમતા સાધુઓ, અને
 એવા અભણ પ્રાદ્ધણો જે, પશુ કરતાં પણ નકામા છે,
 કારણ પશુ બોલે વગેરે ઉપાડી, દેશને ઉપયોગી થાય છે,
 પણ સદા બિખારીઓ બીજા લોકો ઉદ્યોગીને પણ
 ઉદ્યોગમાં ખલેલ પોચાડે છે, એટલે માત્ર પૃથ્વીને ભાર
 રૂપજ છે, અને સંસ્કૃત ભણેલાઓ પણ શા ઉપયોગના છે ?
 શું સંસ્કૃત વિદ્યાએ બીજી વિદ્યા સરખું કળા કૌશલ્યમાં
 અને સાહિત્યમાં માન મેળવ્યું છે ? એવા મૂર્ખાઓ
 દરેક રીતે દેશને બરબાદ કરતા દેશનો દરેક રીતે નાશ
 કરતા છે. તેઓના પર પ્રકાશ પાડવાનું કામ આપણું
 એટલે વિધાનું છે કોઈ દેશ એવો નથી કે જ્યાં
 ખિલકુલ માંસાહાર ન હોય ? કોઈ ગામ એવું નથી
 કે જ્યાં માંસાહાર ન હોય ? આ પૃથ્વીની ઉત્પત્તિ
 વખતે ક્યાં માણસો વેળટેરીઅન હતાં ? વેદ વેદ કહી

જે પુરાણા ધરડાઓ પોકાર કરી રહેલા છે, તેમના યગ્નોમાં
 પશુહિંસા થતી, આજ પણ માતાઓપર પાડા બકરાંનો
 વધ દેવસ્થાનોમાં થાય છે. કલકત્તામાં કાળીના મંદિરમાં
 જઈ નજરેથી જુઓ ? શું થાય છે ? સિંધમાં મુસલમાન-
 ભાઈના હાથમાં બકરાની મુંડી જોઈ કોઈ હિન્દુને સૂગઆવી
 અને તેથી ગુસ્સે પણ થાય, તેમણે કલકત્તાના કાળીના
 મંદિરમાંના બ્રાહ્મણને જોવાની તસ્દી લીધી હોય તો
 એવું થાય નહીં, માંસાહાર કરનાર, સિંહ, ચિત્તા, વ-
 ગેરે પ્રાણીઓ ફૂર, શૌર્યવાળાં, અને તેજ ચપળ હોય
 છે, ત્યારે બળદ, બકરી અને કબૂતર સરખાં મનુષ્યોમાં
 એ શૌર્ય દેખાતું નથી માટેજ માંસાહારી પ્રજા આજ
 સર્વનાપર અધિપત્તિ પાછું લોગવી રહી છે, વેળા ટેરી-
 અને, ઇંડ હંખંગ, આપણું કામ, આપણી વિધાનું
 કામ, પ્રકાશ પાડવાનું છે. હાં સાંભળો, દારૂ, શરાબને
 માટે પણ ધરમ ઘેલાઓએ ધાંધલ કરી મૂકી છે, મોટો
 શોર મચાવી મૂક્યો છે, હું તમોને મારા બહાલા સ્કુ-
 ટન્ટો ! હું તમોને પૂછીશ અને તેના જવાબમાં તમે
 સાચુંજ કહેશો, મને તમારાપર ઘણો પ્યાર છે. હું
 તમારા અને મારા જીવને જુદો જોતો નથી, તમારું
 અને મારું શરિર જુદું જોતો નથી. એટલે તમે સાચું
 જ કહેવાના, કે આજ કઈ ઓસ્પિટલમાં દારૂ વપરાતો

નથી ? અને તે ઓસ્પિટલોમાંથી કેટલા એવા પોત્યા-
 દાસો દવાઓ લેતા નથી ? અરે ! એતો ઠીક. ધરમાં
 માથામાં દુખવાની દવા, પેટે ચોળવાની દવા, એ કોણ
 વાપરતું નથી, તેમાં સ્પિરિટ નથી ? ઢેમ, હુંબગ, એ-
 ટલું સમજતા નથી, અને દેશમાં સુધારાની વાતો કરે
 છે ? ટીકચર ફેરીપરકચોરોલાઈડ, ટીકચર કેમ્ફર, વગેરે
 જેટલા પાણીના પદાર્થો છે, એ પાણી નહાઈ ઘોઘ પ-
 વિતર વસતર પહેરી વિદેશી ભરામણી ખોટલોમાં ભ-
 રતા હશે ? કે જે, આ દેશના સંસ્કૃત ભણેલા પીએ
 છે, સોડાવોટરના કારખાનામાં પણ બધા હિન્દુજ હોય
 છે કે ? એ હિન્દુનુંજ પાણી પીએ છે ? શી ધરમ
 ઘેલાની સફાઈ, ખોટી ધાંધલ, આ બધી ગેરવ્યાજબી
 હીલચાલ કોણ બતાવે છે, આપણને કોણ સમજાવે છે ?
 વિદ્યા, વિદેશી નોલેજ, અને તે આ કોલેજ પ્રકાશ
 પાડે છે. શામાટે આપણે એક બીજાથી દૂર ખસવું ?
 શામાટે આપણે એક બીજાને પ્રેમથી નહીં ચાંપીએ,
 શા માટે આપણે પ્રેમથી કીસ ન આપીએ, લઈએ,
 તમારું ધડીઆળ તમે મને આપી શકો છો. હું તમારું
 ધડીઆળ તમોને આપી શકું છું. અને તેમજ યુરોપમાં
 કોઈ પણ સ્ત્રી કોઈની પણ સાથે છુટથી હરિકરી શકે
 છે. આ શરિર એક માટીનુંજ પુતલું છે. તે માટીનું

વાસણ શા માટે ઘરમાં ગોંધી રાખવું ! કોઈના પણ
 પરમાર્થમાં, કોઈના પણ સુખ માટે, એ વાસણ કામ
 આવતું હોય, તો શામાટે વાપરવા ન આવવું ? એટલે
 કોઈપણ ચીજ પરતંત્ર નથી, સ્વતંત્રજ છે. અને તેમજ
 હોવું જોઈએ, એ આવણને કોલેજમાંથી વિદ્યથી નોલે-
 જમાંથી પ્રકાશ મળી શકે છે. આવણને દરેક રીતે
 ઈશ્વરે સ્વતંત્ર બનાવેલા છે, આવણે આવણ શરિર-
 ના, મનના, ધનના, એકલા માલેક છીએ આવણાં હ-
 વસો; ઇચ્છાઓ, પૂરણ કરવા માટે આવણે સવતંત્ર
 છીએ; અને સવતંત્ર રહીશું. આર્યસમાજના સુધારકો
 પણ આવણા સરખાજ છે. અને એ સુધારો એમણે
 દેશમાં ફાખલ કસવી, દેશપર ઉપકાર કીધેલો છે; જો
 કે તેમના ગુરૂ ક્યાનંદજી મહારાજ યવનનો પરસ ન
 કરવા વગેરેનું કહી ગયેલા છે; તેમ ને પણ તેમણે
 લાત મારી મૂકી છે, એટલે કે પૂરણ સવતંત્ર બનેલા
 છે; અને તે આવણી આ કોલેજના નોલેજની આબાદી
 છે, કોઈપણ રીતે કુદરતને રોકવી કુદરતથી વિરુદ્ધ
 વર્તવું એ ખાપ છે એટલે કોઈપણ માણસને કોઈપણ
 ઇચ્છા થવી, એ કુદરતનું ફરમાન છે તેમજ હવસ
 છે, આવણને હવથવો એ પણ કુદરતનું ફરમાન છે,
 તે કુદરતને રોકવાથી તુકસાનજ છે; ઇશ્વરી ફરમાનને

તોડવા બરાબર છે, એક વહેતી નળીને અટકાવશે તો પાણી બીજી જગ્યાએથીજ નીકળશે, તેમજ આપણ તમામ સ્ત્રિ પુરૂષોને જીવાનીમાં થતી પુરૂષ, સ્ત્રિની ઇચ્છા તેને અટકાવવાથી શરિરમાં નુકસાન થવું દેખીતું છે. જીનાં ખોખાંઓ હય; ભરમચરજ ભમચરજ કરી માથું ફૂટી બીજાના મુખમાં આડે આવનારા, ખડા શયતાન, અને નાપાક છે, ત્યારે આપણે એવું ભરમચરજ પાળવાનું કહેવાનું કાંઈ કારણ છે ? સ્ત્રિ પુરૂષની છુટ, એટલે આપણે એકબીજાની કાંઈપણ ઇચ્છા, પૂરી કરવા બંધાએલા છીએ, એનું નામ સ્વતંત્રતા છે, અને આપણું જ્ઞાન, આપણું સુધારો; આપણું નોલેજ; એ આપણી કોલેજ આપણને સારી રીતથી સમજાવી રહી છે, કે સ્વતંત્ર રહેવું જોઈએ. છુટાછેડા, સ્ત્રિની સ્વતંત્રતા, કાયદાએ પણ આપેલી છે. એ આપણને શું સૂચવે છે ? ગુરૂકુલોમાં પણ સમાજજીએ એજ પાઠ શીખવવા જોઈએ, ઘણેભાગે શીખવાતા જોવામાં આવે તો કોઈ બહાર પાડતા નથી, એટલા એ બેધડક અને સ્વતંત્ર થએલા નથી, નહીંતર જ્યાં પુનર્લેખ કરાવવાને તૈયાર થયા, ત્યાં દેશ માટે સોલજરો બનાવતે તો શું ખોટું હતું ? એપણ એક સ્વતંત્ર સુધારો છે. ગુરૂ કુલોમાં અપદુકેટ દેશવમાં રાખવામાં આવે છે. છોક-

રાઓને દરેક રીતે એશઆરામથી રાખે છે. એટલે તે. ઓની ઇચ્છાઓ કોઈપણ પ્રકારની થાય, એતો સ્વા-લાવિકજ છે, પણ ભમચારીનું નામ ઠોકી બેસાડયું, અને એ જુની ઘરડ તેમાં ધુસી, સ્વતંત્રતાને દાબી દીધી છે. પણ તેમ કરવાથી કુદરત પોતાનું કામ કર્યા વગર રહેજ નહીં, એ સ્વાલાવિક છે અને બોર્ડીંગ હા-ઉસો એપણુ આપણીજ રીતીએ ચાલવા વાળી છે. કન્યા ગુરૂકુળોની હંખીટ એવી પડે તો દેશને ડબલ લાભ થાય એમ છે! કાનપુરમાં એ બાબત મેં ગ્રાઈ-વેટમાં જોયું હતું. તો સાફ કામ થાય છે, જેને લોકો પોતાના દેશને, દેહને, અને નામને, બહાર લાવવા અને વિદ્યાનો પ્રકાશ પાડવાને માટે ઉદ્યોગો કરી રહેલા છે. તેને ધન્યવાદ છે, હવે બોલો, મી. હિમતસિંગ ત-મારી ટર્મ છે.

સ્કુડન્ટ-યસ સર, આપનું કહેવું બ્યાજબી છે. જ્યાંલગણ એવી હીલચાલ, ન થાય, ત્યાં લગણ કોઈપણ માણસ કંઈ પણ કરી શકે એમ નથી, હું નાનો હતો, અને ગુ-જરાતી અભ્યાસ કરતો હતો ત્યારે જ્યોતિષ, એસ્ટ્રો-લોજી પર વિશ્વાસ લાવવો નહીં, કારણ જોશી જો એ-ટલા બધા એકચુઅલ. હતા, એ વિદ્યાખામેતો, તેનીજ દીકરીઓ આ માટે શંકે? દેશ જવું તો મુદુરત, પર

દેશ જવુંતો મુહુરત, દવા લેવી હોયતો મુહુરત, દીકરીને સાસરે મોકલવી હોયતો મુહુરત, જ્યાં જુઓ ત્યાં મુહુરતનીજ મોકાણ. એ જોતીષે તો એવા વહેમ નાંખ્યાં છે કે કેટલાક અભણ ભણેલાઓની રાજીજ ચાકુ કરી આપી. સિંધીઆમીલ સુધરેલા લોકો નાતાલ કે, એવા અગ્રેજી તહેવારોમાંજ પરણે છે; એક કલાકમાં પરણેતર થઈ રહે છે. ન ચોરી, કે ન હસ્ત મેલાપ. મહોમેડનોની નિકાને પણ તારીખ મુક્કરર જોઈએ; અને એમાં પણ સેતારાની ચાલપર પરણવાનું નક્કી કરેલું છે, પણ આતો મેરેજ, મેરેજ, “મેરેજ દિલકી ખાત” મિયાં બીબી રાજી તો ક્યા કરે મીયાં કાજી. એ કહેવત, એ લોકોએ સારી ઉપયોગમાં લીધી છે, કેલેજો-માંથીજ પરણ્યા વગરજ ગાંધરવ લગ્ન થઈ જાય તો એ પણ શાસ્ત્રની રીતી છે, હવે એમાં ક્યાં જોતીષની નડતર આવી? એવા એવા અનેક જાતના વહેમો, તેને લાઇટમાં લાવનાર, આ નોલેજ, તે કોલેજથીજ છે. (સ્ટોપ્સ-ખાસુ)

૨ સ્ટુડન્ટ્સ-હાં. માય ડીઅર પ્રધર, એવીજ રીતનાં શ્રાવનાં ધરખમ ખરેખે, એ પણ એક એવીજ તરેહના વહેમ, અને વહેમજ છે. આ બાબતમાં સ્વામીજીએ બહુજ સારું લખેલું છે. તે શ્રીદયાનંદજીને, પોતાને કહેતા

સાચા સનાતનીઓ અને વર્તનાર શુદ્ધ સમાજીય પણે પણ માન આપે છે, અને સ્વામીજીનું કહેવું સ્વિકારે છે, પણ ખુદ આર્યસમાજીઓ, પક્ષા સુધારેલા, આપણ સરખાને જે સાફ લાગે, તેજ, આપણને સુખ થાય તેજ, સ્વતંત્રતાથી ફરવાનું અને કરવાનું છે, કે જે આપણે સુધારે છે. અને તે સુધારે પણ આજના તમામ લેકચરમાં કહેવાએલો સુધારો, આ કોલેજોની સ્થાપના થયા બાદજ, આ નોલેજ વિદેશીના વિકાસવા બાદજ ખાસ તેના પ્રતાપેજ થયો છે, એમાં કશો શક નથી, એ પહેલાં સુધારો એ શબ્દ હતો નહીં. પોંપી.

૩ પોંપી-હમારેમેં સવટંટરટા, આપના આટમાંકી મરજી મા-ફક ચલનાં ઉસકો કહેટેં હંય, ઉસીસેં હમ હમેશ. સવટંટર હંય, મેં આજટક કોઇળી રદુકન્ટકો ઐર આપ પરોફેસર સાબકો કળી નારાજ નહીં કીયા હય. અપનકો ડર નહીં હય; કળી બચ્ચા હો ગયા ટો ? કયા, આજકલ તો સુદારેવાલેને અનાઠાશરમ નિકાલ કરકે બડી રહેમ, ઐર અપનેકો મડડ ડીયા હય; ચે સુદારા ઉટંમ હય, લરકીયોંકો પરાકેં (લરકા લરકી સાઠમેં) અચસા પક્ષા મજબૂટ સવટંટર બનાનાં આહીએ કી, મહોબટ કયા હે, ખ્યાર કયા હે, ઐર ઉસ ખ્યારસેં, આઠમીપર અહેશાન, ઐર અપને

બનકો, આરામ મિલતા હય, સો ખરાબર સમજાવે' તો
 ડેશમે' અનાઠાશરમોમે'સે', બહુટલ બહુટહી ડેસકે
 સ્વયમ્ સેવક નિકલ આયજે, માનો સ્વડેશ સેવક
 બનાનેકા આપ ઔર હમે' મશીનહી હંચ; કયો ?
 વયસા નહી કરનાં ચાહીએ ? મેરે ખ્યાલકે શાહુકારોં
 ઝેબચુએટોં, ઔર અપન જ્યસી પ્રજા; અપને'કો, કયું
 મડડ નડેગી ? ગુરૂલોં, બ્રહ્મચર્યાશ્રમ, બોડિંગોં, એ
 સખ ઇસકા નમુનાં હય, ઔર કિસિ કિસિને બડાબડા
 સર્ટિફિકેટબી મિલાયા હય. સંન્યસ્ત લેકે ફિર જહસ્ક
 બી હુએ' હય, વો સખ સવટંટરતા ઔર યે કેલેજકા
 નોલેજકા નટીજા, સારી આલમ ડેખ રહી હય, કયા, ધી
 આગકે પાસ જમેગા ? ત્યું કયા અયશમે' યોગ્યા-
 બ્યાસી, બ્રહ્મચારી બનેગા ? પર્ણકુટી ગુંપડી લંગોટ,
 એક વખત ખાનાં હાથસેં રસોઇ પકાનાં શ્રી-
 કૃષ્ણ સાંઘીપની ગુરૂકે લીયે સુદામાકી સાથ જંગ-
 લમે' લકડી લેનેકે બતાયા; વો જમાનેકો ક્યા કહેનાં ?
 દશરથ પુત્રોં, વિશ્વામિત્રકી પાસ જંગલમે' ફલ પુલકે
 આહારી, ઔર જમીનમે' સોનાં, ગુરૂકી રાતદિન સેવા
 કરતા થા; વયસે બહુતસેં ગ્રંથોંમે', બહુતસે રાબાઓં
 ઔર બ્રાહ્મણોંકા ઇતિહાસ હય; ઉસીસેં ઉસમે' કામ-
 વૃત્તિ હાવેહી કહાંસે ? રાતદિન પ્રભુકા ભજન, ઔર

જ્ઞાનકી બાતોં, વહાં આજ બાદશાહી તોરખેં રહેનાં,
અચ્છા અચ્છા ખાનાં, માલ હિડાનાં, ચૌર અપની વિ-
ધાકા સંગ. વો બેશક અપનેકો બડા મદદગાર હય ?
વાહવાજી, કયા નોલેજ ? સમ, કૃષ્ણાદીસેં બી અપના
સુધારા બેસ્ટ લાઈટ માર રહા હય.

સર્વે—શાબાશ, શાબાશ, થેંકયું, થેંકયું, વિદુષક, થૂંકયું થૂં-
કયું થુથુ કરતો નાસે છે.

એકરદુડન્ટસ—માઈડીઅર સર. મેંનેં અબી એક છપતા હુવા
સત્યામૃત ગ્રંથમેસેં કુચ્છ દેખા, ઉસમેં સર્વ વાતો
આપણાથી બિલકુલ વિરુદ્ધ છે, એણે જ્યોતિષને ખરું
માન્યું છે. માંસાહારનો તિરસ્કાર અને શરિરને તુક-
શાન કરતા સાયન્સની રીતે સમજાવેલ છે, વહેમ, ને
રહસ્ય બતાવ્યું છે, હું થોડુંક કહીશ. મને ક્ષમા આ-
પશો. ચંદ્રના આકર્ષણથી દરિયામાં ભરતીઓટ આવે
છે, એટલે જળાતત્વને ચંદ્ર ખેંચે છે; અને મૂકે છે;
એમ અહોરાત્રદિવસ થયા કરે છે; સૂર્યના પ્રકાશથીજ
તમામ વસ્તુ પ્રકાશે છે, જેમ રાત્રે અંધારામાં કુલ
બીડાએલું હોય, એટલે કળી હોય, તેનાપર સખત લા-
ઈટ નાંખશું, તો તે પુલ ખુલ્લું થઈ જશે, ગૃહણ થતી
વખતે, તેમાં પણ સૂર્યગૃહણ થતી વખતે, સૂર્યમાંથી
પ્રાણરૂપ મળતી હુવા બંધ થવાનાં કારણે ઘણાંક

નાનાં નાનાં જીવો વાયુવગર મરી જાય છે. વરસાદ પણ મૃ-
 ગશર નક્ષત્ર ખેસતાંજ શરૂ થાય છે, અને હસ્ત લગણુ
 વરસે છે. તેમાં પણ ખારાં નક્ષત્રોમાં વરસે તો જીવો
 જીવો, નક્ષત્રોના હિસાબે જીવી જીવી જાતનાં જીવડાં
 ઉત્પન્ન થાય છે. એ જીવડાં પણ પંચાંગમાં લખેલી
 મુદતેજ થાય છે, અને તે આપણે આંખેથી જોઈએ
 છીએ, અગસ્તની હયાતી લગણજ વરસાદ થાય છે,
 એટલે સૂર્ય, ચંદ્ર, શુક્ર, અને નક્ષત્રોની અસર આપણા
 શરીરપર થયાજ કરે છે. પૃથ્વીમાં પણ, ભૂકંપ થવા
 તોફાન થવાં એ એસ્ટ્રોલોજી જતાવે છે અને તે યુરોપના
 ઝાડકીલ રાએફલ, જેવા સમર્થ; પૃથ્વીમાં અને તે
 પશ્ચિમ સરખા સુધરેલા મુલકોના આગળ પડતા
 લોકોમાં ખહાર અત્યારે દેખાઈ રહ્યા છે. ગાલિલિ
 સરખાની અગાઉની વાતને આજ ઉત્તમ સ્થાન મળે છે.
 અને તેનો તે પ્રજા વગેરે ઉપકાર માને છે,
 દરેક મનુષ્યની કુંડળીના દરેક સ્થાનમાં અમુક ગૃહો
 હોયતો અમુક ફળ આપે છે, એમ સમજાવી તેની
 સિદ્ધતા કરી જતાવી છે; તો જ્યોતિષ તે શી રીતે
 જીવું માની શકાય? તેમજ બ્રહ્મચર્ય, શ્રાદ્ધ મૂર્તિપૂજા
 વગેરેની સિદ્ધતા અને તે સ્વામીશ્રી દયાનંદજીના
 શબ્દોથી સિદ્ધ કરી જતાવેલું છે એ પુસ્તક વાંચવાથી

આ આપતું બાપણુ મને નિરસ જણાયું છે, આશા છે કે આપ સિદ્ધિ આપના શરૂઆતના પ્રવેશો બેશો તે પણુ કંઈક વધારે આનંદ આપશે. અને તમારો અને સમસ્ત જગતનો તેથીજ ઉદ્ધાર થશે.

મિસિસ પોંપીના લેકચરપર મને તિવ્ર તિરસ્કાર છુટે છે; જે શુદ્ધ બ્રાહ્મણોએ અનેક કષ્ટો સહી અનેક કોમોનો ઉદ્ધાર કર્યો. તેજ અમારા ગુરૂ પૂજ્યોની નિંદા અમારા આર્યોના કાનને સાંભળવી પણ મહા પાપરૂપ છે. શુદ્ધ જ્ઞાની પુરૂષ કોઈ પણ મહાત્માની નિંદા કરતો નથી, અને નિંદા કરે તો તે મહાત્મા ગણાતો નથી, પણ પશુવત્ત છે. હું મારા બાપા પાસેથી માફ ધર્મનું ધરતું મહત્વ, રહસ્ય, સમજ્યો છું. ગુરૂની નિંદા કાનથી સાંભળનારને કાનમાં કીડા પડે છે, નિંદા કરનારને જોવાથી આંખે આંધળો થાય છે. અને સ્પર્શથી અચેત (જ્ઞાન શૂન્ય) થાય છે. વર્ણશંકરો એજ દશાને પ્રાપ્ત થઈ પોતાના દેહને, દેશને, ડુખાવી રહ્યા છે, નજરેથી જોવાય છે. પોપની આજ્ઞાનો ભંગ, સલાહ ન માનવાથી સમસ્ત યુરોપમાં જેણે આગ સળગાવી, પૃથ્વીભરને ચિંતાગ્રિમાં નાંખ્યા છે, એ ગુરૂવાક્યનું પરિણામ નિંદાનાં ફળો, જેણે જેણે નિંદા કરીતે લોગવે છે. બ્રહ્મવાક્યમ્ જનાર્દનમ્ એવા બ્રાહ્મણની

નિંદા કરતાં તારી જીભ કપાતી નથી ? એવો કયો
 ધર્મ દેશ કે જાતી છે કે, જેમાં સર્વ સુવર્ણ નીક-
 જેલા છે ? મહાત્મા તુળસીદાસનાંજ વાક્યો છે સમરથ
 કે નહીં દોષ શુસાંધ, પોતાનામાં સુધરવાની શક્તિ
 નહીં એટલે નખળી સ્ત્રિનો પતિ વ્યભિચારી થાય.
 અને નખળા ધણીની સ્ત્રિ વ્યભિચારીણી થાય, એ
 અજ્ઞાની અને કુસંસ્કારીથીજ થાય છે, તેવા સુધારાના
 ઘોડાપર ચડેલાઓએ જે ધર્મપરથી આસ્થા ઉઠાડવાની
 અંધ શ્રદ્ધા ખેસાડવા કોશેષ કરી, તેનું પરિણામ સારા
 પવિત્રાનું સન્માન આજ પ્રથમથી વિશેષ છે; ત્યારે
 સુધારાવાળાની બૈરીજ હોળી મચાવે છે એ દેશન
 બાઇની હોળી જીવ્યો વાંચો, અને ગાઓ, ‘આવી
 કોલેજ અને આવા નોલેજને લાખવાર ધિક્કાર છે.
 ક્યાં રામ, કૃષ્ણ, સુદામા; વગેરેની બહાદુરી, ટેક,
 શારિર બળ, મોઢી બુદ્ધિ, લાંબું આયુષ્ય. મોટાં મન,
 તમારામાં એમાંનું કાંઈ છે ? પરતંત્રતા, ફીકા ચહેરા,
 વિચિત્ર વેશ, શુદ્રાન્ન ખોરાક, પશુ તુલ્ય નોકરીથીજ
 જીવન, પાપના કીડાઓ, વર્ણશંકરો ? તમારી મોટી
 મૂછો હોય તો પણ તે પુછના જરાબરજ છે. તેના
 કરતાં તમે નમુછીયાજ પંઢ રૂપેજ સારા છો. દેશ-
 બિદેશમાં પણ એવાજ નોલેજે લવ, લવ, કરી સાચી

પ્રભુ પ્રીતીરૂપ સાચા પ્રેમ ઇશ્કને ઠેકાણે તમારા સરખા લવલવ એટલે બકબકજ કરતા રહેશે, ધિક્કાર છે, આ સભાને કોલેજને, અને આવા નોલેજને લાખવાર ધિક્કાર છે, શરમ છે, શરમ છે, તમારાં પુટયાં કરમ છે, ન્યાં વ્યાપ્યો અધર્મ છે, (તિરસ્કારી કોલેજ છોડી ચાલ્યો બચ છે.)

સર્વે— ભાઈ પટારો કેમ ઉઘાડ્યો. (એ રાહ).

પાટલૂનખાં કહો પોત્યાસિંગને, બેઠા છો શું ખાયલા થઈ;
અમે આંખપર પથ્થર લગાવ્યા, કેમ ફેશને બલ છે સહી;
સેન્ટ કોટ તેલ વાળે ઘાલ્યાં, કોસમેટિકની નથી નવાઈ;
કશું ન દેશી બધું વિદેશી, પૈસા પણ બશે સહુ ત્યાંઈ.

ખાટલો ગોઠડું ગાડું બાડું, ફાડું લુગડું ફાવતું નહીં,
ઠોઠાં ડોસાં ઘરડાં ઢેમ ગણી, ગમારમાં ગણુશું સમ કંઈ;
બસ બસ છાતી ઠોકી કહીએ, જગથી સહુ બે પરવા થઈ;
ખોટું સાચું પરખી કાઢો, ભરવો પૈસા ફન્ડે અહીં;
મેખર થાઓ નામ મંડાવો, કહીશું કંઈ પણ કરશું નહીં.

એડીટરચાર્ય—વાહવા લોંગમેન સાહેબનાં લેકચર કહેવાનું કરવાનું નહીં.

અંક બીજો સંપૂર્ણ.

અંક ૩ નો.

પ્રવેશ ૧ લો.

કલિનો દરબાર, ફેશન, વિષયલાલ, વગેરેનું આવવું.
ફેશનનો નાચ.

રાગ કેરબો દાદરો.

ફેશન—

કાલી બાદરીયાને ઘેર લીનો દેખો સહીયાંજ કાલે.

બસંત, ગુલાબ, અરૂણોદય, કે આજ ઢકયો;

કાલો કાલો જગ સારો, આપ કીનોરે;

આગોંકે કુવાર, ધૂપ ચિંતાકે, અંગાર સારે અયસે અનચારોસેં;
માર ગઈ, દુનિયાંજ હાર, ગઈ અયસે, ફાનીસેં, નાદાનીસેં, ગ્લાનીસેં,
દેખો સહીદ્યાંજ કાલે ? બાંદરવાને ઘેર લીનોરે.

કહી—આજ મારા અંતરમાં હોળી શળગી રહી છે. અરે
ફેશન તેં તો હોળી જગાવી, અને ફાંસીએ ચડાવી
દીધા, પણ તારા ચિરફી તારા કરતાં પણ બેવડા ઉઠ્યા.
અરે પાખંડાનંદ, લોભીલાલ, તમારું મોડું જોતું મને
ગમતું નથી. બે શરમ, તમે મને તો ઉઘાડો પાડ્યો,
પણ તમે પણ હવે છુપા રહ્યા નથી, મારી મોટાઈ,
મારો વિશ્વાસ, મારાપરનો ભાવ, તે પણ હવે નહ

થવા આવ્યો છે, ચકલે ચકલે; ખૂણા ખૂણામાં, લોંચરા-
માં પણ એ વાત; આ શું ? હું શું જોઉં છું ? રાત્ર
દિવસ એનાંજ સ્વપ્નાં ? ચોક્કસ, મારી પડતી દશાનાં
ચિન્હ નજીકજ જણાય છે. મને ભ્રમ થયો છે. પૃથ્વી-
રાજ ચૌહાણમાં શીવનાગણે કહેલું અત્યારે મને બરાબર
ચાહ આવે છે.

તાપીછ ટોપી આવહીં, સો ઇલમ કલમ ચલાવહીં;
જખ ન્યાય બંધન છુટસીં તખ આપ પેટા પુટહીં.

એ ટોપીએ ઇલમ કલમ પણ ખૂબ ચલાવ્યાં, નાત-
જાતના પટેલ પુરોહિતે, નાતજાતનાં ન્યાયનાં ધોરણો,
બંધનોને પણ તોડ્યાં, ત્યારે પોતપોતામાં પેટાં પણ
કુટ્યાં, સુધારાવાલાને કુધારાવાલા, શિવ અને શક્તિ,
અને વિષ્ણુ, અરે ? પશ્ચિમમાં પણ ઘરઘરમાં ફાટ
પડી ગઈ, હવે ક્યાં જવું ? આ શબ્દો તો, જાણે કેમ
મારા માટેજ ગણુ બોલ્યો હોય નહીં ? ત્યારે શું મારું
આવી બન્યું ? પૃથ્વીરાજને અજમેર છોડી દીક્ષી આવવું
પડ્યું તેમ મારે પણ, આપૂર્વ છોડી પશ્ચિમમાં નાશી
જવું ? કે હવે પશ્ચિમ પણ મને છોડશે ? હાય
(હાંત પીસતો).

રાત જઈ ગુમાવી આવ્યા લાજ ખરી એ રાહ,
તમ કૂડ કપટ જાતું ચાલ્યું,
જ્યાં ત્યાં શુદ્ધ જ્ઞાને ઘર બાલ્યું;

પાખંડ ઉઘાડું સહુ પાડયું;
 હું વૃથા બકું પાડું રાડું; તમ.
 આચારોને પકડી પાડો,
 વિદ્વાનોને સપડી મારો;
 કરી મુખ પગ બધ કરી દારો,
 કહો સત્ય અમારો સૂધારો; તમ.
 બુઠં જશ બૂખ્યા ધનિને હોમો,
 પશુ તુલ્ય યગનના યજમાનો;
 થઇ ગોર વસૂની જે લૂમો,
 ચૂસો ઘુસો ઘરમાં ધુમો, તમ,
 લૂખી લાણી, વાણીથી લલચાવો;
 ખૂબ રોક જોડ્યી, નચવાવો;
 નહીં સ્વાર્થ સધે તો કચવાવો,
 નહીં તો મુખ નહીં તમ જતલાવો; તમ.

બસ બસ ખૂબ વિચાર કરો, નિમકહરામ ? બનાવો
 ગુલામ, હું જાઉં છું. આજની અતિમ મારી કચેરીમાં તમને
 બોલાવવાનું કારણજ આ ખરી સૂચના હતી, યાદ રાખજો હું
 માફ ફેાડી લઇશ, પણ તમોને પાયમાલ કરીશ. મારાં ઘણાં
 સ્થળ છે; ખુશાલી હિમત, ઐક્યતાના આનંદરૂપ, વસંત,
 સુર્યોદય, વાડી આ વાડી આ તમામ ઢાંકી દો. તમારો કોધનો
 અધકાર ફેલાવો; બસ જાઓ, જાઓ, નફ્ટો જાઓ. (ક્રિમ
 ભમતો ગરમ થતો ગુસ્સામાં આદ્યો જાય છે.)

લોભાજી—માડુંહાડું ખાનાં પીનાં એક સદલાને ઠીંગાણું
ખોટ, વાડોજ ટાલ ડેખુંનાં? કાંઈ આપનું? ગાંડી
આગમાડ, પ્રથામદ કડતા કડતા જાઈએ, ભાઈ આપા,
શાયબ, કહીએ ટેના—ઈ હાલકાં? ગરેડીના, લૂટે; ભંચે
ખુડશી ઉપર બેસે; આપણે શેઠીઆ તો પણ જાણીએ
ઠીક, એની ટોછડાઈ સામું કોણ જુએ? માડોહાડો
ફાટયો. માખણડાસનો ગજો ઘરતીઓ પણ હવેટો ઘણો
પીગળવા માંડયો છે, હવે ડસા ફરી છે, નહીંટર કરતાં
કારવટાં કાંઈ આમ હોય ?

માખણદાસ—કેમ લોભીલાલજી શું સમજ્યા ? મા. સમજ્યો
તારૂં કપાળ, હયો પાણોને ફેડો, અને ઓઠો ચોક્કાળ.
ટમે કેમ હટા ? ભાઈ ? જાટલીમેંટ છો ઝીંટલીમેંટ
છેલેલખી નહીં બૂલ્યો ઓલેલખી, ઓટલો કે એટલો
શું કહું કે. એટલોએ નહીં ને આટલોએ નહીં, ઘર
ગીયું રસોડા શીખે. બાકી બારે રોવા હારૂ ઓટલો
ડીઓ છે. અડડ બાપ આટલા ડાડા ટી શું અંઢારી
આવીટી. ઓલો. બી. એ. હો. બઢાયઠી બીએ છે. અને
એમ. એ. તો એમ એજ રહ્યા, જરાય ઘરનું બેયું
નહીં. બાપ ?

પાખાંડાનંદ—પણ તદ્દન સુપ બેશી રહેવું પાલવશે ? કાંઈક
ઉદ્યોગ તો કરવો જોઈએ ? નવરાં બેઠે કાંઈ નશીબ ઉઘડે ?

માખણુદાસ-લોભીલાલ, ટમે રહો મૂકો ગઈ ગુજરી, હવે
ચાલો મૂકો જાઓને, ઈ ખઠાંય જાઓ, કલીકાકા પોટે
પોટાનું કરશે, એ પણ જેવાટેવા નથી, રાજા છે રાજા ?
પણ આપ ગજળનો ગોટો વડી ગીયો ખડેખડ.

લાજ લીલી હો આપ લાજ લીલી,
કલિ મહાડાજે આજ ખુબ કીલી કે આપ.
કીદું કરશું ટમારું અમેં સારું,
સારું રેનું તે ઊધું સહુનું માર્યું;
કોઈએ ધાર્યું નોદું આવું થાય,
કહો કેમ ખમાય. લાજ.

ઝાલ્યો ગાડરીઆનો તે વાગ જેવો,
એક ડાંગે સહેલે હંકાય તેવો.
ઘણા હજીએ હણાયા ટે જાય.

પાછળથી પસ્તાય. લાજ.

હવે ચાલો ચાલો આપણે તુરત જઈએ, શું કલિરાજ
કરે છે, તે જોઈએ.

ફેશન વગેરે—તપસ્વીનાં તપો અમે જાંગ કીધાં, પણ લોક
હિતાર્થે, આ કલિએ તો પામરોને સંતાપ્યાં, હરકત
નહીં ચાલો ચાલો, અમે પણ તમારી સાથેજ ચાલીએ
છીએ. અને કલીનો તમાસો જોઈએ, તિરસ્કાર તો થયો.
પણ એનો સ્વાદ ચખાડીશું. ચાલો જાલો વંદેમાતરન.

પ્રવેશ ૨ જો.

સૂર્યનું ઉગવું, વસંતનું ખીલવું, અને બગીચામાં સુંદર
 દેખાવ. ત્યાં કલીનું અચાનક આવવું, પકડવું; અંધારું કરવું,
 કલીનો ગડબડાટ તમામનું દુરથી જોવું. અતરિક્ષમાં અવાજ.
 જેલ.આજે વસંત જતી જુઓ છો, જ્યાં અરણોદય રહ્યો;
 આ વાડીઆ આ વાડીઆમાં, વાયુ વસંત તપી ગયો;
 રવી આથમે તે બાદ અરણોદય વસંત છુપાય ના;
 એ નિયમ કુદરતનો દીસે છે. શૌર્યમાંજ સ્થપાય ત્યાં;
 થાતાં વસંત પછી તપે છે. અરણુ નીયમ નેટ છે.
 સમજી જનોને સાનમાં શુદ્ધ સુધરતાની ટેક છે.
 જે અડગ વીરો એડરેથી જળ સમાધીમાં ગયા,
 છે એક ઈશ્વર કહેત કહેતાં કાઠિર પ્રાણો પરવર્યા;
 જોહાર ક્ષત્રાણી તણા જગમાં જુઓ ઝળકી રહ્યા,
 શુરવીર શીવાળુ ગુરુ ગોવિંદ ગુણ ગમતા થયા;
 શંકરતણા સિદ્ધાંત બુદ્ધની બુદ્ધિ સહુ પ્રેમે રહી;
 ધાળે સહુ બળ એકમાં અમ બંધનો કંઈ છે નહીં.
 ચદુવંશ ક્યાં છે કૃષ્ણનો ? લવના લુહાણા ક્યાં ગયા ?
 બ્રહ્મ લાત મારક વિપ્ર ? શું બલિ સાથ પાતાળે રહ્યા.
 નહિં હજમહિં હિંસા થતી, હજરત તણાં ફરમાન ક્યાં;
 દ્યો ઇચ્છાએન અર્થથી હિંસા તળે પ્રભુ વાસ જ્યાં.
 કલિમલ પ્રપંચ કુબોધ પથ કુચાર ચાકર થઈ જશે;
 પોતા તણાનું કાપતાં, સહુ આપ રેહે સાર્થ જશે.
પ્રવેશ ૨ જો સંપૂર્ણ.

પ્રવેશ ૩ જો.

ફેશન વિષયલાલ પાખંડાનંદ, સગુણના નિર્મળા
લોબીલાલ-વગેરે.

ફેશન—સૂર્યના અસ્તમાં અને વસંતરતુ વગર, બગીચા વગર, સુંદર કપાળમાં તિલક વગર હું શું કરી શકું? આવેને અનાજ નહીં, એવા હાડપીંજરોમાં મારો વાસ થાયજ ક્યાંથી?

વિષયલાલ—વાડીઓ વગર મારા ભ્રમરો ક્યાં ફરી શકે? મારું બાણતો પુષ્પનું તે પુષ્પોજ કરમાઇ જાય. સંકો-મળ, ગાલની લાલી રૂપ પુરૂષોનાં પ્રકુલિત અંતઃકરણો ગુલાબના સમાન પ્રકુલિત નહોત્ય તે મારાં પુષ્પોજ ન-કામાં નીવડે.

પાખંડાનંદ—પણ મારો પાખંડ પણ તમારી ગેરહાજરીમાં નકામોજ છે. સ્વાર્થ વગર કોઇ મારા પાસે આવેજ નહીં, એટલે વિષય વગરનું મારું ધામ, ઠામ ઠેકાણુંજ રહે શાનું?

લોકેશલાલ—અરે ખાવાના સાંસાપડયા, જવું ક્યાં? નોકરી પણ મળતી નથી જ્યાં લગણુ વ્યાપાર રોજગાર કાર-ખાનાં હુજર. કળાકૌશલ્ય હતાં ત્યાં લગણુ તો ક્યાંયથી પણ પૈસા પેદા કરતા, અને ગુમાવતા, અને શરિર પણ સાફ હર્તું હવેતો વૃદ્ધાવસ્થા થવાથી આ શરિનાં ગાત્રો

મળી ગયાં છે. રોગે ઘર કર્યું છે આ સમજ આગળ
હતીજ નહીં, મારીતો દશા કળીએ પાયમાલ કરી છે.
અબળાઓ અને બાળકો ગલીએ ગલીએ, રખડતાં ભૂખે
મરતાં હું બાળું છું. આહા ફેશન કળી, (મુછીંત થાય છે.)

સ્કુલમાસ્ટરો-સ્કુલ ટો વગેરે, અરે જ્યાંલગણુ આપણે સત્યા-
મૃત વાંચ્યું નહતું ત્યાં લગણુ તમામ ઉંધું સમજ્યા
હતા. આપણાં શાસ્ત્રોનાં રહસ્યો સમજ્યા ન હતા. શ્રી
કૃષ્ણ, અને ગોપીઓ, શંકર, પ્રદ્યા, વિષ્ણુ, પાર્વતી,
રામચંદ્ર, સીતા, રાવણુ વગેરેની નિંદા આપણે સાંભ-
ળતા, અને તે પ્રમાણે આપણે પણ ટીકા કરતા હતા,
અંધારામાં રખડતા હતા, હરિહરિ, હરિ. યુરોપ્યનોમાં
જાત, અમેરિકાવાળા પણ વેજીટેરીઅન થયા સ્પીરી-
ચ્યુલીઝમ હીપ્પોનીઝમ, વગેરે અધ્યાત્મિક રહસ્યને,
આપણે બહેમ, બહેમ, ગણ્યા, અરે તમામ આંધળા
થયા અમારા વિચાર ભ્રષ્ટ થયા; ખરેખાર કોલેજોથી
સાફ શિક્ષણ આપણે મેળવ્યું નહીં. તેમાં કોલેજોનો
દોષ નથી, આપણાં શાસ્ત્રોપર આપણે લક્ષ, ન દોડા-
વ્યું. તેમ સર્વ દેશમાં પણ ફેશને ફેશ મોકલી ફેજોત
કર્યા. એનું પરિણામ આપણે, અને આપણા દેશે અને
સમસ્ત પૃથ્વીએ લોગવ્યું. ફેશને સમસ્ત દુનિયાને ફ-
સાવી, જ્ઞાન લેવું જોઈએ ફરેક ભાષાનું, નવું શીખવું જ

જોઈએ. સમસ્ત દેશોના અનુભવ લેવાજોઈએ. અને તેમાંથી સાર વસ્તુ ગ્રહણ કરવીજ જોઈએ. પણ આપણા મહર્ષિઓએ અનેક અનુભવ લીધા બાદજ લખેલું એવું આપણા ધરતું જ્ઞાન, ધરનો અનુભવ, ધરતું પાણી ધરનાં વાસણ, સર્વે તળ્યાં અરે વેશથી, ભાષાથી, અને વિચારોથી તમામ બદલ્યા તેનું ફળ આપણી, વસંતરતુ સમાન, દેશની વાડી બગાડી આપણા અરુણોદય રૂપ જ્ઞાનને અધારામાં પૂર્યો. આપણાંજ શાસ્ત્રોના આપણેજ ઉંધા અર્થે કુર્યાં આપણાએજ આપણા ગુરુભાઈઓ વડીલોનું અપમાન કર્યું, મા કહેવાનું છોડી, આપની બાયડી કહેવા રૂપ, જે બ્રાહ્મણોના કરજદાર, રૂણી, ઉપકાર તમે હબાએલા, તેનાંજ બાળકોને ભિસ્તિ, ખર, બખરચી, પીર કહીને વગોબ્યા. બગાડયું તે બધુંજ બગાડયું સારીવાત, સાદીવાત, શાંતવાત, કરીજ નહીં, જ્યાં ત્યાં તનથી, ધનથી, મનથી, વાણીથી. હિંસા, હિંસા, અને હિંસાજ કરી. હા કહી. ખેર, ભૂલ્યા ત્યાંથી ફરીથી ગણવાનું સાદું સૂત્ર, કદી ભૂલશું નહી. સિદ્ધિયાફ સઘળું વિચારી વિચારીને વાંચીશું, શુદ્ધ સાત્વિક વિચારોથીજ આપણું ગાડું ચલાવશું. શામાટે કોઈની નિંદા કરવી જોઈએ.

સર્વે—

લજનની લેર.

શા માટે કરીએરે, નિંદા કોઈની,

અમે શું કરવારે કરીએ નિંદા કોઈની.

કરીએ પ્રભુ બહાવાં કામ, મળવાને સહુનેરે. શામાટે.

રાગદ્વેશ માયા ને મમતા, તણ તદ્દન અભિમાન;

આપતણી ઓળખ આપીશું (ર) લગાવશું નિજ તાનરે શા.

રૂપરંગમાં રંગ રાગમાં, વેશ બેશ કરી ભાન;

કેશનનું કુલાવું ભૂલી, જૂનાનું લઈ જ્ઞાનરે એ શા.

રાજ, બહાલો પ્રાણ અમારો, ચાડ એક નિશાન;

તેને દુખકર થાય ન તે કરી, કરશું સહુ અહેશાનરે. શા.

દેશદાસ મન વાસ મંત્રકરી, ફરિશું ધ્યાન મસ્તાન (તેમાં)

ભલે અમારો કોઈ અમને મારે, તેને અર્પીશું અમ પ્રાણરે. શા.

સગુણુ—હવે ઘણું થયું છે, આટલી આટલી, ઉપાધીઓ, મૂ-

ર્ખતાઓ, અને નફટાઈ, જ્યાં નજર સામે તરી રહી

છે; ત્યાં હવે સમજવાનું શું રહ્યું. હવે ચાલો ચાલો

પેલા મહાત્માનાં દર્શન કરવા જઈએ આપણે બધાં

આપણી ધુનમાંજ રસ્તામાંજ રખડતાં રહ્યાં (સર્વે જાય છે.)

પ્રવેશ ૩ જે સમાપ્ત.

પ્રવેશ ૪ થો.

સાધુઓની પર્ણકુટી, ફકીર, ચોગી, સાધુ થએલા પાશ્વિમાત્ય.

પાદરી, જ્ઞાનદેવ, પાછળથી તમામ સદ્ગુણુદય મંડળ.

કુમરી.

જનમ્યો જગમાં તે વૃથા જનમ્યો;

ઉપકાર ન, દેહથકી કરીયો.

પ્રભુએ આપ્યું છે તન, આ સેવ્યને માટે;

અધિકારી જનનો ઠરીઓ.

જનમ્યો.

ધૃતિડાએન શખેનો અર્થ જુઓ;

જઈ પશ્ચિમમાં કહો શું પ્રસર્યો.

જનમ્યો.

પણ આજ બધું અવળું સમજ;

જગ, પાપી પ્રપંચ મહીં ભરીયો.

જનમ્યો.

બૃથાં-મહારાજ પ્રણામ, સખ સંતનકી જય.

સાધુઓ-કલ્યાણ મસ્તુ, અહોહોહો, આ તમામ વિચિત્ર મં-

ડળ ક્યાંથી આ લેળં લેળાની યાત્રા ક્યાંથી.

તમામ-મહારાજ અમારાં હૃદયચક્ષુ ઉઘડ્યાં ત્યાંથી. (એક પછી એક)

લોભાળ-મહારાજ દીન બંધુ, હું બરાબર સમજ્યો, સાધુ
બ્રાહ્મણને હવે ઘણાજ માનથી આપીશ. શું મહારાજ,
માનહો ? મારે ઘેર, લીખારીઓની, લીડ થવા આપીશ
નહી. પણ જ્ઞાનથી સદ્ ઉદ્યોગે ચડાવીશ. વિદ્વાનોને
મારા ગુરુતુલ્ય, મુરજી પૂજ્ય ગણી તેમના પાસેથી
સ્હુસ્થ સમજવા શાસ્ત્રોનાં ભાષાંતરો કરાવીશ, અને
માફરીઓ જેમ, ભાવણો આપે છે, તેમ, માત્ર દેશનાં

વિદ્વાનો પાસે યુરોપની માફક, લેકચરો અપાવીશ, અને
મારું દ્રવ્ય એ રસ્તેજ વાપરીશ, ખીજા દેશોને પણ,
મારું સારું કૃત્ય કરી, સારા થવાના પ્રત્યક્ષ આદર્શ
રૂપ થઈશ

પાખંડાનંદ—દીનદયાલ હું હવે મને પોતાને ઓળખીશ.
પ્રભુ કર્મનાં ફળ સહુને દાસત્વ, નીચત્વ અને ગુલામ-
ગીરી ખિમારી અને અધોગતના મળી ચૂક્યાં છે. વર્ણન
કરવા કરતાં સર્વ અનુભવી રહ્યાં છે.

સર્વે—ગુરૂમહારાજ, હવે કોઈ પણ માણસ અમારામાં અમારા-
પણું, પોશાકમાં, ભાષામાં, અને કર્તવ્યમાં મનસા
વચને કર્મભ્રાથી ન દેખે, તે ભલે અમને કલોનો
અવતાર માને, કલો કહે તોપણ, સહન કરશું અને
સુધરશું, પણ કલહ કરી હિંસા કરવા રૂપ, સામાનું
દિલ કદી પણ દુખવશું નહીં. (બધાં સાથે)

કબાલી ગઝલ.

જગત વિષદે જઈ રાને, ભૂમિ પાથરણું પાથરશું
સુખે સોના તણીસેજે, અગાઉ પેઠે પરવરશું.

કવચિત ગજ ઉપરે બેસી, કદી ખુદ્દા પગે ફરશું;

જરૂર રાને જરૂર ગામે, અગાઉ પેઠે પરવરશું.

કવચિત શસ્ત્રો ગૃહી હાથે, જઈને સુદ્ધમાં મરશું;

જગતના સુખને સારૂ, અગાઉ પેઠે પરવરશું.

નહીં સુખથી કહિ છકશું, કહિ નહીં દુઃખથી ડરશું;
થઈ મત્તભેદથી છુટા, અગાઉ પેઠે પરવરશું.

જગતના સુખને માટે, ધરમની ધુસરી ધરશું;
બધાં વણી બની સાચાં, અગાઉ પેઠે પરવરશું.

ગુરૂ વૃદ્ધની સદાસેવા. કરી શુદ્ધ ચિત્તથી તત્પર.
સજગતી આગમમાં ઝુકી, અગાઉ પેઠે પરવરશું.

પશુ શ્વાનો કઇ મરતા, અમો ના એમ મરવાના;
ખરા થઈ દાસ આ દેશે, અગાઉ પેઠે પરવરશું.

બધાસાધુઓ—શાખાશ. શાખાશ, પણ તમારી આ કહેણીજ
છે કે રહેણીમાં પણ, એમ વરતશો ?

બધાઓ—મહારાજ આ અમારી સત્ય પ્રતિજ્ઞા છે. અને તે
પ્રાણાંત પ્રતિજ્ઞા છે. આપના ચરણો પર અમારાં માથાં
મૂકી કબુલ કરીએ છીએ કે આપ અમારા ગુરૂ અને
અમે આપના શિષ્ય છીએ, અમારું તન, મન, ધન,
આપનેજ શરણે છે.

સાધુ—ગુરૂ ગોવિંદસિંહે, પરીક્ષા કરી હતી. મહાત્મા હજ-
રત પેગમ્બરે હજરત ઇબ્રાહીમની પરીક્ષા કરી હતી.
તેમ તમારી કસોટીમાં તમે પાર ઉતરશો ?

બધા—આજ્ઞા આપો, શું કરી બતાવીએ, તુરત આજ્ઞા આપો,
અમો મરીશું આપ આજ્ઞાથી તો સ્વર્ગમાં જઈશું.
એમ ખાત્રીજ છે. અચળ વિશ્વાસ છે. ૬૯ સંકેદ પ છે.

સાધુઓ—જ્યાં સુધી તમારી વિપત્તિઓ, રોગો, વગેરે જે કાંઈ
આધિ વ્યાધિથી, રીખાતા હો, તે માટે જ્યારે જ્યારે
તમારા પર આપદ આવે ત્યારે પ્રભુનું લજ્જન એકચિતે !
અન્નપાણી નો ત્યાગ કરી, શુદ્ધ તનમનથી અને વસ્ત્રથી
શુદ્ધ થઈ ઇશ્વર આરાધનમાંજ આરૂઢ થજો. કમૂલ છે ?

તમામ—મહારાજ, આ અમારો વિચિત્ર વેશ, આપના શર-
ણમાંજ મૂકીએ છીએ, આ હવે અમે બધા અમારા
અસલ વેશમાં હાજર છીએ, અને પ્રથમ કસોટી જ્યાં
લગણુ, અમારી વસંત, અરૂણોદય, અને વાડીઆ આ
વાડી કલિના અંધારામાંથી મુક્ત ન થાય, ત્યાં લગણુ
તમામ મુકીએ છીએ.

સર્વહિત— કવિત.

બિનુમદ બનહિન, બાગ, બિનુમદ કુંજર કયસે;

બિનુમદ સરિતા ક્ષીર, દુગ્ધ દધિ કીકે જયસે.

બિનુમદ ગરલ, અકાય શ્યામ મૃગ દ્રગનનીકી;

બિનુમદ ચંદ ન આપ, મદન, અરિ લગહીન ટીકી.

અહંમ પ્રહ્મ સોઈ મદહય, બિનુ નરમદ જગનર નહીં;

નરમદ સેં નર હરગીજ હય, કૌન અસત કર શકતહીં.

મદ—દ્રઢ સંકલ્પ જે નરમાં નથી તે નરજ નથી. મદથીજ
નરમદજ દેખાય છે.

સર્વે—સત્ય છે, સત્ય છે, સત્ય છે, જય જય સ્ત્રીતારામ,

રામચંદ્રાકી જય. શ્રી કૃષ્ણ પરમાત્માકી, જય. બંદે-
માંતરમ (સર્વે જાય છે.)

પ્રવેશ ૪ થો પૂર્ણ.

પ્રવેશ ૫ મો.

કળી રસ્તામાં.

કલી—હા. હું શું જોઉં છું. અત્યારે મારું કોઈ નહીં.
વ્યભિચારી કરણુઘેલા સરખી મારી દશા ? અરવલીની
ખાણુમાંની પ્રતાપે કરેલ આ ચૌરંગજેખની દશા !
પાંડવકુળ નિકંઠન કરનાર અશ્વસ્થામાની આ દશા ?
કોઈ નહીં. હાય.

દરબારી કાનરો.

ઠામોઠામ ફેશનમેં ફેલાવી, પણ મહેનત કામ ન આવી ઠામો.
મારી કૃત્તિ મેં એવી ચલાવી, પ્રેમ બતાવી બાવા બાવી બનાવી.
સતીઓ શુદ્ધ વનવન રઝળાવી વેશ્યાઓને પદવી અપાવી ઠામો.
આચાર વિચાર સહુ પલટાવી ધર્મ ધીરજથી બ્રહ્મ બનાવી;
કરણી અકરણીની ગમ નાવી પાખંડને દીધ પૂજાવી. ઠામો.
મંડળ સરવે તોડી ફેડી મોંઢામાંહે સળગાવી હોળી;
પણ વિદવાને આડા આવી મારી મહેનત ધૂળમાં રોળી ઠામો.
ક્યાં જઉં, શું કઈ, દુકાન, કારખાનાં, ઓફિસોમાં મારું

કોઈ મળે નહીં અરે મારે કામ કોનાથી લેવું. અને કરવું. અરે મારી ટોપી ક્યાંથી ખરીદવી ? વ્યાપાર કોનાથી કરવો. સમસ્ત દેશ, વેશ, એક એક અને એકજ થયો. ત્યાં મારે કરવું શું ? ધર્મ વિરૂદ્ધ વર્તન કરવું એ વળિ વચમાં સરકાર બાપ, તેનો પક્ષ કરી મને મારી નાંખે, મારે શું કરવું. મારી ફેશનની કૃત્તિનું પોગળ ઉઘાડું પડ્યું, હવે તો જેમ જેમ કંઈક જરા તોફાન કરીશ ત્યાં ઉલટું સામું બળ વધશે, પણ હા મેં કલીનું કામ કર્યું રાજા કહેવાયો, પણ રાજેંગારના ભાણેજ દેશળનું ભવિષ્ય ફાંસીપર લટકવું પડ્યું. દેશ દ્રોહીઓ અમીચંદ વગેરેની પણ એ દશા થઈ, ત્યારે હું કોણ ? સુધારા વાળો ? કળિરૂપે મારી ખુદિ ફેરવી. આખું ચક્કરજ કર્યું ? સમસ્ત પૃથ્વીના આગેવાનોની એવી ખુદિ થાય. જ્યારે આવા સંસ્કારો પડે ત્યારે, તે દેખી સાધારણ માણસોની પણ એવી વૃત્તિઓ થાય છેજ, ઘણું થયું અવધી આવી. સમસ્ત પૃથ્વીનું કલ્યાણ, એ એક ઈશ્વરનીજ ઓળખાણ શિવાય બીજો રસ્તો નથી. (કોધાણ મોહાણનું આવવું.)

કોધાણ-બસ મને આજ્ઞા આપો મહારાજ હમણાં હું બધાને કેદ કરીશ તમારા દુઃખનોને પાપ અત્યાચાર હા. હા. શીયળ તોડવાં એતો મારું સહેલું કામ ?

કુબી-ચુપ ચુપ, આપણો કોધથી નાશ થયો. અરે તમામ આપણો સાથ સૂનો થયો. બેવકૂફો હું કોણ ? તમે

ભણો છો. સત્ય યુગમાં, ત્રેતામાં, લાખો વરસની તપ-
શ્ર્વર્યા માણસો કરતાં તે હરિશ્ચંદ્ર સરખા સત્યવાદીના
માગવાથી પ્રભુએ માત્ર ધ્યાનથીજ પવિત્રતાથીજ મોક્ષ
આપવાનું વરદાન આપેલું છે, જે વખતે પણ હું હતો.
વિશ્વામિત્ર સરખાને ભમાવનાર હું હતો. જ્યારે જ્યારે
અમુરોનો ત્રાસ વધી જાય છે, ત્યારે ત્યારે અમે શિક્ષણ
આપવા સાડે લોકોમાં અમારો ત્રાસ વરતાવીએ છીએ.
જ્યારે અધમ દશામાં આવે છે ત્યારેજ લોકો અમને
ઝોળખી અમારો ત્યાગ કરી મુખી થાય છે. પણ હાં.
હવે ચાલો ચાલો! સર્વહિત પ્રાદ્યક્ષુનાં દર્શન કરી
મુક્ત થઈએ.

પ્રવેશ ૬ ફો.

(સર્વહિત પ્રાદ્યક્ષુ સર્વ સંત સમાજ ત્યાં કલી વગેરેનું આવવું.)
સર્વહિત—મોહમાં ફસાઈ માત્ર આત્મ મુખને માટેજ વલખાં
મારવાં ? ખરું આત્મ મુખ તો સમજવું મુશ્કેલ છે.
પણ વગર ભણેલા એમ કહે છે તેઓ આત્મા એટલે શું
તે સમજી શકતા નથી. એટલે તેને શરિર મુખજ
કહેવું જોઈએ, તે શરિર મુખને માટે રાવણ સિકંદર
નેપોલ્યન, સીઝર વગેરેએ જીત્યો કયાં. નાશ થયા.
શું લઈ ગયા ? કોઈ પણ નહીં, કના ? અમલદારો,

અધિકારીઓ, શાહુકારોએ નીચંતાથી દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરેલું. પણ સાથે કોઈ લઈ ગયા નહીં, સારા બણેલા જ્ઞાનીમાં ગણાતા ન્યાયાધિશનું નામ ધરાવનારાઓ શું ? અધ્યાત્મ જ્ઞાન નથી શીખ્યા ? કે ન્યાય નથી શીખ્યા ? ન્યાય નથી શીખ્યા ? તેજ લાંચીઆ, અને વકીલો; વકીલો એટલે આડકતરીઆ એજન્ટો તેજ ધણીના પૈસા અરે ! અસીલના પૈસા ખાઈ જઈ શું, નીમકહરામ નથી બન્યા ? દાખલાઓ ઘણા છે. આવું દરેક કામમાં દરેક ડીપાર્ટમેન્ટમાં, દરેક ટોળામાં થતું આવ્યું છે. અને તે સંબંધે આખેર પરિણામે નુકસાનજ થયાનાજ ધર્મ પુસ્તકો અને ઇતિહાસોમાં સંજ્યાબંધ દાખલાઓ છે, હવે ઘણું થયું છે. મારો પુનનો વખત થયો છે, આપણે બધા પ્રાર્થના કરી લઈએ.

કલ્પી—વગેરે તમામ—પોતપોતાનાં કપડાં ફેશન વગેરે મૂકી.

અધમ ઉધારણુ ભવ દુખ તારણુ આશા એક તમારી છે.

હે અધમોના ઉદ્ધારનાર, હે ભૂસુરો બ્રાહ્મણો આપના પ્રતાપેજ આ નિષ્કલંક જ્ઞાન થયું છે. કોઈની પણ હિંસા ન કરતાં એકજ સ્થળે એકજ પ્રભુની પ્રાર્થના કરીશું. અને મોક્ષ મેળવીશું. (ધ્યાનસ્થ થાય છે.)

કલ્પી—કોધાણ મોહાણ (તમામને પ્રણામ કરતા કરતા દીન વાણીથી.)

હવે તમે તમારું ધ્યાન મૂકો અને ધંધેધાપે વળગો. હું તમારા આશ્રય વગર હવે મરણ શરણ થાઉં છું. અરે મારાં તમામ કામ અટકી પડ્યાં, હું નિરાધાર થઈ ગયો. ભલે તમે તમારું સંભાળો, પણ હવે મારા તરફ દયા કરો. તમારી વસંત અફળોદય આ, વાડી આ, હું પાછી સોંપું છું. આનંદથી તમે રહો. મારા તમામ કપટો પ્રપંચો મૂકી હું તમારે શરણ છું. હવે ક્ષમા કરો. હમેશાં નીચનો ક્ષય થાય છે તેમ મારો તમામ ક્ષય થયો, અવધિ આવી.

તમામ—સરપથી ડરેલા સીંદરીથી પણ ડરે છે, એટલે તારો વિશ્વાસ શો ? જેને રાજા કહીએ. જે ઇશ્વરનાં રૂપો માનીએ, તેજ મોટા મોટાઓથી મોટો તો એક ઇશ્વરજ છે, તેણેજ પશ્ચિમમાં જો, કોલ કરારો તોડ્યા, વચન ભંગ થયા. પ્રજાઓને ઠગી અંત સુધી ઠગી અને ઠગતા આપ્યા છે. ત્યારે તારો શો ભરસો ? અમારી આંખમાં ઘણી આંગળીઓ થઈ હવે તારું કદી પણ માનશું નહીં. ચોર; જુગારી, વ્યભિચારી, શરાબી, અને પોલીસનું કહેવું જે માને તે તેનાજ પેશાબના હોય છે. કારણ તેઓ કદી સાચાં બોલાં હોતાં નથીજ. કારણ તેનાં મન તેમના હાથમાંજ હોતાં નથી. શરાફો સટોરીઆ, ઝેન્યુએટો શરાબી, મુધરેલાં

ચોર, બિચારીનો ભરૂંસો શો ? માટે ક્ષમા કર, અને
અમોને ઇશ્વરના ધ્યાનમાં રહેવા દે. અમારો ઇશ્વર
અમારી રક્ષા પોતેજ કરશે અરે પ્રભુ ? તારાં કૃત્યો
તો અમારી આંખો આગળ તર્યા કરે છે.

બાકસ ચૂસે બોડી ચૂસે, ચૂસે બેન્ડીસ બાઈ;
ચીંગારોની સગડી મોઢે શરાબ પોટો માંઈ;

જ્યાં ત્યાં ચુસવા અને સળગાવવાજ માંડયું. અરે એક
ત્રાટક ક્રિયા સત્યામૃતમાં સહેલામાં સહેલી બતાવી છે.
તેના પર પણ અમારું લક્ષ ન હતું અને ઇશ્વરને જોઈ શકતા
ન હતા. હયા કર હવે તારૂં રૂડું મોઢું અમારાથી દુર રાખો પ્રભુ.

કલ્પી—અહિંસા એ શુદ્ધ ધર્મ સઘળાનો છે, આ તમારી
વસંતરૂતુ હતો બસ હવે અરૂણોદય થયો. હતો આ વાડી
આ હતો. શાંતિથી રહો. અને હું પણ સાચો સ્વદેશ
સર્વહિત ભગત બનીશ અને નિષ્કલંક પ્રભુનાં દર્શન
કરતોજ રહી અને નિષ્કલંક કામો કરીશ, હવે ક્ષમા
આપો, આ સિદ્ધિ—આરૂ પવિત્રતાથીજ સર્વ માન્ય
સિદ્ધાન્ત, સિદ્ધિનોજ આપનાર છે. સિદ્ધિઆરૂનો મંત્ર
હું પણ જપતો રહી પવિત્ર થઈ પરમાત્માના પદની
અક્ષય સિદ્ધિ મેળવીશ.

સનન ન સોહો સાંવરીયાં શ્યામ એ રાહ.

સર્વે—

થઈ રહ્યો આનંદ અપાર, આજે થઈ રહ્યો આનંદ અપાર.
એક ટેકથી સાથે વિવેકથી મળ્યા અમારા આચાર હાંરે પ્રભુ.
શસ્ત્રન અસ્ત્ર કંઈ યુદ્ધ ન કીધું, માત્ર દ્રઢ સંકલ્પો થયા
ફળનાર હાંરે.

સાત્વિક શુદ્ધ એ તન્યનો જય થયો ભાગ્યો અમુરોનો ભાર હાંરે.
યત્ર યોગેશ્વર યત્ર ધનુર્ધર તત્ર સર્વ હિતે છે સાચો જયકારહારે,
બદેમાતરમ.

પ્રવેશ ૬ કો પુરો.

અંક ત્રિજો સંપૂર્ણ.

સંસારમાં તેજ પ્રકાશે છે, જેણે સત્ય વિધાને જ્ઞાતી ગણી છે.

સત્યામૃત.

નીચેમુજબ આ પુસ્તકમાં ત્રીસ પ્રકરણ લખવામાં આવેલ છે.

૧ ઇશ્વરની સિદ્ધતા. ૨ લોકોત્પત્તિ, (આચાર્યો અને પંગમ્બરોના ઇતિહાસ સહિત.) ૩ મેસ્મેરીઝમ. (માનસિક યોગ) હીપ્પોનીઝમ. (દેવોનું આવવું) સ્પીરીચ્યુલીઝમ, (પ્રેતનું આવવું) ૪ સ્વરજ્ઞાન, ૫ જ્યોતીષ, અને સામુદ્રિક, ૬ વૈદક, ૭ વનસ્પતિ, પ્રાણીનો અરસપરસ પ્રાણીઓથી સંબંધ. ૮ ધર્મ, ભક્તિ, ભાવના, શ્રદ્ધા તે શું. ૯ સાધુ, ૧૦ અહિંસા, ૧૧ આચાર તે શું. ૧૨ બ્રાહ્મણ તે શું. ૧૪ ઇતર વર્ણ પરિક્ષા. ૧૪ લગ્નસંબંધ. ૧૫ મૂર્તિપૂજા શું છે. ૧૬ શ્રદ્ધા તે શું. ૧૭ સિના ધર્મ અને ઉત્તમ પ્રજા કેવી રીતથી થાય તેની રીત ૧૮ પુરુષના ધર્મ અને પુત્ર પુત્રી ઉત્પન્ન કરવાની રીત, ૧૯ છ દર્શન તે શું. ૨૦ ન્યાય. ૨૧ વૈશેષિક. ૨૨ સાંખ્ય. ૨૩ યોગ, ૨૪ મિમાંસા. ૨૫ વેદાંત. ૨૬ પાપ તે શું. ૨૭ પુણ્ય તે શું. ૨૮ કર્મવિપાક એટલે કયા કયા કર્મ કરવાથી કયા કયા રોગ થાય છે તેનું દર્શન. ૨૯ જડ ચૈતન્ય તે શું. ૩૦ ઓમ સર્વ એકાકાર, ઉપસંહાર.

પૃથ્વીની ઉત્પત્તિથી આજ સુધીમાં સહુ વિષયો સાથે

સાદી ભાષામાં સહુ કોઈ સમજી શકે અને સમજાવેલી રીતી-
ઓ સહેલાઈથી કરી શકે એવું દેશી, વિદેશી પ્રત્યક્ષ, પ્રમા-
ણીથી આજના જમાનાના સાયન્સથી દરેક સમજી શકે એવું
પુસ્તક કોઈપણ પ્રકટ થએલું કે સાંભળેલું નથી. ચાળીશ વ-
રસની મહેનત, અનુભવાદીથી લખવામાં આવેલું છે. જેને છ-
પાતાં પણ, ઓછામાં ઓછા આશરે છ માસ થશે. એવું
૫૦૦ થી ૬૦૦ પૃષ્ઠનું કે તેથી પણ વિશેષ દળદાર થવાનું
છતાં સહુના, હિતને માટેજ ઉત્તમ પુરૂષોના અત્યાગ્રહથીજ
આ વખતે રૂ. ૫) પાંચ કિમત રાખવામાં આવી છે. ટપાલ
ખર્ચ જુદું સમજવાનું છે.

ગુજરાતી, સિંધિ, અને હિન્દિભાષામાં એક એક હજાર
કોપી છપાસે ત્યારબાદ અંગ્રેજી ભાષામાં એક હજાર કોપી છ-
પાવવાની મહાનુભાવોની આ વખતે ઈચ્છા છે. આ પુસ્તકની
કિમત, પાછળથી વધારવામાં આવશે, માટે જલદી નામ નોં-
ધાવો એક હજાર નકલ. ભરાવા બાદ રૂ. ૫ ની કિમતે આ
પુસ્તક મળશે નહીં.

આ ત્રીસ પ્રકરણોનાં સંસ્કૃત ભાષામાં ઘણું જુદું જુદું
પુસ્તકો થયાં છે અને તેનાપર વિવેચનો થઈ એટલું બધું
લખાએલું છે કે તમામ લખાણોની ખરીદી કરવામાં આવે તો
ઓછામાં ઓછા હજાર પંદસો રૂપીઆ ખરચતાં પણ, તમામ
સમૂહ મળી શકે નહીં અને મળશે તો સાધારણ માણસથી

સમજી શકાશે નહીં સાક્ષર શિરોમાળી મળીલાલ નભુભાઈ તરફથી પ્રાણુવિનિ મય, એ મેસ્મેરીઝમ છે, તે ભાગ્યેજ એક નાટકના ઓપેરા કરતાં મોટું હોય છતાં તેની કિંમત રૂ. ૩ છે. સ્વામી શ્રી. પૂ. પા. આત્માનંદજી મારા ગુરૂશ્રી તરફથી ખાસ મેસ્મેરીઝમનો ગ્રંથ વીશેક વરસપર નીકળેલો છે, તે પણ એવોજ નાનો છે. છતાં રૂ. ૨૫૫ કિંમત છે શ્રીમન્ન મહા-શય. નથુરામ શર્મા તરફથી યોગ કૌસ્તુભ આદી ઘણા મહા-ત્માઓ તરફથી યોગનાં પુસ્તકો નીકળેલાં છે તેની પણ કીંમત માત્ર એજ છે કે સહજ ઓછી છે. એના પ્રમાણમાં આ સ-ત્યામૃત ગ્રંથની કિંમત કશી ગણતરીમાંજ નથી પણ સર્વ વ-સ્તુનાં સાર ખેંચી આ “સિદ્ધિચાન્દ્ર”ની પેદાશ તેમાં યોજી તેપણુ દેશમાં બહોળા વિસ્તારાર્થે નજીવી કિંમત રાખી છે. જે પુસ્તક વાંચવાથી એકજ પ્રકરણ વાંચતાં લાલ થાય છે તેની પણ કિંમત થઈ શકતી નથી દેશનું દેહનું અને મોક્ષનું ઉ-ચ્ચ સ્થાન મેળવવાજ ખતાર દરેક વ્યક્તિને માટે આ એકજ પુસ્તક ઘરમાં સંઘરવા લાયક છે. માટે આવેલી તક ગમાવશો તો પાછળથી પસ્તાવો થશે.

કતા.

નર્મદાશંકર નાગજી. ત્રવાડી.

નીચે લખ્યાં પુસ્તકો નીચેને ઠેકાણેથી રોકડી કીમતે વેચાતાં મળશે.

મોહન મનહાર સિંધિમાં.કિ. રૂ. ૦-૧-૬
સિદ્ધિચારૂ (નાટક)કિ. રૂ. ૧-૬-૦
સત્યામૃત.કિ. રૂ. ૫ પો. જુદું.
(થોડી મુદત માટે પછી કિંમત વધશે.)		

કર્તા પાસેથી નર્મદાશંકર નાગજી નેત્રા-પો-તેરા-કચ્છ.

એન. ત્રિવેદી. રણછોડ લેન કરાંચી-સિંધ.

આર. એસ કવિરાજ કાન્તા બિલ્ડિંગ-કાલબાદેવી રોડ બીજે
માળે-મુંબઈ.

ત્રીકમદાસ ગોવિંદજી ધમાણી. ડાશીવાળાની પોળ
મામાજીના ઘરમાં-અમદાવાદ.

શંકરદત્ત નર્મદાશંકર હડીઆણા, હાલાર.

